

מעין • מקור Forrás

Időszaki kiadvány • Kiadja a LATIV ALAPÍTVÁNY • למען תחייה יהודית בהונגריה

2016. szeptember-október
VII. évfolyam 3. szám
אלול-תשרי תשע"ו

בס"ד

Hogyan hozhatjuk el a messiási kort Budapesten?

Keleti Dávid rabbi egy egyedülálló tanulási programról

Gyermeknevelés

Mi közöm van más gyermekéhez?

**Hogyan tesz jobb orvossá az,
hogy szombatot tartok?**

Hosszú Katinka és ros hásáná

Megtérés, megbocsátás és a lovagkereszt

Kell-e ítélkeznünk mások felett?

Amerika elnökválasztás előtt

Mindentudó áttekintés

Az őszi nagyünnepekről

Kohelet

Miért olvassuk Szukotkor?

Hosáná Rábá

Egy gyakran elhanyagolt ünnepélyes nap

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

Gyere és ismerd meg a Lativ programjait!

Egész éves ösztöndíjprogram a Lativban!

CSOPORTOS TANULÓPROGRAM

- hétfő, szerda 18:00–20:00
- kiváló oktatók, változatos témák

LATIV PLUSZ SZEMINÁRIUM

- hétfő, szerda 20:00–21:00

INTENZÍV TANULÁS FIÚKNAK NAPI 4 ÓRÁBAN

- minden hétköznap 8 és 12 óra között

ÜNNEPEK

HÉBER

- hetente kétszer 45 percben
- több szinten

IZRAELI ÚT

- 12 nap nyáron
- 18 és 30 év közöttieknek

SÁBÁTONOK - hétvégék és szemináriumok vidéken

Kiknek? – Olyan zsidó fiataloknak, akik kiváló oktatók segítségével szeretnék megismerni az autentikus zsidó értékeket. Olyanoknak, akik aktív zsidó közösséget keresnek.

Érdeklődés, információk:

info@lativ.hu
www.lativ.hu

06 70 932 8275

Cím: VI. kerület, Andrássy út 59.
"Dávid Ház"

KÖSZÖNTŐ	3
KÖZÉLET	
Hosszú Katinka és ros hásáná	5
Megtérés, megbocsátás és a lovagkereszt	6
FILOZÓFIA	
Hogyan hozhatjuk el a messiási kort Budapesten?	8
ORSZÁGOK/VÁROSOK	
A 2016-os olimpia helyszíne zsidó szemmel	11
KULTÚRA	
Ignotus zsidóságához fűződő viszonya	14
KÖZÉLET	
Edomerika	17
HETISZAKASZ	
Softim • Mikor igaz a prófécia?	18
Ki téccé • Elvesztett tárgyak visszaadása	20
Ki távo • Bevallom, jó vagyok	21
Nicávim • Válaszd az életet!	23
Vájélech • Jom kipur: vallomás és megváltás	25
KÖNYVAJÁNLÓ	
Totemek közt	26
ÜNNEPEK	
Őszi nagyünnepek	28
Kohelet: Szimchá alaptankönyv	30
Hosáná Rábá	32
Bűn a valóságban	33
KULTÚRA	
Az Izrael Múzeum	34
Hogyan tesz jobb orvosá az, hogy szombatot tartok?	35
TÓRA ÉS TUDOMÁNY	
Teremtés és evolúció?	36
Első élményeim Jeruzsálemben	38
NŐI SZEMMEL	
Párkapcsolati bonyodalmak	40
Törtött és egész	41
GASZTRONÓMIA	
Ételek ros hásánára	42
GYEREKNEVELÉS	
Mi közöm van más gyermekéhez?	45
MESE	
A sófár hangja túlzengi a viharos tengert	46

מעיין • מקור Forrás

A Lativ Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Lativ Barátai a Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu info@lativ.hu • Felelős kiadó: Keleti Dávid rabbi • Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Domán Sije, Miklós Dóri, Fináli-Magyari Judit, Réti János, Szántó-Várnagy Binjomin • Tipográfia, illusztrációk: Deák Panka • Tördelés: Szántó-Várnagy Binjomin • Korrektor: Székely Mária A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Lativ Barátai Alapítvány számlaszáma:
CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

A kiadvány a Mazsók támogatásával készült.

Köszöntő

Kedves Olvasó!

Alig néhány nappal a nyári hőség elköszönte után nehéz elképzelni, hogy a zsidó naptár két legfontosabb, egymással szorosan spirituálisan is (ugyanis időrendben persze, hogy összefonódnak, ha egymás után jönnek) összekapcsolódó hónapja előtt állunk. Pedig az őszi időszak, amely világszerte az elmúlás és az újrakezdés örök tancának elmélyedésre készítő élményével ajándékozza meg az embertársaink sokaságát, a zsidók számára valóban páratlan lehetőséget hordoz. Bár sokan és előszeretettel utasítjuk el ezt a mindennapjaink során, most végre igazán közel kerülhetünk önmagunkhoz, majd e folyamaton keresztül az Örökkévalóhoz.

Elul havát, amely a tisri első napjával, ros hásánával kezdődő nagyünnepek a szó legszorosabb értelmében sorsfordító heteit készíti elő, ugyanis hagyományosan az önvizsgálatnak és a bűnbánatnak szenteljük. Ros hásáná az év kezdete, egyúttal az emberiség születésnapja. Miért kell akkor magunkba fordulnunk, ráadásul a leltárba vétel folyamatát már jóval e jeles napot megelőzően elkezdve? Mi szükség van arra, hogy szigorúan számba vegyük a legkisebb elkövetett bűneinket is, majd megtérjünk a Teremtőnkhez? Miért nem elég, ha pusztán örvendezünk a létezésünk élményének? Nem elég csodálatos a tény talán, hogy nap nap után érző, önmagára reflektáló emberként foghatunk hozzá feladataink teljesítéséhez (vagy: vághatunk bele feladataink teljesítésébe), méghozzá az Örökkévaló kegyéből?

Természetesen nagyon is helyénvaló, ha a létezés minden pillanatában átadjuk magunkat a Teremtés szépsége és a világban elfoglalt kitüntetett helyünk feletti hálával telt örömmel. Csakhogy e gondolat valójában legfeljebb arra elég, hogy néhány pillanatnyi jóleső érzést kölcsönözzön számunkra a borongós napokon, ám valósággá váltani, mi több, állandósítani a kihívások, fájdalmak és tragédiák közepette, elérhetetlenül nehéznek tűnik. A válasz vagy válaszok, amely(ek) arra a kérdésre adhatók, hogy miért kell ennyi nehézséggel szembesülnünk, ahelyett hogy az Örökkévaló közvetlen közelségében, azaz a Legfőbb Jó áldásaiból szüntelenül részesülve töltenénk az életünket, egyszersmind az újév ünneplésének szokatlan, a kicsattanó jókedv helyett az elcsendesedést hangsúlyozó zsidó szokásaira is magyarázatul szolgál(nak).

A felelet megtalálásához elég az ember jelenkori helyzetéhez vezető lépések sorára visszatekinteni. Az első emberpár az engedetlensége miatt büntetésül kiűzetett a Paradicsomból (ami a hagyomány szerint egyébként szintén ros hásáná napjára esett). Az egész emberiség sorsát meghatározó vétekhez hasonlóan később a zsidó nép is sorozatosan megszegte az Örökkévalóval kötött szövetséget, amiért a száműzetés keserősége jutott osztályrészéül. A két eseménysor egymástól függetlenül is kielégítő magyarázatot ad arra,

hogy miért nem örvendezhetünk gondtalanul a Teremtő szakadatlan és nyilvánvaló jelenlétének, ehelyett sokszor igen mély fájdalommal kell tudomásul vegyük: az élet számos kellemetlen fordulattal (is) terelget bennünket a Végző Idők felé. A hiba ugyanis bennünk van, nem kielégítő állapotunkért végső soron az általunk, illetve az elődeink által elkövetett bűnök, a felelőtlenség és az Örökkévaló akaratával való sorozatos szembeszegetés okolható. Ám amint a Latív óráin gyakran elhangzik, van mód arra, hogy az ember változtasson a jelenlegi helyzetén, és törekvése a teljesség elérésére kézzelfogható eredménnyel járjon. A változás kulcsai a micvák teljesítése és a tóratanulás. Van azonban egy harmadik teendőnk is, amelynek megfelelő teljesítésével az egész életünk gyökeres fordulatot vehet, és amely a Teremtőhöz való viszonyunk természetében is alapvető változással kecsegtet. Ez a bűnbánat, amely elul hónapjának a legfontosabb feladata, és amely – legalábbis ideális esetben – tisri havában még tovább mélyül, ezáltal az Égi Bíróságon is kedvező elbírálást eredményez a számunkra.

”

**a megtérés
több, mint
a bűnök
megvallásának
a kényszerű
kötelessége**

életünkön túl az embertársainkra is, úgy a megtérés folyamata sem nélkülözheti a közösségi dimenziót. Ezért szerepel a jom kipuri imarendben a *viduj* (bűnbánó ima) részeként a bűnök felsorolása többes szám első személyben. A bűnök elkövetésével kapcsolatban ezek szerint legalább olyan fontos, hogy önmagunkra a zsidó nép szerves részeként tekintünk, ezáltal saját hibáink kijavítására irányuló őszinte törekvésként magunkra vállaljuk a vétkek elkövetésének közös felelősségét is. Úgy tűnik azonban, hogy még ennél is tovább megy a Nicávim hetiszakasz következő, tíz versből álló részlete (30:1-10):

A bűnbánat három alapvető összetevője, hogy elhagyjuk a bűnt, amelyet elkövetünk, bánjuk meg azt, majd valljuk meg az Örökkévalónak. Ez a megtérés folyamata, amely mélyreható önvizsgálatot követel, és jellegéből adódóan személyes természetű vállalás. Ugyanakkor ahogyan a hibás döntéseink is hatást gyakorolnak a saját

„És lesz, ha rádjönnek mindezek a dolgok, az áldás és az átok, melyet eléd tettem, és szívedre veszed mind a népek között, ahova kivetett téged az Örökkévaló, a te Istened, és megtérsz az Örökkévalóhoz, a te Istenedhez és hallgatsz az ő szavára mind aszerint, amint és parancsoltam neked ma, te és gyermekeid, egész szíveddel és egész lelkeddel, akkor visszahozza az Örökkévaló, a te Istened foglyaidat és irgalmaz neked, újra összegyűjt téged mind a népek közül, ahova elszórt téged az Örökkévaló, a te Istened. Ha lesznek a te kivetettjeid, az ég végén onnan is összegyűjt téged az Örökkévaló, a te Istened és onnan is elvesz; és bevész téged az Örökkévaló, a te Istened az országba, melyet elfoglaltak őseid, hogy (ismét) elfoglaljad; jót tesz veled és megsokasít jobban, mint őseidet. És körülmetéli az Örökkévaló, a te Istened szívedet és magzatod szívét, hogy szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet egész szíveddel és egész lelkeddel, a te életed kedvéért. És adja majd az Örökkévaló mindezeket ellenségeidre és gyűlölőidre, akik üldöztek téged. Te pedig megtérsz és hallgatsz az Örökkévaló szavára, és megteszed minden parancsolatait, melyeket én neked ma parancsolok; és bővelkedővé tesz téged az Örökkévaló, a te Istened kezded minden munkájában, méhed gyümölcsében, barmod gyümölcsében és földed gyümölcsében javadra, mert újra fog rajtad örülni az Örökkévaló javadra, amint örült őseiden, ha hallgatni fogsz az Örökkévaló, a te Istened szavára, hogy megőrizd parancsolatait és törvényeit, melyek meg vannak írva a tannak könyvében, midőn megtérsz az Örökkévalóhoz, a te Istenedhez egész szíveddel és egész lelkeddel.”

A szöveghely egyértelművé teszi: a megtérés több, mint a bűnök megvallásának a kényszerű kötelessége. A szakasz egy utazás leírása, amely a töredezett létezés felől a zsidó nép spirituális ébredése, tökéletesedése felé vezet, a száműzetésből a megváltás kapujáig. Az Örökkévalóhoz való visszatérés ennek megfelelően nem más, mint visszatalálás arra az útra, amely ki lett jelölve számunkra, és amelyet a szeretet és a Teremtővel való összetartozás határoz meg. A megtérésen keresztül tehát a lehető legfontosabb cél, az értékek helyreállítása, ezáltal a szellemi és anyagi bőség és a tartós béke is elérhetővé válik.

Kívánjuk, hogy az előttünk álló két hónap vezessen közelebb bennünket e célok beteljesüléséhez!

Latív staff

Hosszú Katinka és ros hásáná

DOMÁN SIJE

Gyerekkoromban is emlékezetes élmény volt, amikor olyan magyar klasszisok, mint Egerszegi Krisztina vagy Darnyi Tamás úsztak világversenyen. Már a rajt előtt gyorsabban dobogott a szívünk, felment az adrenalin. Elkezdődött a verseny. Vitray egyre hangosabban ordított, majd euforikus boldogság következett. Utána büszkébben lépkedtünk az utcán. Az idei olimpián újra olyan sokan átélték a feszült, izgatott pillanatokat, majd a hazai sikerek mámoros örömét. Nagy gratuláció a nyerteseknek!

Időnként elgondolkodtat, hogy vajon pontosan mi váltja ki a nézőkből, szurkolókból ezt a fokozott érzelmi és idegállapotot. Vajon miért vált ki belőlem egy vadidegen ember sikere ilyen erős reakciót? Csak az, hogy ugyanazt a nyelvet beszéljük, és azonos közigazgatási területen szocializálódtunk? És nem is elsősorban ez a kérdés. Talán az még érthető, hogy jobban tudunk örülni egy hazafi sikerének, mint egy „idegen” ország szülöttje sikerének. De miért tölt el ez engem büszkeséggel? Én mire lehetek büszke? Mit jelent az, hogy „győztünk”? Hogy ennyi és ennyi aranyat szereztünk? Én kényelmesen ülök otthon a fotelben, ő kiússza a lelkét, majd hatalmas lelkesedéssel azt mondom, hogy győztünk! Ez teljesen abszurd!

Hogy mi ennek a pontos pszichológiája, azt nem tudom, de az biztos, hogy a kollektív érzés egy erőteljesebb szintje jelenik meg ilyenkor bennünk. A siker hívó szavára a nép kicsi egyénei eggyé válva átélhetik a tá-

gabb közösség örömét. Ha egyként gondolunk magunkra, akkor nincs különbség az „én” néző és az „ő” sportoló között, hiszen mindannyian „mi” vagyunk. És már meg is van a „magyar” aranyérem.

A „mi”-érzet alapvetően lehet emelkedettebb nézőpont, mint az „én”, hiszen az ego szűk határai kiszélesednek. Akkor válik ez ténylegesen emelkedetté, amikor a szűkebb határok leomlása azt eredményezi, hogy az egyéni igényeim elhalványodnak, és megerősödik bennem a mások iránt érzett felelősségérzet. Viszont a mi esetünkben nem igazán ez történik. Ehelyett az a probléma jelenhet meg, hogy ez a nézőpont képes elkényelmesíteni. Olyasmiket élek meg saját sikerként, amiket nem én értem el. A problémáimat sem én fogom megoldani, mert azok nem az én problémáim, hanem a közösség problémái: a politikai rendszer, a népmorál, a gazdasági rendszer stb. Azaz ez a nézőpont egy tág, magamtól elvonatkoztatott, teljesen hamis énképet alakíthat ki bennem.

Ennek a lehetséges problémának a megoldása: ros hásáná.

„Ros hásánákor a világ minden lakója elvonul előtte mint a bárányok” (*Ros hásáná 18a*). Ugyanis a bárányok, amikor a tizedeléshez számolják őket, egy szűk ajtón mennek át, amelyen egyszerre csak egy bárány fér el. Ros hásánákor mindenki átmegy a Teremtő előtt, és amikor éppen „átmegy”, akkor nincs vele és mellette senki. Egyes egyedül van. Olyan ez, mintha valaki egy

nagy szimfonikus zenekarban játszana és hirtelen elhalkulna a zenekar. Csak ő egyedül játsza tovább a saját szolamát. Innentől a zenekar nem fedi el a hibáit, vagy jobb esetben, kiderülnek azon előnyei, amelyeket eddig elfedett a zenekar. Az is kiderül, hogy az egész hangzásban mi az ő szerepe.

A kollektív érzés sok réteget ránk tehet, sokat eltarthat abból, ami valóban én vagyok. Éljük a minket körülvevő életet, és azonosulunk vele, sokszor olyan mértékben, hogy teljesen ismeretlen világgá válunk önmagunk számára. Most eljött az idő, amikor ki kell magunkat hámozni ebből a sok rétegből, el kell csendesíteni a minket körbevevő szimfonikus zenekart. Teljesen egyedül maradni és nézni magunkat, függetlenül mindenkitől. Nem számítanak be nekem mások érdemei, ha azok nem inspirálnak engem, és nem fedik el mások a hiányosságaimat. Esetleg hangsúlyossá válnak azon előnyeim, amelyekről a társadalom nem tud, vagy nem értékel. Le kell hámoznom magamról azokat a nézeteket, amelyek valójában nem az én nézeteim, és azokat a viselkedésmódokat, amelyek valójában nem én vagyok. A teljes zenekarból egyedül maradok, és így

kell tovább játszanom.

Vissza kell szereznem a minél tisztább énképemet!

Hogy sikerüljön ros hasánakor, az imában, a sófárfújás alatt, vagy otthon a négy fal között megélni ezt a felemelő és egyben ijesztő élményt, egyedül látni magam a Teremtő előtt, elő kell készülni. Ros hasánát megelőző hetekben el kell kezdeni a „hámozást”, el kell kezdeni ismerkedni az igazi önmagammal. Talán érdemes a budapesti rabbiknak, közösségi vezetőknek felhívni közösségeik figyelmét arra, hogy ros hasánakor nem a „minjen”-be megyünk, és nem a rég nem látott ismerőseinkkel találkozunk. Ennél valami sokkal különlegesebb és megkapóbb élményben lehet részünk.

Röviden: *örüljünk mások sikerének!* Érezzük át a kollektív közösség élményeit, főleg, ha mi is bele akarunk és tudunk tenni! De időnként halkítsuk le a közösség mindent elfedő hangját, és találjuk meg a saját szolamunkat, amint teljesen egyedül, önmagunkban állunk Teremtőnk előtt!

Jó beírást és bepecsételést, édes és jó évet kívánunk minden kedves Olvasónknak!

Megtérés, megbocsátás, és a lovagkereszt

SZÁNTÓ-VÁRNAGY BINJOMIN

Nem mindig érdem a pozitív megítélés.

Az elmúlt napokban számos, a zsidóság számára is fontos érték fogalmazódott meg a Bayer Zsoltnak átadott lovagkereszttel kapcsolatban. A közérdeklődés középpontjába kerültek olyan erkölcsi kérdések, mint a gyűlöletkeltés elítélése, az összefogás fontossága, a nyilvánosság előtt megszólalók felelőssége. A közelgő nagyünnepek kapcsán is érdekes, hogy Bayer több interjúban is beszélt a bocsánatkérésről, megtérésről. Azt is felvetette, hogy meg kellene tanulnia kontrollálnia a haragját (a tulajdonságaink fejlesztése az egyik legfontosabb zsidó érték), és hogy nagyon sajnálja a korábbi írásait. Vajon hogyan reagáljon erre a zsidó közösség? Kötelező elfogadnunk, elhinnünk egy megtérő őszinte szándékát? Vagy óvatos gyanakvást kell fenntartanunk?

Egyáltalán, hogyan lehetséges utólag jóvátenni annyi pusztító erejű szót?

Vizsgáljuk meg a kérdést hagyományos forrásaink fényében. Először is, tudjuk, hogy a Tóra is kiemeli a haragtartást, mint kerülendő tulajdonságot. „Ne állj bosszút és ne tarts haragot” (3Mózes 19:18) Minden-napi törvényeinkben is megtaláljuk ennek a nyomát. Mielőtt nyugovóra térünk, rövid fohászt mondunk, melyben egyebek mellett ez is áll: „Íme, megbocsátok mindenkinek, aki felharagosított engem vagy vétkezett ellenem, akár szándékosan, akár véletlenül tette azt [...] és ne büntetessen meg senki ember miattam.” Természetesen ez egyáltalán nem könnyű (a *Meszilát Jesárim* egyenesen úgy fogalmaz, hogy csak a szolgálattevő an-

gyaloknak könnyű nem vágni a bosszúra). Ami a megtérés elfogadását illeti, a Tórában az áll: „igazsággal íteld meg embertársadat” (3Mózes 19:15), amit Bölcsink úgy magyaráznak, hogy „ítélj meg mindenkit az előnyös oldaláról” (Ávot 1:6).

Rábénu Joná megmagyarázza, hogy különbséget teszünk előnyös megítélés ügyében az emberek között az előéletük alapján. Ha például valakiről tudjuk korábban, hogy kiemelkedően jámbor módon viselkedett, és most azt látjuk, hogy talán olyasmit tesz, ami nem helyes, akkor az eddigi tapasztalatainkra kell hagyatkoznunk, és elkönyvelni, hogy valószínűleg félreértjük a szituációt. Sőt, egy nagyon jámbor embert még akkor is pozitívan kell megítélnünk, ha a látottak alapján biztosak vagyunk benne, hogy bűnözött! Ennek nagyon egyszerű, racionális oka van: több esély van arra, hogy mi tévedünk, mint hogy egy ilyen ember természete egyik napról a másikra radikálisan megváltozzon. Ugyanez fordítva is igaz: ha valakiről tudjuk, hogy rendszeresen viselkedik alávaló módon, akkor ne dőlünk be neki, ha egyszerre elkezdi szent életet élni. Ha viszont a jókat pozitívan, a rosszakat negatívan ítéljük meg, akkor vajon mire vonatkozik az a tanítás, hogy mindenkit előnyösen kell megítélni? A közepesen viselkedő emberekre, akiket akkor kell pozitívan megítélni, ha nem tudjuk eldönteni, hogy az adott cselekedetük jó-e vagy rossz.

Természetes, hogy a bűnös megtérését elfogadjuk, de ennek megvannak a józan keretei. Jó példája lehet ennek az, ha azt látjuk, hogy a megtérés nemcsak szóban történik, hanem tett is követi (a halacha is előírja a zsidó megtérő számára, hogy tegye helyre az okozott kárt: ha lopott, adja vissza, ha kárt okozott, fizesse ki, ha megsértett valakit, kérjen bocsánatot tőle). Például valaki, aki eddig a gyűlöletet terjesztette az emberek között, most a szeretet és tolerancia szavával akarja ellensúlyozni a korábban elhangzott, visszاسzívhatatlan szavait, nem törődve azzal, hogy ezzel esetleg szégyenbe kerülhet a nyilvánosság előtt, vagy elfordulnak tőle korábbi barátai. Mindezek a cselekedetek mutatják mindenki számára, hogy a megtérés őszinte. Érdekes módon ilyen példát is ismerünk a legutóbbi évekből.

Lehet-e jó ember az, aki másokról rosszat feltételez? A hétköznapi tapasztalatunk azt mutatja, hogy a rosszmájú emberek sajátja, hogy mindenkiben a rosszat látják meg. Állandóan csak keseregnek, panaszkodnak. Ezzel szemben az igazi *cádikok*tól, jámboroktól, a nagy Tóratudósoktól és rabbiktól azt a viselkedést szoktuk meg, hogy mindenkit szeretettel, barátságosan fogadnak, kedvesen biztatják az embereket, és csak a lehető legjobbat feltételezik róluk. A negatív, mérgező gondolatoknak még az írmagjától is távol tartják magukat. Emiatt aztán ha kritikus élű, gyanakvó megjegyzést

hallunk, azt hajlamosak vagyunk azonnal *lason hárának*, tilalmas, ártó pletykának bélyegezni.

Rábénu Joná fenti magyarázata kapcsán megosztja velünk, hogy ez bizony egy széles körben elterjedt tévhit. Salamon király tanította: „bölcse viselkedik az igaz a gonosz házában” (Példabeszédek 21:11). Ezt a mondatot magyarázta Maimonidész a következőképpen: „az emberek azt hiszik, hogy mivel a *cádikok* (igazak) nem tudják, hogyan kell rosszat csinálni [nem gyakorlottak a gonosztevéseben], ezért nem ismerik fel a gonosz embert. De ez nem igaz, mert az igaz ember, még sokkal jobban megérti a gonosz cselekedetét mint egy átlagos ember, mélységében, motivációival együtt átlátja.”

Egyszerűen fogalmazva: az átlagemberek azt hiszik, hogy aki jámbor, az szükségképpen naiv. Micsoda tévedés! A zsidóság azt tanítja, hogy komoly intellektuális munka nélkül az istenfélelem magas szintjei nem is érhetőek el! „Nem a tanulatlan ember a jámbor” (Ávot 2:5). Hogyan is létezhet, hogy egy magas szintű bölcs ember naiv legyen? (Persze előfordulhat, ha a fejlődése nem volt egyenletes, de nyilvánvaló, hogy nem ez a kitűzött cél.) A *Nefes Hácháim* azt tanítja, hogy a Tóratanulás rákényszeríti az embert arra, hogy a gonoszok fejével gondolkodjon. Ahhoz, hogy a talmudi érveléseket megértsük, a peres felek érvelésében dönteni tudjunk, minden álláspontot alaposan fontolóra kell vennünk. Nem lehetünk úgy sem bölcssek, sem jámborok, ha nem piszkoltuk be a kezünket ezzel a világgal, így a gonoszok ravaszságával is.

Ez alapján ha legközelebb azt látjuk, hogy egy igaz ember olyasmit mond, amit mi *lason hárának* érzünk, akkor jó esély van arra, hogy ez ún. konstruktív *lason hárá* volt, építő célzatú, amit nemcsak hogy szabad mondani, hanem egyenesen *micve*. Természetesen nem elég ebben a megérzéseinkre hagyatkoznunk, érdemes megismerni a konstruktív beszéd 7 szabályát, mely *Choféc Cháim* könyvében (valamint megannyi weboldalon) van leírva.

Bayer Zsolt ügyéből megtanulhattuk, hogy milyen kifinomult rendszeren haladnak keresztül egy zsidó módon gondolkodó ember gondolatai, amikor a másik embert ítéli meg. Ha a másik emberről nem tudunk semmit, vagy átlagos embernek ismerjük, akinek sem kiemelkedően jó, sem kiemelkedően rossz cselekedetei nincsenek, akkor inkább ítéljük meg pozitívan mint negatívan. Ha ismerjük korábbi különleges cselekedeteit, akkor azt is beleszámítjuk a képbe. Továbbá azt is megértettük, hogy mennyire téves az a sztereotipusos gondolkodás, mely szerint a jámbor emberek mind naivak. Ha igazán jó emberek akarunk lenni, néha-néha szükség van egy kis „rosszmájúságra” is - persze csak a megfelelő mértékben.

Hogyan hozhatjuk el a messiási kort Budapesten?

Egy világszerte sikeres tanulóprogram magyar résztvevői

KELETI DÁVID RABBI

A Lativ Kolel nemrégiben csatlakozott a nemzetközi Dirsu tanulási programhoz, melynek keretei között csaknem 10 magyar zsidó fiatal tanul minden nap 1 oldalt az egyik legalapvetőbb zsidó törvénygyűjteményből, a Misna Berurából. A résztvevők a tanult anyagból havonta vizsgát tesznek. Közösségünk vezetőjét, Keleti Dávid rabbit kérdeztük ennek az új lépésnek a jelentőségéről, fontosságáról.

A Dirsu egy nemzetközi program, ami a világ 4 kontinensén, összesen több mint 100 helyszínen működik, többek között Izraelben, az USA-ban, Angliában, Ausztráliában, és most már Magyarországon is. (Érdekesség, hogy a programot indító Dovid Hofstadter maga is magyar származású, édesapjának egykor a Király utcában volt üzlete.) Azáltal, hogy mi is részt veszünk benne, Izrael közösségének egészéhez csatlakoztunk. Ennek mélyebb jelentősége megérthető a legutóbbi jeles napunk, tisá beáv (áv hó 9-e) kapcsán. Ez az a nap, amikor mindkét Szentély lerombolódott, és a hagyomány szerint ugyanezen a napon tértek vissza a Mózes által kiküldött kémek a pusztába jelentésükkel. Elmondták, hogy Izrael földje valóban nagyon jó, de nehéz meghódítani, erős, hatalmas népek élnek ott most. Miután a nép meghallgatta beszámolójukat, elkeseredtek és sírtak. Azt mondják Bölcsseink, hogy mivel azon az éjjelen ok nélkül sírtak, a Teremtő azt mondta, hogy majd fog okot adni a sírásra ugyanazon az éjjelen – ezért ez a nap lett az, amikor a Szentély elpusztult.

Mi a kapcsolat a kémbeszámolót követő sírás és a Szentély pusztulása között?

Ráv Mose Sapira, az egyik legnagyobb ma élő rabbi adott erre egy szép magyarázatot, immár hagyományossá vált, tisá beáv éjszakáján adott előadásában, mely évről évre több százas hallgatóságot vonz. Idén elmondott tanítása szerint az volt a pusztában vándorló nép hibájának gyökere, hogy nem megfelelően hallgatták a kémek beszámolóját. A hallgatás is egy képesség,

melynek lényege, hogy a hallgató megfelelően összegyűjti, elrendezi, helyén értelmezi a kapott információt (ebben az értelemben szerepel a héber szó pl. Sámuel 1., 15:4-ben). Ha jobban odafigyeltek volna, azt is hallhatták volna, hogy a kémek dicséretet mondanak Izrael földjéről. A baj az, hogy ha valakinek van egy eleve kialakult képe valamiről, akkor ahelyett, hogy kifelé hallgatna, csak a saját véleményét hallja. Bölcsseink ezt úgy fogalmazzák meg, hogy a szájuk megelőzte a szemüket: előbb mondták, hogy nem jó a föld, mint hogy látták volna. Ez az oka annak, hogy a Szentély pusztulását sirató Échá könyvben a betűrendbe szedett mondatok ezen a ponton felcserélve szerepelnek: a *pé* (száj) betű előbb áll mint az *ajin* (szem), holott az ábécésorrend szerint nem így állnak.

Ez az összefüggés a kémbeszámoló hiányos meghallgatása és a Szentély pusztulása között: a több száz évvel korábban kezdődött hiányosság a Szentély idejéig továbbfejlődött. Láttuk, hogy a hallás lényege az összegyűjtés. A Szentély idejében már nemcsak a hallottakat nem tudták megfelelően összegyűjteni, hanem magát a zsidó népet sem. Ahogyan a hallás során minden hallott információnak egy egységbe kell rendeződnie, ugyanúgy a zsidó népet szemlélve is meg kell értenünk minden egyes zsidó különleges helyét a zsidó nép egységében. Ha ez hiányzik, akkor többé nem beszélhetünk zsidó népről, csak egyének sokaságáról. A Teremtő Jelenléte a zsidó népen képes nyugodni (ahogyan ez például a Tóraadásnál történt, amikor a nép „egy emberként, egy szívvel” táborozott a Szináj-hegy lábánál). Ha a nép népként nem egységes, akkor nincs min nyugodni. Ha legalább egységesek lettek volna, akkor is lehetett volna, hogy valami miatt nem érdemlik meg. Így viszont fel sem merült annak a lehetősége, hogy a Szentély megmaradjon, létezése okafogyottá vált. Erre mondják Bölcsseink, hogy a Szentélyt leromboló Nevuzarádánnak egy égi hang szólalt meg, és azt mondta, hogy „megörölt lisztet öröltél le” (*Szanhedrin*

96b) – ahogyan a nép nem volt egy, ugyanúgy a Szentélyt sem volt már, ami összetartsa.

Mi történt az első és a második Szentély pusztulása között?

A *Széder Olám* című midrásgyűjtemény így írja az első Szentély utáni időszakról: „eddig próféta volt a szent szellem segítségével, innentől kezdve hajlítsd fülédet a Bölcsék felé”. Ez éppen ezt a folyamatot írja le: amíg valaki hall, addig távolról is képes meghallani a számára fontos információkat. Ha azonban elromlik a hallása, aktívabbnak kell lennie, oda kell mennie, oda kell fordítania a fülét ahhoz, akit hallani akar. Így a próféta is arról szólt, hogy a próféta volt a passzív, a Teremtő pedig aktívan közölte vele az üzenetet. Ezzel szemben a következő korszakban a Tóranulásra kerül a hangsúly, ami az embertől aktív részvételt kíván meg. A második Szentély korában ez lett volna a lehetőség, hogy a megromlott hallási, összegyűjtési képesség helyreállhasson.

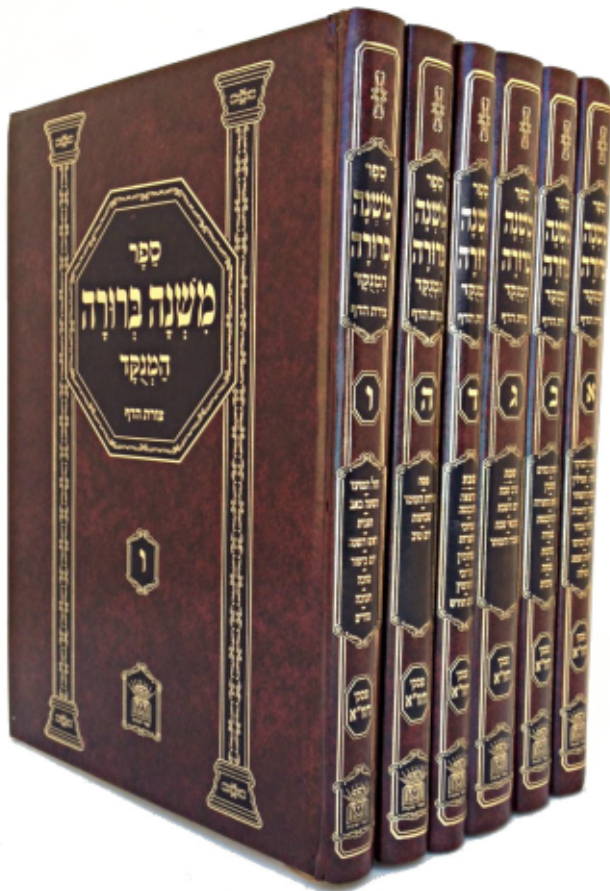
Ez alapján megérthetjük a *Perek Háhéchalot* című könyv misztikus magyarázatát, mely szerint az építkezésnél a zsidó nép mintegy ultimátumot adott a Teremtőnek: „addig nem rakunk egyetlen követ sem a másikra, amíg meg nem jelenik az Örökkévaló, teljes kíséretével, és meg nem ígéri, hogy megnyitja nekünk a bölcsesség kapuit”. Ez meg is történt, és ennek nyomán kezdődött meg az a korszak, amit pezsgő szellemi élet jellemzett. Ezt követte a misnai, majd talmudi kor, ekkor formálódott ki a legtöbb tanítás, melyek mindmáig a Tóranulásunk alapköveit képezik. Kialakult a Szóbeli Tan, aminek a lényege az aktív törekvés, a személyes erőfeszítés, amit a tanulásra fordítunk. Ez hivatott pótolni a hallási, próféta-képességet, amit elvesztettünk.

Így a második Szentély felépülése nagy reménységet jelentett abban a veszélyes folyamatban, ami már a pusztában, a kémek jelentése nyomán elindult. A megszentelt beszéd, a Tóra tanulása által lehetett volna újra helyreállítani a helyes hallgatás képességét. Ez részben meg is történt, azonban ugyanennek az éremnek a másik oldala, a helytelen beszéd, a *lason hárá* is jelen volt, emiatt vált a második Szentély pusztulása is elkerülhetetlenné. A *lason hárá* nagy veszélye az, hogy szétszórja a nép egységét, így a rossz beszéd miatt elveszítjük azt, amit a jó beszéd (a Tóranulás) által megszerezhetünk volna.

A *lason hárá* lényege, hogy a másiktól rosszat mondunk, negatív színben tüntetjük fel, a háta mögött áskálódunk ellene. Ez már önmagában is rossz tulajdonság, bárki is beszél így bárkiről, azzal egyértelmű, hogy rosszat tesz. Ha viszont ezt egy zsidó egy zsidó ellen teszi, azzal a zsidó nép egységét bomlasztja

meg. Ez az oka annak, hogy ez a fajta beszéd számít tórai értelemben bűnnek, miközben azt is elítélendőnek tartjuk, ha valaki egy nem zsidóról mond rosszat.

1913-ban, Oroszországban perbe fogtak egy Mendel Beilis nevű zsidót, akit azzal vádoltak, hogy rituálisan meggyilkolt egy ukrán kislányt. A per során azt az érvet hozta fel az ügyészség által megbízott pap, hogy a zsidók a többi népet nem veszik emberszámba. „*Átem kruim ádam*” – ti ember vagytok, a nem zsidók viszont nem emberek – így idézett a Talmudból (*Jevámot 61a*). A Beilis-t védő rabbik azonban elmagyarázták ennek a

mondásnak a valódi jelentőségét: az *ádam* szó héberül különleges, nincsen egyáltalán többes számú alakja. Van más szó a héber nyelvben az emberre, ami alkalmazható a nem zsidókra, mert ők mindnyájan külön-külön embernek számítanak. Viszont a zsidó nép egészében alkot egyetlen nagy „ember”-t. Ezért ez a szó csak a zsidó néppel kapcsolatban mondható, mert most, hogy egyetlen zsidót perelnek, az egész zsidó világ szeme ezen az eseményen van. Akárcsak egy test, aminek ha egyetlen része fáj, akkor az az egész testnek fáj. Melyik másik néppel történhet meg ilyesmi? Ez a fajta egységérzés az alapja annak, hogy a zsidó nép alkalmas legyen az Isteni Jelenlét, a *Sechiná* fogadására.

Mi köze mindennek ahhoz, hogy immár Magyarországon is csatlakoztunk a Dirsu tanulási program-jához?

Az, hogy ezt a csatlakozást lehetőségnek tekintjük, hogy a magunk szintjén kétféle módon is kijavítsuk ősünknek ezt a hibáját. Egyrésztől azáltal, hogy csatlakozunk a tágabb zsidó közösséghez, megjavítjuk az „összegyűjtést”, a zsidó nép egységét. Másrészt a Tóran tanulás által, amiről tudjuk, hogy ez jelenti a lehetőséget arra, hogy helyreállítsuk a hallgatás képességét. Mindeközben azt se felejtjük el, hogy a *szinát chinám*, az alaptalan gyűlölet ellen nem elég globálisan tenni. Miközben csatlakozunk a világ zsidóságához, fontosnak tartjuk azt is, hogy Budapesten, Magyarországon is elérjük a *szinát chinám* ellenkezőjét: az összetartozás érzését.

Miből áll a tananyag? Van-e a tanulásnak konkrét célja?

A *Misna Berura* nem más, mint a zsidó élet mindennapi törvénygyűjteménye. Aki tanult már ilyen halachákat, az tudhatja, hogy nálunk minden apró tevékenységgel kapcsolatban számtalan részlet van, amire oda kell figyelni. De ebben a programban a résztvevők érzése nem az, hogy egy óriási mennyiségű tanulnivalót kell bemagolniuk. A folyamatos, fokozatos haladásnak köszönhetően egy átfogó képet kapunk a legfontosabb elvekről. Ez a rálátás segít abban, hogy a konkrét hétköznapi eseteket is könnyebben döntsük el. Ha értjük a törvények indokát, szívesebben tartjuk őket be. (Ezért is a *Misna Berurát* tanuljuk, amiben az okok is szerepelnek, szemben a *Sulchán Áruch*-hal, ami rövidebb, de nem mindig említ okokat.) De mindezen túlmenően, ez a tanulás magát a zsidó életmódot is sokkal érdekesebbé teszi. Az itt megszerzett tudás végigkíséri az ember életének minden területét: az imát, az étkezést, az ünnepeket, stb.

Visszatérve a tisá beávról mondottakra, a próféták azt ígéri számunkra, hogy ez a gyászos nap a jövőben örömnemppé fog változni. Ezt úgy is lehet érteni, hogy a Szentély lerombolásával olyan új lehetőség is megadatott, ami nélkül nem is lett volna elképzelhető. Hogyan lehetséges ez? Említettük, hogy a zsidó nép hiába sírt a pusztában év hónap 9-én. Már maga a sírás is magában hordozza az új utak megnyitásának lehetőségét – persze azzal a feltétellel, hogy nem ok nélkül, hiába sírunk, mint ősünk a pusztában. Héberül a „sírás” szó (*boche*) ugyanazokból a gyökbetűkből áll, mint a bezáródott, zsákutcába került (*nevuchim*, vö. *2Mózes 14:3*). A kapcsolat az, hogy olyankor sírunk, amikor úgy érezzük, más kiút nincsen a helyzetünkől. Ez megmagyarázza, hogy mit jelent az, amikor a Talmud azt írja, hogy a Szentély lerombolásakor a Teremtő is

sírt (*Chágigá 5b*). Lehetetlen helyzetbe került, hiszen még Noénak megígérte, hogy nem fogja elpusztítani a földet, de a Szentély pusztulásával a világ jelentősen veszített az értelméből, hiszen az Örökkévaló Jelenléte nem nyugszik többé az emberek között. Ebből a lehetetlen helyzetből jelenti a kiutat a sírás. Ezt fogalmazták meg Bölcséink úgy, hogy „a könnyek kapui nem zárultak be” (*Beráchot 32b*). A könnyek mindig új kaput, új lehetőséget nyitnak. Ez az új lehetőség az új, messiási kor lesz, amit reményeink szerint a könnyeink elhoznak.

Az új kapuból egy kicsi rés kinyílik a nagyünnepek sorozatának végére. Ahogyan tisá beávkor a zsidó nép együtt sír a Teremtővel, úgy smini áceret/szimchát torá ünnepén (ami a nagyünnepi ünnepkört zárja), együtt nevetünk vele. Miért? Azért, mert már látunk egy kis

*tisá beávkor a zsidó nép
együtt sír a Teremtővel,
szimchát torá ünnepén
együtt nevet vele*

rést abból a kapuból, ami éppen készül kinyílni. szukot ünnepének 7 napja során összesen 70 ökröt áldoztunk a Szentélyben, a világ 70 népének megfelelően. smini áceret napját, ami ezt az ünnepi hetet zárja, Bölcséink ahhoz hasonlítják, amikor a Király azt mondja a szolgájának, hogy maradjon vele még egy napot, rendezzen számára egy kis, diszkrétebb lakomát (*Szuká 55b*). Ez a nap az előképe egy eljövendő kornak, amikor a zsidó nép és a Teremtő együtt örvendeznek.

Minek az érdemében kaphatunk ilyen égi segítséget?

Az már önmagában is értékes, ha elismerjük, hogy a helyzetünk lehetetlen helyzet, hogy önmagunktól nem tudunk mit tenni. Budapesten ez különösen aktuális, mert ismerjük a zsidóság hazai történetét, helyzetét, az asszimiláció veszélyét, a zsidó hagyományok ismeretének hiányát. Ha beismerjük, hogy ez az út az eltűnés felé visz, akkor ez a felismerés síráshoz, a sírás pedig új lehetőség megnyílásához vezet – olyan lehetőség felé, amire nem is számítottunk, amit el sem tudnánk képzelni. Ha ez a beismerésünk az összetartás erejével párosul, amiről fent írtuk, hogy az ellenkezője a Szentély pusztulását okozó alaptalan gyűlöletnek, akkor ezzel megkaptuk azt a formulát, ami számunkra az esélyt jelenti.

szerkesztette • Szántó-Várnagy Binjomin

A 2016-os olimpia helyszíne zsidó szemmel

MIKLÓS DÓRI

A nyár egy jelentős része a Rio de Janeiróban megrendezett, 31. nyári olimpiai játékokról szólt. A következőkben a brazil nagyváros zsidóságáról igyekeztem a legtöbb információt, érdekességet összegyűjteni.

A dél-amerikai kontinens első nyári olimpiája idején a helyi zsinagógák és zsidó szervezetek örömmel fogadták a versenyre érkező zsidó sportolókat és szurkolókat, biztosították számukra a kóser étkezést. Az Edmond J. Safra zsinagógát és közösségi központot tavaly nyitották meg a Rió mellett található Ipanemában, kimondottan az olimpiára tervezték a 20 000 négyzetméteres intézményközpontot. A zsinagóga mellett az épületben található mikve, tanterem, bét midrás és számos közösségi tér. A zsinagóga helyén azelőtt is zsinagóga állt, amelyet az 1970-es években építettek. A *sül* közössége 1000 családból áll, akik Szíriából és Libanonból származnak. 2014-ben a környéken *éruvot* jelöltek ki, így a vallásos zsidók is cipelhetnek szombaton. Számítások szerint körülbelül 10 000 izraeli sportoló és turista érkezett az olimpiára.

A Riói Olimpiai Játékok szervezői közül hárman a 25 000 aktív tagot számláló helyi közösség tagjai. Car-

los Arthur Nuzman brazil sportszillag, egykori röplabdás, aki az Izraelita Clubban kezdte gyerekként pályafutását, a Rió 2016 szervezőbizottság elnöke. Az ő munkáját Sidney Levy brazil üzletember segítette a Bizottság vezérigazgatójaként. Leonardo Gryner pedig a kommunikációért és marketingért felelt.

A Brazíliában élő zsidók számát nehéz megbecsülni. Egyes kutatók szerint 120 000, míg mások szerint 80-100 000 izraelita él az országban, ami a második legtöbb Dél-Amerikában. (A legtöbben Argentínában laknak.) A világon a kilencedik legnépesebb zsidó közösség a brazil. Brazília legnagyobb városában, São Paulóban körülbelül 60 000, míg Rióban megközelítőleg 40 000 zsidó él a Zsidó Világkongresszus számításai alapján. A harmadik legnagyobb zsidó közösség Porto Alegreben található (15 000 fő).

A riói és a brazil zsidóság történelmét nem lehet kettéválasztani, ezért azt egészében mutatom be. Brazíliában azóta élnek zsidók, amióta Portugáliából 1500-ban megérkeztek az első, inkvizíció elől menekülő izraeliták. A dél-amerikai kontinens első zsinagógáját 1636-ban, Recifében, Brazíliában építették fel. (A Kahal Zur Israel zsinagóga több helyreállítás után a mai napig megtalálható a brazil nagyvárosban, azonban már

nem vallási intézményként, hanem 2001 óta múzeumként funkcionál.) Az akkori brazil zsidó lakosság szefárd volt, akik Portugálián kívül Spanyolországból érkeztek ide, azért, hogy élvezzék a holland hatalom által gyakorolt vallásszabadság előnyeit. Kicsivel később már Lengyelországból, Törökországból és Magyarországról is kezdtek zsidók kivándorolni. 1642-ben egy jelentős méretű migráns csoport érkezett Amszterdamból. 1945-ben Recife lakosságának fele volt izraelita származású. Adam Smith, a híres

Kahal Zur Israel zsinagóga Recifében

közzgazdász, a brazil cukoripar fellendülését a Portugáliából az inkvizíció elől ide menekülő zsidóknak tulajdonítja.

A XVIII. század vége felé sok portugál zsidó költözött Délkelet-Brazíliába, ahol aranybányászattal foglalkoztak, sokukat lecsukták hitük nyílt gyakorlása miatt.

A független brazil birodalom kiáltványában (1822) és Alkotmányában (1824) viszonylagos vallási toleranciát hirdettek, aminek köszönhetően európai zsidó kereskedők kezdtek el megjelenni az állam akkori fővárosában, Rio de Janeiróban. Egyik legismertebb személy közülük az Angliából idevándorolt Denis de Samuel, aki jelentős kereskedelmi sikereket ért el, amivel kivívta Portugália királyától a bárói címet is. Egy másik kiemelkedő személyiség Bernard Wallerstein.

A Brazil Alkotmány elfogadása után Marokkóból és más afrikai országokból is elég sokan érkeztek a dél-amerikai országba. Később az Európában megjelenő antiszemitizmus, majd a náciizmus indította be a migrációs folyamatot. 1921 és 1942 között 57 000 zsidó érkezett Brazíliába, ezen időszakban ugyanis bevándorlásellenes jogszabályokat alkalmaztak olyan országokban, mint az Egyesült Államok vagy Kanada. Mivel Brazíliában stabil gazdasági háttérrel rendelkeztek az ideérkezők, ez arra ösztönözte európai társaikat, hogy ők is itt próbáljanak szerencsét (főleg a kelet-európaikat).

Zsidó élet Rióban a XIX. századtól napjainkig

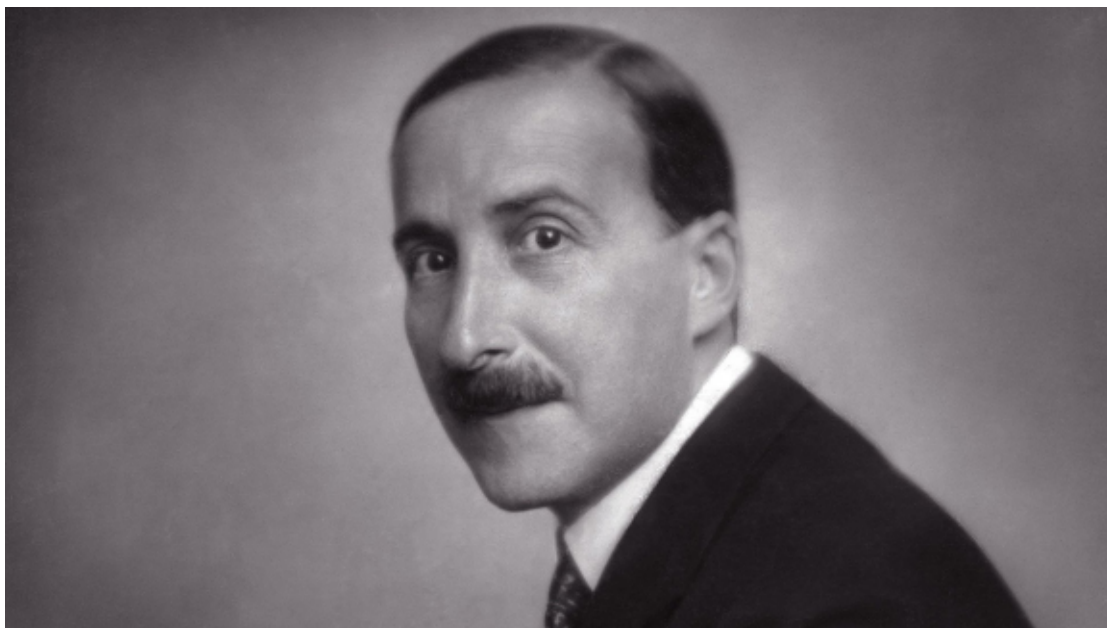
Az első, ma is létező közösségi szervezet, az União Shel Guemilut Hassadim, az 1840-es, 50-es években alakult meg, Marokkóból származó zsidók kezdeményezésére. 1867-ben létrehozták az Alliance Israélite Universelle szervezetet, majd 1873-ban a Sociedade União Israelita do Brazilt, mely főleg vallási és jóléti tevékenységet végzett egészen 1893-ig.

1889-ben, a Brazil Köztársaság kikiáltásának évében 200-ra becsülték a Rio de Janeiróban élő zsidók számát. 1900-ban már két zsinagóga működött a nagyvárosban, az egyiket észak-afrikai bevándorlók alapították, a másikat pedig nyugat-európai származásúak. Az 1900-as években a bevándorlás új hullámával találkozhatunk, az első világháború végére a városban élő zsidók számát már 2000-re becsülik.

Az első világháború után ismét sok zsidó érkezett Rióba, ahol egyre nagyobb közösség fogadta őket, jól működő intézményrendszerrel, egyre sokrétűbb szociális élettel. A többségi társadalomba is könnyedén sikerült integrálódniuk a helyi izraelitáknak. A cionista mozgalom nagyon erősen jelen volt a kor Rió de Janeirójában. Az 1910-es, 20-as évekre külön szervezetek jöttek létre az Európából érkező menekültek segítésére. 1923-ban Zsidó Nőegyletet és gyermekotthont, 1937-ben kórházat, 1963-ban pedig idősek otthonát alapított a helyi közösség.

Edmond J. Safra zsinagóga Ipanemában

Stefan Zweig, aki feleségével Petrópolisba költözött

A második világháború idején több intézményt hoztak létre a háborús áldozatok megsegítésére. Az ismert író, Stefan Zweig 1936-ban érkezett Brazíliába, ahol egyből csatlakozott a helyi zsidó közösséghez. Egy itt megjelent könyve, a *Brasil, país do futuro* (Brazília, a jövő országa) nagy sikert aratott. 1942-ben az író és felesége tragikus lépésre szánta el magát: egyszerre követett el öngyilkosságot, ami a zsidó közösségen kívül az egész brazil társadalmat is megrázta.

A zsidó közösség szociális és kulturális központja a belváros és a kikötő közelében, a Praça Onzéban alakult ki, ahol a jiddiskeit az élet minden területén megmutatkozott egészen az 1950-es évekig, amikor sokan más városrészekbe költöztek. A zsidó sajtóban a jiddis nyelv dominált, olyan újságok jelentek meg, mint a *Dos Yidishe Vochenblatt*, a *Yidishe Presse* és a *Brazilianer Yidishe Tzaytung*, ezek mellett a portugálul megjelenő hetilapot, az *Aonde Vamos?*-t (Hova menjünk?) és az *O Reflexót* (Viszahatás) is meg kell említeni.

1979-ben Rió polgármesterévé a zsidó származású gyárost, Izrael Klabint választották. 2005-ben a FIERJ (Federação Israelita do Estado do Rio de Janeiro) 80 tagszervezettel rendelkezett, amelyből 30 zsinagóga, 5 iskola, 4 egyéb informális oktatási intézmény, ifjúsági mozgalmak, cionista nőszervezetek valamint több sport és kulturális egyesület. A 30 zsinagóga minden vallási irányzatot képvisel, az ultraortodoxtól a liberálisig nagyon széles a választék. Rió államban számos kóser bolt és étterem található, melyeket brazil zsidók üzemeltetnek.

Rio de Janeiro államban Rión kívül három másik városban található jelentős zsidó közösség. Niteróiban 1916-ban alakult hitközség. Itt is található zsinagóga, iskola, kulturális és közösségi központ. 1947-ben kapta meg a városi rangot Niterói, akkor 300 zsidó család lakott ott, többségük azóta nagyvárosokba költözött. Egy másik kicsi közösség az államban, Petrópolis városában található, a tengerparton. Jelentősége abból adódik, hogy jesiva működik a településen. Camposban 1929-ben jött létre hitközség, 40-50 család kezdeményezésére.

Az antiszemitizmus alacsonynak mondható Brazíliában. Nagyon ritkán fordul elő nyíltan. Ez az ország szigorú törvénykezésének köszönhető, mely mindenfajta rasszista megnyilvánulást szigorúan büntet. A helyi törvények 2-től 5 évig terjedő börtönbüntetéssel sújtják azokat, akik rasszista, antiszemita eszméket terjesztenek bármilyen formában. Egy 2013 és 2014 között végzett kutatás eredményei alapján Brazília a harmadik legkevésbé antiszemita ország az egész Amerikai kontinensen. Jelentősebb kihívás az ország zsidó közössége számára a vegyes házasságok magas előfordulása. 2002-ben 60 %-ra becsülték ennek arányát, ezek a házasságok főleg zsidók és arabok között jöttek létre. Izrael állam 1948-as kikiáltása óta sok brazil zsidó alijázik. 2010-ig több mint 11 500-an hagyták el szülőföldjüket, aminek oka leginkább a nagyon rossz brazil közbiztonság és gazdasági helyzet. 2015-ben az elmúlt 10 év legnagyobb brazil alijahullámát regisztrálták, ekkor 463 zsidó érkezett Izraelbe (a jelenség a dél-amerikai média érdeklődését is felkeltette).

Ignotus zsidósága-hoz fűződő viszonya

„minden teremtetett állatok s minden ismerőseim közül legkíváncsibb magamra vagyok, de legkevésbé magamat ismerem”¹

FARNADI-JERUSÁLMI MICHA

Ignotus (eredetileg Veigelsberg) Hugó (Pest, 1869. november 2. – Budapest, 1949. augusztus 3.): kritikus, költő, író. Az egyetlen magyar-zsidó író, akit magyar írók, még hozzá a legkiválóbb magyar írók a vezérüknek tekintettek². Zsidósága nagyon is meghatározó eleme egyéniségének, és bár nem hagyományos, ún. „zsidó zsidó”³, hanem asszimiláns, akinek, saját szavaival élve, az agyában „Nyugatnak eszmelánga / fűződik”⁴.

Fentebb idézett mondata talán megmagyarázza azt az igyekezetet, amellyel saját magának szellemiségét, az azt felépítő egyrészt európai, másrészt zsidó alkotóelemeket próbálta elemezni, főként ahogy ezt a későbbiekben egészen közölt A 137. zsoltárhoz című versében láthatjuk. És ez az őszintén bevallott önmegismerés az, ami e két, egymásnak sokszor szögesen ellentmondó szellemiség közötti meglevő feszültségbe beletörődött, azt elfogadta, anélkül hogy e két világ közül választott volna.

Családi háttér

A családi levegő, amelyben felnőtt, arra neveli, hogy zsidó származásának nyomait joga van büszkén viselni, de ugyanakkor hódolattal kell szeretnie a magyarságot. Asszimiláns, de nem faji önérzettelenségből az, nem is mimikrire törekszik, zsidó származásából eredő tulaj-

donságait értékes hozománynak becsülve, emelt fővel áll a magyarság soraiba. Miért is ne? Egyetlen olyan parancsot ismer, amelyet politikában és művészetben egyaránt érvényesíteni kíván: az egyéniség jogát a lehetőleg minden vonatkozásban szabad kibontakozáshoz. Ezért híve a liberalizmusnak⁵. Esztétikájának és irodalompolitikájának is alapelve, hogy az írónak joga és kötelessége minél hűbben kifejezni magát; el kell hárítani, hirdeti, minden korlátot, amely ebben gátolhatná, bármilyen szent politikai jelszó nevében emelik is azt⁶.

Ignotus egy percre sem felejtí, hogy zsidó. Nem rejtegeti származását, sőt büszke fajiságára, s tudja, hogy ez szervesen hozzátartozik egyéniségéhez, tehát művészetéhez is. Jellemző, hogy melegen méltatja a jiddis zsargont, tudja, hogy csak félművelt zsidók beszélnek erről tüntető elfogulatlansággal és elvont lenézéssel. (Kísérletek, 1909) Írásaiban állandóan állandó szerepet nyit zsidó érzése kiáramlásának. Szépirodalmi munkáiban is megszólalnak zsidó motívumok⁷.

Jelen dolgozatomban egy ilyen szépirodalmi munkát, A 137. zsoltárhoz című című versét szeretném bemutatni és elemezni. Mielőtt ebbe belevágnék, szeretném előrebocsátani, hogy elemzésem a hagyományokhoz hű⁸ zsidóság szempontjából fogalmazódik meg. Emellett létezhetnek természetesen más megközelítések is. Például tény, hogy maga a szerző sem azokat a követ-

¹ Ignotus: *Olvasás közben*, Franklin Társulat, Budapest, 1906, 13. o.

² Komlós Aladár: Ignotus, in: *Magyar-zsidó szellemtörténet a reformkortól a holocaustig*, Múlt és Jövő, Budapest, 1997, II. kötet, 234. o.

³ Ágoston Péter szóhasználatát A *zsidók útja* című művében. A mű erősen vitatott, de ez nem tárgya jelen dolgozatnak.

⁴ Ignotus Hugó: A 137. zsoltárhoz, in: *IMIT évkönyv*, Budapest, 1895, 150. o.

⁵ Dóczy Jenő: Ignotus irodalomtörténeti szerepe és jelentősége, *Nyugat*, 1924/23.

⁶ Komlós: i. m. 235. o.

⁷ Uo. 238. o.

⁸ De ki dönti el, hogy ki hű a hagyományokhoz, és ki nem? Anélkül, hogy e kérdésben mélyebben elmélyednék, csak annyit említenék meg magamról, hogy személyes életemben a zsidóságot ortodox felfogással megközelítő bölcsek nyomdokán igyekszem járni, akik szerint egy zsidó sze-

ketetéseket⁹ vonta le a zsidó és a felvilágosodott európai eszmeiség egymáshoz képesti ellentmondásából, melyeket én fogok¹⁰.

Ignotus versének megértéséhez szükséges magának a költő által reinterptetált bibliai fejezetnek, a 137. zsoltárnak, annak is főként a XX. századi művel párhuzamban álló első hat versének ismerete:

Ignotus verse mintegy kétezer-ötszáz éves időutazás után folytatja a bibliai zsoltárt:

1. Bábel folyóinál – ott ültünk, sirtunk is, mikor megemlékeztünk Cziónról.
2. A fűzfákra aggattuk benne hárfáinkat.
3. Mert ott kérték tőlünk foglyulejtőink énekszót, és zaklatóink vígságot: énekeljete nekünk Czión énekeiből!
4. Hogyan énekeljük az Örökkévaló énekét idegen földön?
5. Ha rólad megfélekezem, Jeruzsálem, feledkezzék rólam a jobbam!
6. Tapadjon nyelvem nyemhez, ha meg nem emlékezem rólad, ha föl nem emelem Jeruzsálemet öröömöm tetejére! (...) ¹¹

A kékegű keletnek,
A honnan elszakadtunk,
Regéből ismerem csak
Napját, legét, virágját.

Regéből ismerem csak
A haragos Je-óvát¹²,
Ki fölemelt, hogy azután
Annál mélyebbre vessen.

Szétzüllesztett a földön
És ránk rová az átkot:
Tengjünk, de ki ne vesszünk
Az idegen talajban.

Azok nyelvéen beszéljünk,

mely a zsidó népnek és nem egy másíknak a tagja. Ez alapján az ember európaisága vagy magyarsága csak másodlagos lehet. Így talán érthető, mire gondolok itt.

⁹ Ignotus – saját szavaival élve és folytatva a későbbiekben leírt gondolatmenetet – azok szívét kereste, „kik minket megköveznek”.

¹⁰ Véleményem megformálásában nekem annyiból könnyebb dolgom van, hogy a vers megírásához képest százhusz év távlatából, valamint a későbbiekben említett kikeresztelkedés után 82 évvel írom e sorokat. Ítélni azonban nem áll szándékomban, hiszen ahogy bölcsaink mondják: ne ítélj el felebarátodat, míg helyzetében nem voltál (Ávot 2:4), inkább gondolkozásra szeretném bírni a bizonyos szempontból a XXI. században is hasonló problémákkal szembesülő, e kettőséget megélő zsidókat, magamat is beleértve. Természetes, hogy pontosan ugyanazokkal a dilemmákkal ma nem állunk szemben, mint a zsidótörvények idején élt zsidók.

¹¹ Dr. Bernstein Béla főrabbi fordítása.

¹² Az Örökkévaló nevében az Ignotus által írt „h” betűt önkényesen kötőjellel helyettesítettem, hogy e dolgozat nyomtatott változata ne legyen a papírlap kidobhatósága halachikus kérdésének fölösleges okozója.

Kiknek szavunk nevetség,
Azok szívét keressük,
Kik minket megköveznek.

Már meg sem értem a szót,
Az őseim danáját,
És meg nem ráz az érzés,
Melyért halálra mentek –

Nyugatnak eszmelánga
Fűződik az agyamban,
Nyugatnak jelszaváért
Hevül rajongva szívem.

De mégis, öntudatlan,
Titokban, álmaiban
Az elveszett hazába
Még visszasír a lelkem.

Bénuljon meg a jobbam,
Tikkadjon el a nyelvem,
Ha téged, Jeruzsálem,
Valaha elfeledek!

Ignotus és az általa képviselt magyar zsidók személyiségében az egész mű során két réteg különíthető el. Egyrészt a felszínen minden erőfeszítésével igyekszik európaivá válni, ezzel párhuzamosan, a felszín alatt, ő tulajdonképpen egy száműzetésben élő jeruzsálemi zsidó, igazi „zsidó zsidó”.

A bibliai zsoltárban megszólaló zsidók még maguk emlékeznek Cionra, Izrael földjére. Kényszerből hagyták ott a hazájukat hat évszázaddal időszámításunk kezdete előtt. Ez volt az úgynevezett babiloni fogság kezdete, melyre a zsidóság máig böjtnappal emlékezik meg (tévét hó tizedikén). E nemzeti tragédia fejleménye, hogy a XX. század hajnalán Ignotus, a hagyományoktól eltávolodott zsidó Európa közepén személyesen nem ismeri Ciont. „Regéből” azonban ismeri, zsidó önutatú családban felnőve az „óhaza” nem merül feledésbe, része volt a zsidó oktatásnak, kollektív tudatnak. E haza mindenképpen „kékegű” számára, vagyis pozitív töltettel bír.

Ignotus Hugó

Az Örökkévalót sem ismeri közléről, csak „regékből”. És lehat bármennyire kék az ég a Kárpát-medence fölött, tudja, hogy Izrael Istene szempontjából ő és népe „mélyre vetett” állapotban van. Idegen talaj a zsidók számára Magyarország, bármekkora hódolattal is szeretik.

Az isteni átok részét képezi az, hogy a zsidók már nem héberül beszélnek, anyanyelvükké lett a magyar. Már nem is érti „ősei danáját”, a hébert.

Másként volt ez a babiloni fogság kezdetén. Nemcsak hogy még az ősi nyelvet beszélték anyanyelvüként, a hazájuk elvesztéséért érzett fájdalom oly erős, hogy képtelenek énekelni, zenélni, hiába kéri zaklatóik: „Énekeljete nekünk Czión énekeiből!” Két és fél ezer év után Ignotus már nem „aggatja fűzfára hárfáját”, azon tovább játszik, zenéjét immár magyar szavakkal kísérve. Szíve már „Nyugatnak jelszávéért hevül rajongva”, legalábbis amikor öntudatánál van. Ebben az állapotban őt már nem rázza meg „az érzés, melyért halálra mentek” ősei. E kettősség szinte skizofréniának is tekinthető: ezen érzések nemcsak hogy nem rázzák meg őt, öntudatos állapotban régen volt „foglyulejtőivel” és „zaklatóival” azonosul, ma azok szívét keresi, „[k]ik minket megköveznek”.

Úgy tűnik, bármennyire öntudatos zsidó is költőnk, „legzsidóbb” érzéseinek csak „titokban, álmaiban” enged teret. Ilyenkor „az elveszett hazába még visszasír” a lelke, miközben „ébren” arra törekszik, hogy – Komlós Aladár szavaival élve – felemelt fővel álljon a magyar-

ság soraiba.

Bármennyire visszas is a helyzete, nem akar lemondani titkairól, álmairól. Tudja, hogy személyiségének e mélyebb rétege teszi lehetővé számára az életet, a szó teljes értelmében. Ezért zárja versét a zsoltár parafrázisával: „Bénuljon meg a jobbom, Tikkadjon el a nyelvem, Ha téged, Jeruzsálem, / Valaha elfeledlek!” Ha „Jeruzsálemről”, zsidóságról lemondana, énjéhez szervesen hozzátartozó részeiről mondana, le, olyannyira, hogy ez a szellemi lebénulást, kiszáradást jelentené a számára.

Alig van magyar-zsidó író, aki a zsidókérdés megoldásának olyan egészséges változatát képviselte volna, mint ő. Asszimiláns, de nem tűri, hogy követeljék rajta az asszimiláltságot; beolvad, de meg akarja őrizni egyéniségét. Hódolattal és szeretettel a magyarság iránt akar beolvadni a környezetébe, de hozomául víve abba a maga zsidóságát. És a zsidóság nála többet jelent, mint kortársainál: nem felekezetet, vallást, hanem zsidó fajiságot, a jiddis és minden zsidó érték megbecsülését, még Ción szeretetét is. Mégis: magyar akar lenni, s nem azt fájlalja, hogy nem lehet zsidó, hanem hogy nem lehet magyar – igaz, hogy zsidó volta megőrzésével akar magyar lenni¹³.

Epilógus

Hatvanöt évesen azonban azonban áttért a római katolikus vallásra¹⁴. „Nem ismerjük a körülményeket, emelyek erre a lépésre vezették. Úgy látszik, önmagára is alkalmazta hírhedt boutade-ját, hogy a múlttal szemben egyetlen kötelességünk van: elfeledni...”¹⁵

Mi készítette Ignotust e lépésre? Talán kénytelen volt ráeszmélni, hogy hön szeretett hazája kitaszítja magából mint zsidót, nem lehet többé zsidó és magyar egyszerre. (Igaz magyarrá azonban így sem válhatott. Magyarország fizikailag is kitaszította magából: 1938-ban a zsidótörvények miatt Amerikába menekült.)

Földi pályájának zsidó szempontból e szomorú vége talán egész addigi élete során meglevő kettős identitásának kudarcát mutatja. Teljesen zsidó és teljesen magyar akart lenni, egyidejűleg. Talán ez csak azoknak sikerül, akik nem veszik egyformán komolyan mindkettőt, és nem érzik át az ellentmondást e két tudat között. Az ellentétet, mely a hárfáját a fűzfára akasztó zsidó és az őt zaklató babiloni között feszül¹⁶.

¹³ Komlós: i. m. 242. o.

¹⁴ A Budapest Zugliger-Városmajori r. kath. plébánia által kiadott keresztlevél szerint. Komlós Aladárnak erről nem volt biztos tudomása. Ő a következőt írja könyvében: „Külföldi emigrációja alatt állítólag kilépett a zsidó felekezetből.”

¹⁵ Komlós: i. m. 242. o.

¹⁶ A cikk megírása során a lábjegyzetekben említett irodalmakon kívül felhasználtam még Angyalosi Gergely *Ignotus* c. tanulmányát: OSZK < magyar irodalom /> [2015.december.27.] <http://villanyspenot.hu/villanyspenot/#/fejezetek/3sD1D7btR3u0xKB1oEBTLw>

Edomerika

Az vagy, akit megválasztasz.

JEHUDA SILBER

Amikor a zsidó nép vándorlása során Edom határához ér, az útja pedig ezen az országon keresztül vezet, Mózes küldötteket küld Edom királyához azzal a kéréssel, hadd menjenek keresztül az országukon. Megígéri, hogy békés szándékkal mennének, nem használnák az ország javait, egyszerűen csak átmennének az országon mindenféle károkozás nélkül. Edom agresszívan elutasítja a kérést, még azután is, hogy Mózes felajánlja: kifizetné, ha esetleg mégis valamit ennének, vagy a vizükből innának. Edom hadseregével és háborúval fenyeget arra az esetre, ha a zsidók mégis bemerészkednének az országba (*Bámidbár 20:14-21*).

Érdemes megfigyelni a szóhasználatot, amellyel a Tóra Edom vezetésére utal a tárgyalások során. Mózes először Edom **királyához** küldi a küldötteket, majd **Edom** válaszol, míg később egy nagyon hasonló helyzetben Emor országánál Szichon, Emor **királya** felel (uo. 21:23). Felvetődik a kérdés: miért Edom, és miért nem Edom királya az, amit/akit a Tóra a barátságtalan válaszáért felelőssé tesz. A *Mesech Chochma*¹ is felteszi a kérdést, a választ pedig a politikai rendszer különbözőségében találja meg: Edomnak (Emorral ellentétben) volt egy tanácsadó testülete, parlamentje, a királyság pedig nem öröklődött. Tehát a válasz nem a király, hanem a nép akaratát tükrözte.

A rabbinikus irodalom Rómát, később a katolikus egyházat, illetve az európai vagy nyugati civilizációt értette/érti Edom (továbbélése) alatt. Azt a civilizációt, amelyik mára a leginkább magáévá tette a demokrácia, a parlamentarizmus, a hatalmi ágak szétválasztása, valamint a hatalom nép általi kontrolljának az elvét. (Igaz, léteznek anomáliák, de a nyugati politikai rendszerek alapvetően ezekre az elvekre épülnek.) Bár van még pár nyugati ország, ahol az államforma hivatalosan még a monarchia (Egyesült Királyság, Hollandia, Spanyolország stb.), ahol a trón ugyan családon belül öröklődik, mégis a királynak/királynőnek már gyakorlatilag semmilyen hatalma nincs. A választott elnöknek/miniszterelnöknek ugyan van, de az erősen kontrollált, és nem is tudja családon belül továbbörökíteni. Léteznek

persze családok, amelyek annyira befolyásosak, hogy több tagja is képes fontos vezető pozíciót, akár az amerikai elnökséget is megszerezni, de a legitimációt itt is a választási győzelem, és nem a családi kapcsolat adja. Nem azért fogadják őt el vezetőnek, mert az apja is az volt, hanem azért, mert a legutóbbi választásokon ő került ki győztesen, tehát a nép úgymond őt akarta. Ezeknek az elveknek/értékeknek a gyökere a *Mesech Chochma* alapján Edom rendszerében található.

Vagyis Edom politikai rendszerében (illetve annak egy modern verziójában) élünk, ahol a döntésekért az ország népe, és nem a vezető felel.

Mostanában, az amerikai elnökválasztás finiséhez közeledve gyakran hallani heves vitákat arról, hogy az egyik jelölt „őrült, rasszista, primitív bunkó”, a másik pedig „korrupt, hazug, visszaél a hatalmával, cserbenhagyja a szövetségeseit, az ellenséggel szövetkezik”. Izraeli/zsidó szempontból is gyakran fellángol a vita arról, hogy melyik miért jó vagy rossz Izraelnek. A jelenlegi amerikai elnökkel kapcsolatban is éles vélemények hangoznak el mindkét irányból. Ezekben a véleményekben lehet sok igazság is, de az Egyesült Államok nem királyság, a nyugati országok nem királyságok. Vezetői nem élvezik azt a szabadságot, hogy megvalósítsák azt, amit helyesnek tekintenek (ha egyáltalán lehet ilyenről beszélni politikusok esetében), választóik és a hatalom intézményei állandó kontrollja alatt tevékenykednek. Nincsenek a születésük által bebiztosítva. A nyugati országok vezetői tehát azt a programot valósítják meg, amelyik a választóik ízlésének leginkább megfelel.

Ebből következik, hogy a jelöltek összevetése helyett talán fontosabb az amerikai társadalomban végbemenő folyamatok vizsgálata. Felesleges azon összeveszni, hogy melyik hataloméhes jelölt lenne a megfelelő, még akkor is, ha egyébként valóban van közöttük különbség. Ahogyan Edomnak sem a királya felelt, hanem maga Edom, úgy Amerikának sem az elnöke felel a kérdésekre, hanem Amerika.

¹ Rabbi Mėir Szimcha Kohen. Litvis rabbi, fontos Rámabám- és Tóra-kommentátor, a lettországi Dvinszk (Daugavpils) rabbija. Egyik fontos könyve a *Mesech Chochma* című tóramagyarázat.

Softim

Mikor igaz a prófécia?

RABBI LORD JONATHAN SACKS

Jónás próféciája igaz volt – mégsem vált valóra.

Amikor Mózes számba veszi a nemzetvezetői pozíciókat, amelyek a halála után maradnak, nem csak papi/bírói szerepről beszél, hanem a prófétairól is.

„Prófétát, mint én vagyok, testvéreid közül támaszt majd neked az Örökkévaló, a te Istened, órá hallgassatok.”

Nem Mózes lesz az utolsó próféta, hanem lesznek utána is próféták. Ez történelmileg így is lett, Sámuel-től a Második Szentély koráig minden nemzedékben volt valaki, aki Isten szavait hirdette óriási bátorsággal, nem félve attól, hogy királyokat vagy papokat bíráljon, vagy egy teljes generációt dorgáljon meg.

[...] mi gátolhatott volna meg egy őszinte, de eltévelyedett embert abban, hogy félrevezesse a népet?

Adódik azonban egy kérdés: honnan tudja az ember, hogy ki az igazi próféta, és ki a hamis? A királyokkal és a papokkal ellentétben a prófétáknak nem a hivatalukból ered a hatalmuk. A hatalmuk a személyiségükben volt, és abban a képességükben, hogy Isten szavát tovább tudták adni. Viszont pontosan azért, mert a próféta olyan dolgokat lát és hall, amelyeket mások nem, létezhetek hamis próféták, mint például a Báál-próféták, Ácháb király idejében. Mi gátolhatott volna meg egy csalót vagy akár egy őszinte, de eltévelyedett embert abban, hogy jeleket mutasson, és csodákat tegyen, és a szavak erejével félrevezesse a népet és talán saját

magát is?

Ez a kérdés többféleképpen is megközelíthető. Az egyik megközelítésről szó van ebben a hetiszakaszban is, ami az, hogy az igaz próféta meg tudja jósolni a jövőt. Mózes ezt mondja:

„Ha pedig ezt mondd magadnak: honnan ismerjük meg azt, amit nem az Örökkévaló mondott? – amit egy próféta az Örökkévaló nevében mond, és az nem lesz meg, vagy nem következik be, az a mondas, amelyet nem szolt az Örökkévaló; gonosz szándékból mondta a próféta, ne félj tőle.”

Elsőre egyszerűnek tűnik: ha az, amit a próféta jövendölt, bekövetkezik, ő egy igaz próféta, ha pedig nem, akkor nem az. Természetesen ez nem volt ennyire egyszerű.

Jónás könyve a klasszikus példa. Isten megparancsolja Jónásnak, hogy figyelmeztesse Ninive népet, hogy az aljasságaik miatt el akarja őket pusztítani. Jónás megpróbál elmenekülni, de nem sikerül neki, és ez a híres történet a tengerrel, a viharral és a „nagy hallal”. Végül Jónás elmegy Ninivébe, és elmondja, amit Isten parancsolt neki, hogy a várost negyven nap múlva el fogja pusztítani – a nép pedig megbánást tanúsít, és a város megmenekül. Jónás azonban elégedetlen.

„És rosszul esett Jónásnak, és bosszantotta őt. És imádkozott az Örökkévalóhoz, és azt mondta: „Ó, Örökkévaló, nem ezt mondtam amikor még a hazámban voltam? Ezért az elejét vettem, és megszöktem Tarsisba, mert tudtam, hogy Te kegyelmes és irgalmas Isten vagy, hosszan tűrő és bőséges a szeretetben, és aki megenyhül, mielőtt veszedelmet küldene. Most tehát Örökkévaló, vedd el kérlek tőlem a lelkemet, mert jobb meghalnom, mint élnem!” (Jónás 4:1–3.)

Jónás panasza kétféleképpen is értelmezhető. Az egyik, hogy zavarta, hogy Isten megbocsátott a népnek, amelyik elvégre is gonosz volt, és büntetést érdemelt volna. Hogy menthette meg őket a rájuk szabott büntetéstől az, hogy hirtelen meggondolták magukat?

A másik értelmezés szerint az zavarja, hogy úgy érzi, bolondot csináltak belőle. Azt mondta nekik, hogy a városuk negyven nap után el fog pusztulni, de nem pusztult el. Isten kegyelme miatt a jóslata zagyvaságnak tűnik.

Annyi biztos, hogy Jónásnak nincs igaza a bosszúságában. A könyv Istennek ezzel a költői kérdésével zárul: „És én ne sajnáljam Ninivét, a nagy várost?” Ne legyek könyörületes? Ne bocsássak meg? Mi van akkor a feltétellel, amelyet Mózes fogalmazott meg, amelynek az igaz prófétáknak meg kell felelniük, hogy „amit egy próféta az Örökkévaló nevében mond, és az nem lesz meg, vagy nem következik be, az a mondás, amelyet nem szólt az Örökkévaló”? Jónás azt állította, hogy a város negyven nap múlva elpusztul. Ez nem történt meg, pedig a jóslat mégis igaz volt, mert Jónás tényleg Isten szavait adta tovább. Hogyan lehet ez?

A választ Jeremiás próféta könyvében találjuk. Jeremiás egy nemzeti katasztrófáról profétált. A nép már nem volt elhivatott a vallás iránt, és ezért vereség és száműzetés várt rájuk. Ez nehéz és lehangoló üzenet volt a nép számára. Feltűnt egy hamis próféta, Chánánjá, Azur fia, aki az ellenkezőjét hirdette. Ő azt állította, hogy Izrael le fogja győzni Babilont, és két év után elhárul majd a veszély. Jeremiás tudta, hogy ez nem igaz, és azt is, hogy Chánánjá az mondta az embereknek, amit hallani *akartak*, nem pedig azt, amit *kellett volna* hallaniuk. Ezt mondta az összegyűlt népnek:

„Amde halljad csak ezt, melyet szólok füled hallatára és az egész nép füleinek hallatára. Azok a proféták, akik előtttem és előtted voltak ősidőtől fogva, profétáltak számos országról és nagy királyságról, háborúról, veszedelemről és dögvészről. Az a próféta, amelyik a békéről profétál, midőn bekövetkezik a próféta szava, megismerzik a próféta, akit az Örökkévaló igazán küldött.” (Jeremiás 28:7–9.)

Jeremiás próféta különbséget tesz jó és rossz hír között. Könnyű katasztrófáról profétálni, mert ha a prófécia beteljesül, akkor igaz volt a próféta. Hogy ha nem teljesül be, akkor Isten engedett az ítéletből, és megbocsátott. Egy rossz próféciát nem lehet megcáfolni, egy jót viszont lehet. Ha a jó prófécia beteljesül, akkor igaz volt, viszont ha nem, akkor nem lehet azt mondani, hogy „Isten meggondolta magát”, mert Isten nem von vissza semmilyen ígéretet, amit tett.

Tehát csak akkor lehet tudni, hogy igaz-e egy próféta, ha az jó dolgokat lát előre. Ezért nem volt igaza Jónásnak, mikor bukásnak érezte, hogy a próféciája, amely veszélyt jósolt, nem valósult meg. Maimonidész

így fogalmazza meg:

„Hogyha egy próféta valamilyen csapásról jósol, és a jóslata nem válik valóra, az nem hazudtolja meg, hogy az illető egy igaz próféta. Isten „hosszan tűrő és bőséges a szeretetben”, és megbocsátja a gonoszsgot. Az is lehet, hogy akiket megfenyegettek, azok megbánást tanúsítottak, és ezért megbocsátást nyertek, mint a niniveiek. Az is lehetséges, mint Chizkijá király esetében, hogy csak eltolódott a büntetés. Azonban ha a próféta Isten nevében jót ígér, és azt állítja, hogy esemény majd meg fog történni a jövőben, viszont ez nem következik be, a próféta mindenképpen hamis próféta, mert ha az Örökkévaló még ha valamilyen feltétellel is ígér meg valamit, akkor sem vonja vissza. Innen tudjuk, hogy csak olyan profétákról tudjuk meg, hogy igazak-e, akik jó dolgokat látnak előre.” (Jesodé háTorá 10:4.)

az igaz próféta [...] nemcsak a katasztrófát látja, hanem a vigaszt is.

Ebből fontos következtetéseket vonhatunk le. A próféta nem jós, és a prófécia nem jóslat. Pontosan azért, mert a zsidó vallás hisz a szabad akaratban, az emberi természet sohasem teljesen előre látható. Az emberek képesek a változásra, és Isten megbocsát. Ahogy a nagy ünnepekkor mondjuk az imában: „Ima, *tesuvá* (megbánás) és *cedáká* (jótékonykodás) átírják a kemény ítéletet.” Nincs olyan ítélet, amely megváltoztathatatlan volna. A próféta nem megmondja a jövőt, hanem *figyelmeztet*. Egy próféta azért szól, hogy segítsen elkerülni a katasztrófát a jövőben. Ha tehát egy jóslat valóra válik, az sikeres, viszont ha egy prófécia válik valóra, akkor az elbukott.

A másik következmény szintén messzire vezet. Nem a rossz hírek tesznek egy profétát igazzá, hanem a jók. Csapások és katasztrófák nem bizonyítanak semmit. Bárki előre láthat ilyeneket anélkül, hogy kockára tenné a jó híret és a tekintélyét. Csak egy pozitív látomás megvalósulása mutatja meg az igazi profétát. Így volt ez Izrael profétáival is. Ők realisták voltak, nem optimisták. Figyelmeztették az embereket a rájuk leselkedő veszélyekre, viszont kivétel nélkül mind a remény hirdetői is voltak. Nemcsak a katasztrófát látták, hanem a vigaszt is. Ez mutatja meg, hogy ki az igaz próféta.

fordítás • Bálint Lea
forrás • aish.com

Ki técé

Elveszített tárgyak visszaadása

RABBI SHRAGA SIMMONS

„Ha látod más ember állatát, ne rejsd el belőle, vissza kell adnod gazdájának. Ha nem ismered a tulajdonost, el kell vinned a házadba, ahol addig kell maradnia, amíg a tulajdonosa kutat utána, és vissza nem adod neki. Így kell tenned szamarával, ruhájával, és más tárgyival, amiket megtalálnál...” (5Mózes 22:1-3)

Az elveszített tárgyak visszaadása egy a 613 tórai micva közül. Ez a legalapvetőbb szinten azt jelenti, hogyha találunk egy köteg pénzt az utcán, kötelesek vagyunk megkeresni a gazdáját és visszaadni neki.

A Talmud ad egy mélyebb betekintést. „Ne rejsd el magad belőle”, megelőzve azt a lehetőséget, hogy ne is nézzünk oda, és folytassuk utunkat, mintha mi sem történt volna.

Praktikus értelemben kiplakátolhatjuk a környéket, és körbekérdezhetünk, ki vesztett el hasonlót. Példaként kiírhatjuk: „Pénztárcát találtam július elsején a Brookville Drive-on. Hívj: 555-1234”

A kulcs az elegendő információ kiadása, hogy a tulajdonos megtudja, hogy hozzá tartozik, de nem túl sok, hogy valaki más, illetéktelen tudja rátenni a kezét. Akárki, aki felhív ezügyben, le tudja írni (szín, méret) a tárgyat és tartalmát. Így biztosak lehetünk abban, hogy jó helyre adjuk vissza.

Egy másik alkalmazása e micvának a felelősségvállalás más ember káráért. A klasszikus példa az, hogyha koccanok egy autóval a parkolóban, otthagynom egy cetlin a számomat.

A Talmud (*Baba Metzia 31a*) kiterjeszti ezt a kár megelőzésére is. Például, ha a szomszédod házát látod eláradni (és nincsen otthon), köteles vagy homokzsákokat kitenni. Amiért később kérhetsz pénzbeli térítést.

Felidézek egy esetet, ami a jeruzsálemi Aishben tett első látogatásom alatt történt. A bóherok hirdetőtábláját olvastam, pár olyan bejegyzést, amit ők tettek ki. Egy felkeltette a figyelmem: *„Véletlen eltörtem egy két bögrét. Ha a tiéd, keress meg, hogy kompenzálhassalak.”* - Joe Ploni

Joe eltitkolhatta volna, hogy eltörte a bögrét, senki sem tudta volna meg. De Joe elhatározta, hogy egyenesen fog cselekedni. Nem lenne szép, ha a világ így működné?

De nem ez a történet vége. Egy héttel később újra a

hirdetőt olvastam, és észrevettem valami szépet. Ez a fiatalember áthúzta a véletlen szót, és felé írta: „figyelmetlenségből”. Rájött, hogy nem helyénvaló azt mondani, hogy a bögre eltörése véletlenség lett volna.

Az előbb tárgyalt micva kiterjesztése a talált tárgyak megőrzése. Használunk ugyan tilos őket, de annál inkább vigyáznunk kell rájuk.

A Talmud (*Taanit 25a*) elmeséli a történetet, ahogy egy ember csirkéket felejt Rabbi Chániná ben Doszá telkén. Rabbi Chániná ezzel kötelezve lett gondoskodni a madarakról, amíg tulajdonosuk elő nem került. Mindaddig a rabbi udvara tele lett csirkékkel, amiket kecskékre cserélt. Így a tulajdonos pár kecske gazdája lett az eset után.

A micva elővigyázatos teljesítésével Rabbi Chániná gyarapította az eredeti tulajdonos vagyonát. Amikor jött a tulajdonaért, már pár kecske boldog tulajdonosa lett.

Zsidó örökség

Ezzel az elgondolással vizsgáljunk meg egy történetet.: Sam, a bróker felhívja barátját, Billt a következő hírrel: Van egy jó tippem egy új részvénnel kapcsolatban. Garantáltan duplázol rajta egyik napról a másikra. Mire Bill: „Már sok ilyen jó tippet hallottam. Köszönöm, de kihagyom”. Egy hét múlva újra csörög Bill telefonja. „Szia, Sam vagyok. Emlékszel a részvényre, amiről előző héten beszéltem? Befektettem 10.000 USD-t, ami még aznap este megduplázódott, úgy érzem, az árfolyam tovább fog emelkedni, visszaforgattam az egész 20.000 USD-t. Még nem késő beszállnod, érdekel?” „Nem, köszönöm”, mondja Bill „ami felmegy, egyszer le is jön”. Egy hét múlva Bill újabb hívást kap. Sam az, a részvénybróker. „Azta, ez a papír elképesztő. Folyamatosan duplázódik az értéke, már 100.000 USD felett jár, ugyan már Bill, miért nem fektetsz bele? Jó üzlet.”

Hetek, hónapok telnek el, a hívások folytatódnak. Sam papírja folyamatosan megy felfelé, Bill viszont ki-marad a játékból.

Egy nap csörög Bill telefonja. (Reméli, nem Sam az a befektetési hírekkel.) „Szia, én vagyok, Sam. El szeretnék mondani valamit. Emlékszel rá, amikor hóna-

pokkal ezelőtt befektettem azt a 10.000 USD-t? Egy időben ugyanennyi pénzt fektettem be a nevedben is. Ez a portfólió ma több, mint egymillió dollárt ér. Jó barátok vagyunk, Bill. Csak add meg az eredeti 10.000 USD-t, és tied a millió.

Elképzelhető egy hasonló üzlet?

Most építjük be a gondolatot a zsidó történelembe. Mózesről Maimonidészig, a Szentélytől Izrael államáig, ősünk izzadságot nem kímélve küzdöttek önfeláldozóan, hogy örökséget építsenek. Idealizmus, oktatás, törődés örökségét.

Mindez nem azért van, hogy lelkiismeretfurdalást keltsen bennünk, amiért eddig kimaradtunk, hanem ez az örökség, amink van. 3000 éven át zsidó emberek kincseket halmoztak fel, amiket mi összegyűjthetünk.

A talált tárgyak visszaszolgáltatásának micvája nem csak a kézzel fogható tárgyakra értendő. Például, ha egy barátunk összekülönbözik velünk, igyekeznünk kell megőrizni vele a jó kapcsolatunkat.

Hasonlóan, ha valaki távol kerül a zsidóságtól, elvesztve az Örökkévalóval, vagy a Tórával való kapcsolatot, segítenünk kell neki visszaszerezni.

Ebben az évben, ahogy közelednek nagyobb ünnepeink, gondolatok valakire, aki esetleg távolabb van a zsidó közösségtől, és hívjátok magatokhoz, hogy megosszátok az ünnepeket vele. Talán ez az, amire a szidra verse is utal: „És vidd [az elveszett tárgyat] a házadba.”

fordítás • Dolog Ernő

forrás • aish.com

Ki távo

Bevallom, jó vagyok

SZÁNTÓ-VÁRNAGY BINJOMIN

A Tóra elrendeli, hogy az Izrael földjén termett terményekből adjuk a tizedet a lévítáknak, illetve a szegényeknek (a *smítá*-hetes ciklusoknak megfelelően). Pontosán le van írva az a szöveg, amelyet egy-egy ilyen ciklus végén mondani kell, miután meggyőződöttünk arról, hogy semmit nem felejtettünk magunknál abból, amit oda kell adnunk: „Eltávolítottam a szentségeket a házamból, a lévítának, a jövevénynek, az árvának, és az özvegynek is adtam, minden micvád szerint, amit parancsoltál. Nem szegtem meg micváid közül [semmit], és nem felejtettem el [...] mindent úgy tettem, ahogyan megparancsoltad. Tekints le szent hajlékodból, az égből, és áldd meg népedet, Izraelt [...]” (5Mózes 26:13–15.).

Azt tanuljuk ebből a rövid szakaszból, hogy nem elég mindent jól csinálnunk, hanem ki is kell mondanunk. Még csak nem is mások számára, hanem azért, hogy saját magunkban tudatosítsuk. Fontos, hogy ezt nem tartjuk beképzeltségnek, önteltségnek: a Tóra kifejezetten parancsba adja, hogy mondjuk ki: „mindent úgy tettem, ahogyan megparancsoltad”. Helyes, ha az identitásunk részévé válik, hogy jól cselekszünk. Az önképünk ugyanis jelentős hatással van minden további cselekedetünkre.

Meglepo módon Bölcsseink úgy nevezik ezt a sza-

kaszt, hogy *viduj mászrot*, a tizedek bevallása, ugyanazt a *viduj* szót használva, amelyet néhány hét múlva, jom kipurkor fogunk mondani. Abban a szövegkörnyezetben ugyanez a szó azt jelenti: bűnvallomás. Ugyanúgy, ugyanazzal a tevékenységgel, ahogyan bevalljuk, hogy rosszat tettünk, azt is bevalljuk, hogy jót tettünk. A két tevékenység közös nevezője, hogy a cél mindig a helyes önkép beállítása.

Azt gondolom, hogy ez a koncepció, az önkép tudatosításának fontossága, rávilágít arra, hogy a Tóra mennyire másként szemléli a világot, mint ahogyan azt a mai világban megszokhattuk. Noha látszólag fontos a szerepe a pszichológiának, amelynek egyik célja az önismeret segítése, de ha körülnézünk, sajnos azt látjuk, hogy az emberek véleménye saját magukról sokszor igen lesújtó. És ennek nem az az egyetlen oka, hogy nem járnak pszichológushoz. Sőt, aki pszichológushoz megy, annak feltehetően már kialakult egy igen negatív önképe, hiszen ha nem lenne betegség tudata, nem menne pszichológushoz. Természetesen nem azt mondom, hogy ne menjünk pszichológushoz, ha szükségünk van rá. Hanem azt, hogy tudatosítsuk, hogy egy egészséges ember egészséges működéséhez hozzátartozik, hogy megszerezze a pontos önértékelést. Azt gondolom, hogy a tórai értékrend, környezet, rabbik,

könyvek, tanulások lehetővé teszik, hogy ezt megtegyük anélkül, hogy pszichológushoz kellene mennünk.

Sokszor látszólag felszínes dolgokban, külsőségekben nyilvánul meg az, hogy emberi lényként tiszteljük-e saját magunkat, vagy sem. Hajlamosak vagyunk ezeket mellékesnek tekinteni, holott talán észrevétlenül folyamatosan károsítjuk vele a saját magunkról kialakított, egészséges önképünket. Egy példa erre az, ahogyan beszélünk. Nem gondolom, hogy minden vallásos zsidótól elváratik, hogy olyan méltóságteljesen beszéljen, mint a legszentebb életű rabbi. Viszont az igenis elvárás, hogy ne használjon olyan kifejezéseket, még a hétköznapi beszélgetéseiben sem, mint ahogyan a legclestűsöztobb rétegekben beszélgetnek egymással. Ezzel kapcsolatban senki sem mondhatja, hogy a beszéd csupán külsőség, és valójában közben egyetemi diplomája és magas kultúrája van, csak éppen a hatás kedvéért így akarja éppen kifejezni magát. Ugyanis azzal, ahogyan beszél, pozicionálja magát mások előtt, de még súlyosabb, hogy saját maga előtt. Ennek hatására elkerülhetetlenül ki fog alakulni benne egy negatív kép

szájunk, mert a beszéd által fel tudunk emelkedni, építő dolgokat mondani, kapcsolódni a szentséghez, azaz imát mondani és Tórát tanulni. Ez a lehetőség benne van az emberben, aki Isten képmására lett teremtvé. Mindebből kiderül, hogy mit is teszünk, amikor ezt a képmást lekicsinyeljük, és azt gondoljuk, hogy nem olyan fontos, hogy mennyire elegánsan fogalmazunk, úgysem vagyunk különlegesen jelentős vagy értékes egyéniségek.

Egy másik hasonló terület, amely az önképre erős hatással van, az öltözködés. Ez szintén látszólag külsőség, mégis érvényes rá a fent leírt hatásmechanizmus. Ha öltönyben járok, más embernek érzem magam. Itt is igaz, hogy a zsidó vallás, a háláchá nem írja elő, hogy minden zsidó férfinak kötelessége mindennap öltönyt, zakót, kalapot viselnie (noha vannak olyan közösségek, ahol ez az elterjedt szokás). Ahogyan a beszédben, úgy az öltözködésben is fokozatok vannak. A legutóbbi időben egészen megdöbbentő irányba halad a nyugati öltözködési kultúra. A prostituáltak beszámoltak róla, hogy ez számukra is komoly problémát okoz, mert na-

gyon nehéz olyan ruhát találni, amellyel kifejezhetik foglalkozásukat, amellyel jól láthatóan elkülönülhetnének azoktól, akik egyszerű, hétköznapi viseletben vannak (legalábbis viselőik így tekintenek saját ruháikra). Azt gondolom, ez igen figyelemreméltó és elgondolkodtató jelzés, amelyből kiderül, hogy nemcsak a szélsőséges vallásosok akarják saját nézeteiket a többségi

” a tórai értékrend, könyvek, rabbik, tanítások lehetővé teszik a pontos önértékelést pszichológus igénybevétele nélkül

saját magáról. (Mindezt személyes élményből tudom, mert néha elképedve emlékezem vissza arra, hogy hogyan gondolkodtam régen saját magamról.) És a hatás továbbgyűrűzik, hiszen tudjuk, hogy egy tisztességesen beszélő ember jellemzően nem szokott tisztességtelenül viselkedni. Ha viszont képtelen vagyok saját magamra úgy tekinteni, mint tiszteletteljes emberi lény, akkor abba az önképbe igenis beleférnek komolyabb kihágások is. Semmi furcsa érzésem nem lesz, miután helytelenül cselekedtem, hiszen láthatom saját magamról, a beszédemről is, hogy alacsony rendű, „egyszerű” ember vagyok.

Héberül az útszéli beszéd neve *nivul pe*. A *pe* szó jelentése száj, a *nivul* szónak azonban nincsen pontos magyar megfelelője. A szemléltetéshez elég, hogy a *nevélá* olyan állat, amely elhullott, és ezért nem kóser, nem szabad megenni (döghús). A Tóra fogalmai szerint ez az, amit a saját szánkkal csinálunk, amikor nem válogatjuk meg a szavainkat. Lealacsonyítjuk azt a testrészünket, amelyet eredetileg arra kaptunk, hogy megkülönböztessen minket az állatoktól. Azért van

társadalomra kényszeríteni.

Mindannyian láttunk már az utcán magyar népviseletet hordó idősebb nénit, bácsit. Ők annyira fedett módon öltözködnek most is, ahogyan néhány évtizeddel ezelőtt bármelyik átlagember. Ettől kezdve nem érvényes az az érvelés, hogy a *cniut*, a szemérmes öltözködés szabálya csak a legújabb kori zsidóság szélsőségesen szigorító találmánya. Éppen fordítva: a hagyományos oldal csak annyit mond, hogy most is öltözködjünk ugyanolyan normálisan, mint régen bárki, és ne hagyjuk magunkat elsodorni a kor örületével. Nemcsak a megfelelő férfi-női interakció szabályozása miatt van ennek jelentősége. Az, hogy nem a ruha teszi az embert, részben igaz, mert a megfelelő öltözködést természetesen tartalommal kell megtöltenünk, azzal, hogy valóban tiszteletre méltó emberként is viselkedjünk és létezzünk. Viszont a ruha, a beszéd is fontos része ennek a folyamatnak, melynek végeredményeként azzá válhatunk, aminek Isten hitünk szerint az embert teremtette: isteni képmással.

Nicávim

Válaszd az életet!

RABBI YEHOShUA BERMAN

A helyes választás az emberi faj egyik csúcsteljesítménye.

„Lásd, eléd tettem ma az életet és a jót, a halált és a rosszat. Amint hogy megparancsolom ma neked, hogy szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet, hogy járj az ő útjain, hogy megőrizd parancsolatait, törvényeit és rendeleteit, hogy élj, sokasodjál, és megáldjon téged az Örökkévaló, a te Istened az országban, ahová bemész, hogy azt elfoglald. Ha pedig elfordul szíved és nem engedelmeskedel, megtántorodol és leborulsz más istenek előtt, és szolgálod őket: kijelentem nektek ma, hogy el fogtok pusztulni, nem lesztek hosszú életűek azon a földön, ahová te átvonulsz a Jordánon át, hogy bemenj oda, és elfoglald azt. Tanúkul hívom ellenetek ma az eget és a földet: az életet és a halált tettem eléd, az áldást és az átkot! Válaszd tehát az életet, hogy életben maradj, te és magzatod.” (5Mózes 30:15–19.)

Rábénu Joná szerint a fenti mondat egy tevőleges tórai parancsolat; a jót választani egyike az ember által elérhető legmagasabb szinteknek.¹

Első ránézésre nehéz megérteni Rábénu Joná állítását. A Teremtő megparancsolta nekünk, hogy ne tegyünk bizonyos dolgokat, más dolgokat viszont tegyünk meg. Jutalmat ígér, ha teljesítjük az akaratát, és büntetést, ha nem. Rámbám szerint ez nyilvánvalóan feltételezi, hogy van szabad akaratunk, és eldönthetjük, hogy hallgatunk-e vagy sem az Örökkévalóra².

Akkor hogyan lehet a „válaszd az életet” önálló, független parancsolat? Nem csak afféle ösztönzés, hogy hajtsuk végre mindazt, amit a Tóra már megparancsolt nekünk?

Továbbá mit jelent az, hogy a szabad akarat egy magasrendű spirituális szint? A szabad akarat nem egyszerűen a létezésünkől következik? Az Örökkévaló szabad akaratral teremtett minket, hogy eldönthessük, hallgatunk-e Rá, így kaphassuk meg a végső jutalmat

(vagy az ellenkezőjét, Isten ments). Akkor hogy lehet ez a létünkre jellemző funkció egyúttal emelkedett szint?

Először is azt kell figyelembe venni, hogy az emberi lény meghatározója – amitől egyedi, és különbözik minden más teremtménytől – a szabad akarat képessége. Ettől kapnak értelmet a cselekedetei, ez ruházza fel felelősséggel, és így válik képessé arra, hogy betartsa a jó cselekvésének parancsolatát, és tartózkodjon a rossztól, ezáltal váljon érdemessé a végső jutalomra a következő világban. Lényeges megérteni, hogy miben mutatkozik meg ez az egység és különbözősége a világ minden más teremtményétől.

Amikor egy tehén elkóborol egy olyan területre, ahol finom a fű, ő is valamiféle döntést hoz, hogy melyik fű látszik a legízletesebbnek, hol van több árnyék stb. Az értelmesebb állatoknak bizonyára van valamiféle képességük az ilyen döntések meghozatalára. Az emberek is képesek ilyenfajta döntéshozatalra. Például hányszor gyötrődünk azon, hogy mit együnk ebédre vagy vacsorára? Vagy amikor valaki azt tervezi, hogy hol nyaraljon, melyik autót vegye stb. Az igazat megvallva, nem is az ilyen döntésekben áll a lényegi különbség emberek és állatok között.

A szakasz világosan állítja, hogy a jó és a rossz választásában rejlő különbség az, amelyben az ember szabad akaratának igazi ereje megmutatkozik.

Ráv Yaakov Weinberg szerint az első különbség az, hogy az előbbi nem jelentőségteljes, az utóbbi viszont az. Az előbbi mulandó élvezetekkel kapcsolatos, amelyeknek nincs tartós jelentősége, míg az utóbbi az egész teremtés céljának a megvalósítására vonatkozik.

Logikus, hogy nem csak a döntés tárgyának van jelentősége, lényeges különbség van a döntéshozatal

¹ Ld. Sááré Tesuvá 3:17: „És tudd meg, hogy a magasabb rendű tulajdonságokat pozitív parancsolatban kaptuk, mint például a szabad választást, ahogy írva van: „És válaszd az életet” stb.

² Hilchot Tesuvá 5:4.

módjában is. Más szóval a jó és a rossz közti választás során alkalmazott képességek eltérnek attól, amit a „mi a könnyebb, mi az élvezetesebb” állatias döntéseknél alkalmazunk.

Az ember választási képessége teljesen egyedi. Az állat minden „döntése” tisztán ösztönös eredetű, előre beprogramozott: hogy hogyan viselkedjen egy adott helyzetben. A tehén vonzódik a legízletesebbnek tűnő fűhöz, mivel az ösztöne azt diktálja, hogy az éhségét a legkellemesebb úton csillapítsa. A szarvas azonnal elfut, ha veszélyt érez, mivel a belső ösztönére hallgat, hogy elkerülje a ragadozó támadását. És így tovább. Más állatok arról döntenek, hogy „küzdj vagy menekülj”, de a döntésük kizárólag veleszületett túlélési ösztönök szerint történik, egyáltalán nem szabad választás eredménye. Az állatok egyetlen döntése sem tudatos akarattól függ, a velük született ösztönök diktálják azokat.

Az embernél teljesen más a helyzet. Az embernek egyedi képessége van az akaraterejének gyakorlására. Képes relatív értékeket mérlegelni, meg tudja ítélni a helyzetekben, eseményekben rejlő morális összefüggéseket, és le tudja győzni a természetes ösztönét, hogy a kisebb ellenállás irányában cselekedjen, azért, hogy a helyeset, a jót tegye.

Választónak lenni tehát azt jelenti, hogy kontrolláljuk magunkat – nem csak vakon követjük a természetes vágyainkat, alapvető ösztöneinket, nem csak sodródunk az árral, hogy azt tegyük, ami a legkönnyebb, és a legtöbb örömet szerzi; nem engedjük meg magunknak, hogy a velünk született személyiségjegyeknek megfelelő automatikus válaszokat adjuk egy helyzetben. Ehelyett akaratunk erejét használva éretten és tudatosan ítélünk meg minden egyes szituációt, és higgadt értelemmel döntjük el mi a helyes és jó, aztán ennek megfelelően cselekszünk. Nem azért, mert ez a legkönnyebb, és nem azért, mert ettől érezzük magunkat legjobban az adott pillanatban, hanem mert ez az igaz és helyes.³ A választó legyőzi az ösztöneit és jellemvonásait, hogy azt tegye, amit az értelme diktál.

Az is elképzelhető, hogy valaki nem szeg meg egy törvényt sem, mégsem működik választóként. Vegyünk például valakit, aki vallásos környezetben nőtt fel, ahol csecsemőkorától fogva arra tanították, hogy tökéletesen tartsa be a Tóra törvényeit. Nagyon elképzelhető, hogy ez az ember úgy cselekszik, hogy a legkisebb ellenállás útját választja. Ebben a helyzetben, egy ilyen nem-vá-

lasztó módon működő ember nem fog megszegni semmilyen törvényt, legalábbis nem az életének legjelentősebb részében.

Még azok az emberek is, akik kevésbé „vegyszeriz” környezetben élnek – ahol általában szükség van a választási képességre, hogy ne szegjék meg az Örökkévaló törvényeit –, számtalan esetben kerülnek olyan helyzetbe, hogy hagyják elaludni az erőfeszítést igénylő választási képességüket, és a „bármilyen, ami a legkellemesebb, legkönnyebb” típusú állati képességeik szerint cselekszenek, mégsem szegnek meg egyetlen törvényt sem. Például amikor arról döntenek, hogy milyen munkát vállaljanak, milyen környéken szeretnének lakni, vagy hogy milyen autót vásároljanak. Ez csak néhány példája az olyan döntéseknek, amikor automatikus állati módon hozunk döntést, amivel nem feltétlenül szegünk törvényt, de meghozhatnánk a döntést választó módon is, amikor pozitív jellemvonások hatása alatt valós értékek mentén határozunk.⁴

A micvák (parancsolatok) birodalmában is van lehetőség eldönteni, hogy mozgósítjuk-e a választási képességünket és erőnket, vagy nem. Melyik zsinagógában imádkozunk, mennyi időt töltünk imával és áldásokkal, hogyan mondjuk el őket, hogyan tanulunk Tórát, hogyan rakunk tfilint, hogyan főzzük a sábeszi és ünnepi ételeket, és hogyan fogyasztjuk el azokat, és lényegében minden micvá, amit teszünk, lehet egy gépies cselekvés, amikor is úszunk az árral, és a kisebb ellenállás útját járjuk, vagy tudatosan cselekszünk, meggondoltan, a választóra jellemző megfontoltsággal.

A „válaszd az életet” micvája azt parancsolja nekünk, hogy viselkedjünk választóként – tartsuk szorosan kezben az életünk gyeplőjét, és irányítsuk magunkat. Így leszünk képesek tudatosan élni, azaz megfontoltan választani jó és rossz, helyes és helytelen, jobb és rosszabb, jó és még jobb (vagy akár rossz és kevésbé rossz) között; és nem csak gépiesen éljük az életünket a kisebb ellenállás útján a könnyebbet és kellemesebbet keresve.

Valóban a választó szintje egyike a legmagasabb csúcsoknak, amelyekre csak az ember vágyhat.⁵

„Válaszd tehát az életet, hogy életben maradj, te és magzatod.”

fordítás • G. Sz.
forrás • aish.com

³ Fontos megjegyezni, hogy van, amikor a helyes cselekedet egyben a legkönnyebb, legkívánatosabb vagy a legkellemesebb is. A döntésben nem ez az elsődleges tényező, hanem az, hogy mi a jó, a helyes cselekedet. Az, hogy egy cselekedet megtétele nehezebb vagy kevésbé kívánatos, még nem jelenti automatikusan azt, hogy az a helyes.

⁴ Például azt, hogy milyen munkát vállalunk el, megválaszthatjuk kizárólag önző, anyagi szempontok alapján vagy figyelembe vehetjük, hogy mivel szolgáljuk mások javát is, vagy hogy mennyi időt tudunk tölteni a családdunkkal stb. Az előbbi nem választó, míg az utóbbi tud választóként működni.

Vájélech

Jom kipur: vallomás és megváltás

RABBI ZEV LEFF

Mondd ki a bűnt szóban is, hogy rajtad kívülre kerülhessen.

„Éri majd őt sok baj és szorongatás és azt mondja ama napon: nemde, mivelhogy Istenem nincs velem, azért értek engem e bajok! Én pedig végképpen elrejttem arcomat ama napon mindazon rosszasság miatt melyet elkövetett...” (5Mózes 31:17–18.)

Maimonidész szerint a bűn beismerése és megbánása még mindig nem teljes vallomás, és ezért Isten továbbra is elrejtí arcát. A rejtőzködés ezúttal viszont más: Isten nem a kegyelmét rejtí el, és így engedi, hogy rossz történjen a zsidókkal, hanem a végső megváltást takarja el.

Hogy jobban megértsük ezt, először a szóbeli vallomás funkcióját kell felismernünk a *tesuvá* (megtérés) folyamatában. A Széfer Háchinuch két magyarázatot ad a szóbeli vallomásra (364. micva). Először is tudatosítja az emberben Isten jelenlétét és tudását minden cselekedetről. Másrészt pedig a kimondás fokozza a folyamatot, és tartósabb nyomot hagy. A múlt megbánásával együtt a *tesuvá*hoz az is hozzátartozik, hogy az ember elkötelezi magát a bűn további ismétlése ellen. Ennek az elkötelezettségnek annyira határozottnak és erősnek kell lennie, hogy Isten saját maga is tanúsíthatja, hogy a vallomás pillanatában a bűnt elkövető személy soha többet nem fog a bűn újbóli véghezvitelén törni a fejét. Ahogy egy eskü szóbeli kifejezést igényel, ugyanúgy az elkötelezettség is, hogy a jövőben nem fogunk megismételni egy régi bűnt.

A tisztátalanság rétegei

Még egy része van a vallomásnak, amely a bűn természetével kapcsolatos. A Maharal szerint a bűn mellesleg a zsidó lelke számára, a léleknek magának nem tud ártani. Ehelyett a bűn a tisztátalanság rétegeit teríti a lélekre, és ezek választják el az embert saját esszenciájától. Mivel a zsidó kapcsolata Istennel ettől a tiszta esszenciától függ, amikor a saját lényegétől távolodik el, akkor Istentől is eltávolodik.

A *tesuvá* tehát a zsidó visszatérése önmagához, és az Istentől őt elválasztó gátak áttörése. Isten nem hagyja

el a zsidót, amikor bűnt követ el, hanem a zsidó veszti el a kapcsolatot Istennel, aki ennek ellenére megmarad a zsidó lelkének lényegében. Ahogyan Bölcsseink mondják az „alszom én, de szívem ébren van” kezdetű mondatra (*Sir hásirim* 5:2), a „szívem” Istenre vonatkozik. Bár a zsidó alszik, és elveszti istentudatát, Isten a szívében marad.

A bűn kimondása a *viduj* imában a zsidón kívüli dologgá teszi azt. Így meg tud szabadulni a bűnnek azoktól a rétegeitől, amelyek lerakódtak a lelkére. A *viduj* elmondása megtisztulássá válik. Ezért fordítja a „megtisztultok” szót a Targum Jonátán az „Örökkévaló színe előtt megtisztultok” mondatban (*3Mózes* 16:30) „bevallotok”-nak. A vallomás maga a megtisztulás.

Az utóbbi vonatkozása a teljes *viduj*nak az, ami hiányzik abból a típusú vallomásból, amely szerint „mivelhogy Istenem nincs velem, azért értek engem e bajok”. Bár ebben a gondolatban van megbánás, sőt, részben a jövőre vonatkozó elkötelezettség is, viszont nincs benne annak az észrevétele, hogy nem Isten hagyott el minket, hanem mi szakadtunk el önmagunktól, és ezért Istentől is.

A Szfornó szerint amikor egy zsidó úgy érzi, hogy Isten elhagyta, feladja a reményt, hiszen azt gondolja, Istennek kell visszatérnie hozzá. De az igazság az, hogy az ember távolodott el a saját lényegétől, és ott kell megtalálnia Istent, ahol eredetileg elvesztette Őt. A *tesuvá* tehát szó szerinti megváltás: „térj vissza hozzám, mert megváltottalak” (*Jesájahu* 44:22). Az egyén megváltja a saját tiszta esszenciáját a bűn rétegeitől, amelyek rátapadtak.

Amíg nem fogjuk fel a megváltásnak ezt a részét, Isten továbbra is elrejtí majd a megváltás arcát előlünk. Amikor a *viduj*nak minden vonatkozását értékeljük – beleértve azt, hogy Isten ott maradt, ahol volt, és várja az akadályok eltakarítását – akkor lehet majd mind személyes, mind nemzeti megváltásunk.

fordítás • Horváth Árje
forrás • aish.com

Totemek közt

- gondolatmenetbe rejtett könyvajánló -

HARMATH OLÍVIA

Vajon a modern korban is létezik bálványimádás?

A világ sok részén járva, ezáltal sokféle emberrel találkozáva felfigyeltem arra, mennyire keresik az embereket, bárhol is éljenek, hogy hihessenek valamiben. Általában ez úgy alakul bennük, hogy kitalálnak maguknak valamit, amiben hihetnek. Talán többeknek már ismerős a kérdés, ami bennem most erősen dolgozik e téma kapcsán. Ez a következő: Miért olyan könnyű manapság minden másban hinni, de nem Istenben? Miért van az, hogy az emberek előbb hisznek egy jóga guruban vagy nyersvegán természetgyógyásznak, mint egy több ezer éves tudásban? Mi ez az egész?

”

*ha az ember nem születik bele
egy olyan környezetbe,
ahol egyértelműek a szabályok,
akkor óriási útvesztővel
találja szembe magát*

Nem ígérem, hogy bármilyen válaszra kilyukadok e rövid cikk végére, mindenesetre érdemes körültekinteni e kérdéskört illetően.

Nem lehet eltekinteni a 20. század modernista felfogásától, miszerint az ember az, aki mindentől függetlenül bármit képes előteremteni és megvalósítani, azaz nincs szüksége Gondviselésre, vagy el sem ismeri annak lehetőségét. Ez a 21. századra szinte teljesen általános világnézeti formát öltött, ugyanakkor a mostani világban (is) létezik az emberek egy olyan csoportja, mely igényt tart a spiritualitásra. Amit korunk egyik legna-

gyobb kihívásának tartok, az a lehetőségek oly mértékű tárháza, amelyben választani nem csak nehéz, de jól választani szinte lehetetlen. Nem csak a supermarketekben lévő dolgokat fogyasztjuk, hanem a „spiri”-termékek is fogyasztóbaráttá váltak: „Találd meg a sajátod!”. Ha az ember nem születik bele egy olyan környezetbe, ahol egyértelműek a szabályok és ezek alapján építi ki az értékrendjét, akkor óriási útvesztővel találja szembe magát, melyben könnyű eltévedni. Általában észre sem veszi, hogy eltévedt, mivel az út, amelyen jár, „ki van köveze”. Az emberek többsége

nem szeret lemondani dolgokról, nem szívesen hoz áldozatokat. Inkább minden tevékenységet a vágyai kielégítéséhez igazít, hogy minél kevesebb veszteség érje, minél kevesebb dolgon kelljen változtatnia a cél eléréséhez, tehát a kényelmes megoldásokat szereti. Ezáltal ellustul, nem különböztet meg jót és rosszat, hasznost és haszontalant...már az útvesztőben van, útmutató nélkül.

Egy-egy ilyen spiritualitást hangoztató egyvelegben is az a vonzó, hogy az ember úgy csinálja, ahogy neki kényelmes, nem tartozik semmivel senkinek, nincs rajta felelősség, mivel nincs hiba-lehetőség sem. Úgy csinálja, ahogy neki tetszik, hiszen mindenhogy jó.

Ennek a kérdéskörnek kapcsán szeretnék megosztani pár, az enyémnél sokkal relevánsabb és összetettebb gondolatot Rabbi Akiva Tatz *Living Inspired* című könyvéből, melyet volt szerencsém a nyáron megismerni.

Könyve „Asztrológián túl” c. fejezetében a következő

összefüggésre vezet rá minket. A *Nefes Hácháim* c. könyv gondolatait idézve azt írja, hogy a teremtésnek több szintje van, azaz ezáltal több világ kerül egymással kapcsolatba. Töreksem a nem túl ezoterikus megfogalmazásra – mindenesetre lényegében a következőről van szó. Van a legfelsőbb dimenzió, a Forrás maga, amiből minden ered. Ennek alárendelődve létezik a mi fizikai világunk is, és a kettő közt helyezkedik el a köztes világok sora, ahol minden egyes szint magasabb energiát közvetít az alacsonyabban elhelyezkedők felé. A világok láncolatában így az Eredettől érkező energia közvetítőkön keresztül érzékel hozzánk. Ilyeneknek tekinthetők a bolygók és a csillagok is. Az asztrológia hivatott ezen dimenziót kiismerni, és kizárólag a jelent (és nem a jövőt!) értelmezni a csillagképek alapján. Akkor van baj, ha a csillagok állásának jelentőségét túl nagyra becsüli, determinálónak véli, miközben szabad akaratunkkal megváltoztathatjuk a „csillagállásokat”. Mindez előfordulhat azért, hogy aki olvassa, nem néz a bolygók mögé. Csak az eredményt látja, de nem Őt, aki alkotta. Ilyen a bálványimádás maga. Ekkor nem a végső Egységhez kapcsolódik az ember, hanem a középső, érzékelhető, de korántsem a legfelsőbb dimenzióhoz. A Napot imádják, és nem azt, aki teremtette.

” *a modern kor embere azt figyeli,
hogyan tudja őt szolgálni
mindaz, ami teremtvé van
és nem azt, hogy ő hogyan szolgáljon*

Rámbám szerint – amire Rabbi Tatz felhívja figyelmünket – az emberek kezdetben ismerték az Örökkévalót, de az idők során a látható teremtményeire, földi képviselőire egyre nagyobb hangsúlyt fektettek, beérték azok jelenlétével és őket kezdték el imádni. Egyszerűen, elfelejtették Őt, és ez nem más, mint önzőség.

Rabbi Akiva Tatz

Talán ez lehet az, ami a kérdésemre segít megtalálni a választ. A modern kor embere már annyira messze jár a felejtés és öncélúság útján, hogy hiába vágjuk visszatalálni, csak a köztes dimenzióig jut. Csak a csatornát veszi észre, és nem azt, ahonnan és amit az közvetít.

Azt figyeli, mit ad neki mindaz, ami teremtvé van, hogyan tudja őt szolgálni és nem azt, hogy ő hogyan szolgáljon, azaz mit vár tőle az Örökkévaló.

A vallásos ember célja, hogy közeledjen a végső Forráshoz. Ebben segítik a micvák. Ezáltal nem a látható dolgokra, hanem az azok mögött rejlő végső Egységre tud koncentrálni.

Amiből e kis cikkem is kiindult, az annak a felismerése, hogy a modern ember számára tele van az út veszejtőkkel, zsákutcákkal, könnyen beleragad a nyers fizikai világ dimenziójába és nem néz a dolgok mögé, nem keresi azok esszenciáját, hanem megelégszik az érzékelésükkel és mindent magától értetődőnek tart.

A siker abban rejlik, ha az ember észreveszi ezt a működést és kilép belőle.

Összefoglalva tehát, mindaz, ami a 21. század fiataljaként körülvesz bennünket, figyelmeztetés arra, hogy felfigyeljünk arra, milyen úton haladunk. Felmerüljön bennünk a vágy, hogy a dolgok mögé tudjunk tekinteni és csodálni azt a Teremtőt, aki lehetővé teszi számunkra, hogy részesedhessünk belőle.

forrás • Akiva Tatz, *Living Inspired*,
Targum/Feldheim 1993.

Őszi nagyünnepek

GOLDMAN ELIOR

Elul

Az év utolsó hónapja, amely megelőzi ros hasánát, az újévet. Hagyományosan az újévre való felkészüléssel töltjük ezt a 29 napot. A zsinagógában az ima után minden reggel megfűjják a sófárt, emlékeztetve minket a nagy napra, ros hasánára, felébresztve minket a spirituális dermedtségünkből. Elul hív minket, hogy kezdjük meg a spirituális számvetését és őszinte értékelését saját magunknak, hiszen a hónap végeztével, tisri hónap elsején mindannyiunknak (zsidónak és nem zsidónak egyaránt) az év legkomolyabb megmérettetésén kell helytállnunk: a sorsunkat eldöntő égi bírósági tárgyaláson. Elul egy teljes hónapot biztosít nekünk a felkészülésre, számadásra és javításra, hogy az újévre a legjobb formánkat tudjuk hozni.

Szlichtot (bűnbánó imák)

A ros hasáná előtti időszakban elmondott imák gyűjtőneve. Hagyományosan éjjel vagy hajnalban elmondott imák, melyeket elul hónap végén mondunk, készülve ros hasánára, az Ítékezés napjára és jom kipurra, az Engesztelés Napjára. A könyörgések és bűnbánó imák mellett számos *pijuttal* (középkori vagy még korábbra datálható költeményekkel) találkozunk a *szlichtotok*ban. A *szlichtotok* mint imák különösen fontosak ebben az időszakban, azonban csak még két másik komponenssel ötvözve érik el az optimális hatást: a *tesuvával* és a *cedákával*. Ahogy ros hasánakor mondjuk: *tefilá* (ima), *tesuvá* (visszatérés az Örökkévalóhoz) és *cedáká* (adományok) elhárítják az égben hozott szigorú ítéletet.

Ros hasáná (szó szerint: az év feje)

Az újév ünnepe a zsidó naptárban, ami az év első két napjára (tisri hónap elsejére és másodikára) esik. Tisri elseje az első ember, Ádám születésének évfordulója is. Az ünnep legismertebb neve ros hasáná, azonban más nevekkkel is találkozunk, melyek a nap különböző spirituális aspektusait emelik ki. Ezek: *jom teruá* (a sófárfűvás napja), *jom házikáron* (az emlékezés napja) és *jom hádin* (az ítékezés napja). Az utóbbi név egy bírósági eljárás képét vetíti elénk, bíróval, ügyvédekkel, vádlottal és vádlóval – és valójában tényleg ez történik ros hasánakor. Mindannyiunknak van egy bírósági ügye. A per tárgya, hogy sikerült-e fejlődnünk emberként, zsidóként, az Örökkévaló szolgájaként, férjként, feleségként, apaként, anyaként, gyermekként. Ott állunk a bíró előtt

egyenként, segítség nélkül, spirituálisan meztelenül, és őszintén számot kell adnunk arról, hogy mit értünk el az elmúlt évben, és mi az, ami javítandó maradt.

Ászeret jemé tesuvá (a tíz bűnbánó nap, a visszatérés tíz napja)

A ros hasáná és jom kipur közötti tíz nap elnevezése. A tíz nap központi témája a megtérés, visszatérés, a tesuvá. Ebben a tíz napban visszatekintünk az elmúlt évre vagy akár még távolabb is. Átgondoljuk, hogy melyek azok a területek az életünkben, ahol változtatnunk és javítanunk kell, akár az Örökkévalóval, akár más emberekkel való kapcsolatainkat illetően. Kitűnő időszak ez Rámbám *Misne Torá*jának a tesuváról szóló fejezetei tanulmányozására, ez éppen tíz fejezet – minden napra jut egy olvasni, tanulni, átgondolni és magunkévá tenni.

Com Gedáljá (Gedáljá böjtje)

Tisri hónap harmadik napjára eső böjt. Júda leigázása és az első Templom lerombolása után az országban maradt zsidó népesség fölé a babilóniaiak az igaz Gedálját rendelik kormányzónak. Gedáljá kormányzása alatt Júda kezdi visszanyerni gazdasági erejét. Vannak azonban olyanok, akik a babilóniaiakkal kötött paktumot nem nézik jó szemmel. Jeremiás könyvében olvasuk, hogy az ellenzők táborából Jismáel ben Netánjá az, aki megöli Gedálját. A Talmud felteszi a kérdést, hogy miért van kiválasztva Gedáljá arra, hogy megemlékezzünk róla évről évre? Gedáljá egy cádik volt, de miért pont az ő halálakor böjtölünk? Nem böjtölünk Mózes halálakor, sem Áron halálakor. A bölcseink felhívják a figyelmünket a történelmi kontextusra: Gedáljá megölése a Templom lerombolása és Jeruzsálem elpusztítása után közvetlenül történik. Ebben az időszakban a nép helyes válasza a történetekre az óriási erejű össznépi tesuvá lett volna. Ehhez képest ennek az ellentéte történik: egy zsidó megöl egy másik zsidót. Nem véletlen, hogy Gedalia böjtje a tíz bűnbánó nap egyikére esik. A böjt emlékeztet minket, hogy megkérdezzük magunktól és másoktól, hogy vajon az, amit teszünk, tettünk vagy tenni készülünk, egyezik-e azzal, amit az Örökkévaló elvár tőlünk.

Jom kipur (az Engesztelés Napja)

Mindig tisri hónap tizedik napjára esik. Az év legszigorúbb böjtje kötődik hozzá, összesen huszonöt

órán keresztül böjtölünk. Az év egyetlen napja, amikor öt alkalommal imádkozunk (sorrendben: mááriv, sáchárit, muszáf, minchá és neilá). Jom kipur egy speciális imával kezdődik napnyugta után, melynek neve *kol nidré*, minden fogadalom eltörlése, napközben pedig felidézzük a nap különleges eseményét, a *kobén gádol* (főpap) szolgálatát a Szentek Szentjében. Imáinkban teljes megbocsátást kérünk saját magunknak és minden zsidónak, amikor többször elmondjuk a *viduj* (beismerés) imát, továbbá kérjük az Örökkévalót, hogy bocsásson meg nekünk, amikor a nap folyamán többször is azt mondjuk, hogy *szelách lánu, mechál lánu, káper lánu*. Jom kipurkor különösen figyeljünk arra, hogy a bocsánatot kérő ima többes számban van megfogalmazva, ugyanis megbocsátást (és minden mást is) legtöbbször nem saját magunk érdemeiért kapunk, hanem azért, mert valaki más imádkozott értünk. Ugyanilyen módon nekünk is felelősségünk másokért mondani imát, annak érdekében, hogy minden zsidó testvérünk teljes megbocsátást nyerjen.

Szukot (szó szerint: sátrak)

Tisri hónap 15-én ránk köszöntő ünnep. Szukot napjai alatt az ünnepi sátorban étkezünk, tanulunk Tórát, alszunk, egyszóval a sátor lesz a lakásunk. Az egyik oka a költözésnek, hogy emlékezzünk rá, hogy mindenünk, amit hajlamosak vagyunk biztosnak és sziklaszilárdnak venni (lakásunk, munkánk, pénzünk stb.) egyáltalán nem biztosak, csupán átmenetileg vannak nálunk, abból a célból, hogy használjuk őket az Örökkévaló helyes szolgálatára. A „biztos” dolgainkat ugyanolyan gyorsan el tudja fújni az első „őszi szellő”, mint az ünnepi sátrak falát vagy tetejét. Az ünnep másik micvája a sátor mellett az *árbáát háminim*, a négyfajta növény, melyeket mindennap lengetünk szukotkor. Bölcsseink kérdezik, hogy vajon melyik micva fontosabb, a sátor vagy a négyfajta növény. Az egyik vélemény az, hogy a négy növény, mert ahogy a hosszú lulávvál büszkén állunk az Örökkévaló előtt, jelezzük, hogy a néhány napja véget ért ros hásanái bírósági tár-

gyalást megnyertük. Ellenfelünk pedig, aki a bűneinkkel vádolt minket az Örökkévaló előtt, vesztett, és mi pedig nyertünk egy újabb évet és megbocsátást.

Smini áceret (a gyülekezés nyolcadik napja)

Tisri hónap 22-re eső ünnepnap, közvetlenül szukot után. Bölcsseink tanítják, hogy az Örökkévaló nehezen válik meg a legkedvesebb gyermekeinek társaságától, és ezért egy „bűcsúnapra” invitál minket, mielőtt befejeződne a nagyünnepi időszak. Az *áceret* szó gyülekezést, összejövetelt jelent, de a gyöke, az *ácár*, azt jelenti, hogy megállni. Ez a nap kitűnő alkalom arra, hogy egy spirituálisan és emocionálisan is intenzív időszak után (ros hásaná, ászeret jemé tesuvá, jom kipur, szukot) megálljunk egy percre, és megkérdezzük magunktól, hogy mit tanultunk a nagyünnepek alatt magunkról, feladatunkról, a felelősségről magunk, mások és az Örökkévaló iránt. Smini áceret kéri tőlünk, hogy az ünnepek végétével álljunk meg, és vizsgáljuk meg, hogy tisztán látjuk-e, mi a fontos az életben, látjuk-e, mi a feladatunk ebben a világban, és hogyan tudjuk teljesíteni az Örökkévaló által nekünk adott feladatot az új évben.

Szimchát Torá (a Tóra örömnépe)

A nagyünnepeket lezáró ünnep, amikor befejezzük a Tóra olvasásának évi ciklusát az utolsó hetiszakkasszal (*Vezot háberáchá*), és rögtön újra is kezdjük az első hetiszakasz olvasásával (*Berésit*). A zsinagógákban, tanházakban, de nagyobb zsidó közösségekben az utcán is zajlik a tánc a tóratekercekekkel. A zsinagógában minden férfit felhívnak a Tórához, és hagyományosan a gyerekek is kapnak egy aliját. Egy nagy taliszt feszítenek a bima fölé, és minden gyereket felhívnak, hogy egyszerre lépjenek a kinyitott Tóratekercs elé. Szülőként, illetve leendő szülőként fantasztikus alkalom ez arra, hogy imádkozzunk a gyermekeinkért, illetve leendő gyermekeinkért, unokáinkért, valamint azért, hogy szülőként méltók legyünk arra, hogy a Tórát a lehető legjobb módon képviseljük a gyermekeink nevelésében.

Kohelet: Szimchá alaptankönyv

GOLDMAN ELIOR

A kérdés évről évre felmerül bennem. Szukot beköszöntével újból az öröm, a tánc, a lakomák lesznek istenszolgálatunk fókuszában. Mindenki számára különleges a Jeruzsálem utcáin éjjelente táncoló tömegek energiája, a vízmerítés ünnepének feledhetetlen hangulata, a zene, a napokon át tartó vidámság és a barátokkal eltöltött idő az ünnepi sátorban. A szöveg azonban, amelyet a zsinagógában olvasunk szukot ünnepén, nem tükrözi ezt a túlárado lelkiállapotot. Ha azt mondom, Kohelet (Prédikátor könyve), két szövegrészlet mindenkinek „beugrik”: *én kol chádás táchát hásemes* (nincs semmi új a nap alatt – *Kohelet 1:9*) és *hákol bevel* (minden hiábavaló – *Kohelet 1:2*).

A kérdés egyértelmű. Szukot az öröm, a boldogság és a tánc ünnepe. *Zmán szimcháténu*: az igazi, mélyről jövő öröm ideje. A zsinagógában pedig ezt mondjuk: minden hiábavaló. És az is marad, mert új dolgok nem születnek már. Azt gondolhatjuk, hogy ilyen mondatokat leginkább egy depressziós embertől hallhatunk a pszichiátere előtt ülve, de nem szukot örömmünnepen.

A probléma feloldását egy klasszikus, de annál erőteljesebb válasz adja meg. *Hákol bevel*, minden hiábavaló *táchát hásemes*, a nap alatt. Minden evilági, teremtett, fizikai dolog hiábavaló. De minden, ami a „nap felett” van, a nem evilági dolgok, a Tóra, a szellem világa, a spiritualitás, nem hiábavalók, és mindig van bennük újdonság.

Bármennyire is inspiráló ez a gondolat, még nem magyarázza meg a tényt, hogy szukot örömmünnepen miért olvassuk a Koheletet. Sávutkor olvassuk Rut könyvét. A kapcsolat számos: Rut és Boaz a *cheszed* (kegyesség) megtestesítői, Rut mint a dávidi dinasztia megalapítója, Rut a Tórát az Örökkévaló nevéért elfogadó igaz betért, Rut az aratás idején Erec Jisráélbe alijázó zsidó. Még egyértelműbb a kapcsolat tisá beav és a Siralmak könyve között, hiszen abban Jeremiás próféta a Templom lerombolását siratja. Purimkor Eszter könyvét olvassuk, amely azokat az eseményeket mondja el, melyekre ezen az ünnepen emlékezünk. Az Énekek énekét olvassuk peszáchkor, tudatosítva magunkban a kiválasztottságunkat.

De mi a kapcsolat szukot és a Kohelet között? Ha a Szukot fő témája a szimchá, az öröm (emlékezzünk: *szukot zmán szimcháténu*), akkor a Kohelet olyan dolog

kell, hogy tanítson az örömről, amilyent semelyik másik bibliai könyv sem tud. A kérdés tehát: mi a mondanivalója a Koheletnek, egy látszólag komor filozofikus műnek a *szimchá*ról, az örömről?

A Kohelet négy helyen használja a *szimchá* szót:

- megtudtam, hogy nincs számára jó, csak az, hogy örüljön, és jót tegyen életében (3:12);
- és láttam, hogy nincs jobb, minthogy örüljön az ember a műveivel, mert ez az osztályrésze (3:22);
- tehát dicsértem én az örömet, mivel nincs jó az ember számára, csak hogy egyék és igyék és örüljön (...) (8:15);
- akármilyen sok évet is él az ember, örüljön mindahányban (11:8).

Először olvasva a verseket az az érzésünk támad, hogy a Kohelet óva int minket, hogy amíg élünk és lehetőségünk van örömben eltölteni az időnket, a legbölcsebb ezt tenni, és nem adni teret a szomorúságnak vagy más negatív lelkiállapotnak. Hasonló dolgot fogalmaz meg Dávid király is a Zsoltárokból: „tanítsd meg számlálni napjainkat, mert ez vezet el a bölcsességhez” (*Zsoltárok 90:12*). Az életet, mondja Dávid király és a Kohelet, akármilyen furcsa is első hallásra, a halál szemszögéből kell nézni, és ez vezet el minket ahhoz, hogy életünket bölcsességben és örömben éljük, értékelve minden napunkat.

Ássunk mélyebbre. Még többet megtudhatunk a Kohelet tanításáról, ha összevetjük a *szimchá* szót egy hasonló értelmű kifejezéssel. Az *ásré* szó igen fontos és gyakori része a liturgiáknak. Jelentése: boldog. Mindennap háromszor elmondjuk az *ásré josvé bétechá* (boldog, aki a házadban lakozik – *Zsoltárok 84:4*) kezdetű imát. Szombaton pedig ezt mondjuk: *josév beszéter eljon* (aki lakozik a Legfelsőbb rejtekében – *Zsoltárok 91:1*), amit a Targum, az arámi fordítás kiegészít egy *ásré* szóval: *dásré schinté brázá iláá* (boldog, aki Legfelsőbb rejtekében lakozik). A legelső zsoltár is így kezdődik: *ásré háis* (boldog az ember – *Zsoltárok 1:1*).

Mi a különbség az *ásré* és a *szimchá* szavak között? Ha csupán a magyar fordítást nézzük, érzünk különbséget: az *ásré* boldogságot jelent, a *szimchá* pedig örömet. Tudjuk, hogy a szavak használata nem önkényes, minden szó a Tánáchban és a szidurban is nagyon fontos jelentéssel bír, bölcsességet tanít nekünk. Figyeljünk

az igékre. Az *ásré* után mindhárom fenti idézetben az ülni és elmélkedni szavak állnak, szemlélődést, elmélyülést sugallva (szó szerint a „boldog, aki a házában ül”, „boldog, aki a Legfelsőbb árnyékában ül”, „boldog az ember, aki (...) a Tórádon elmélkedik éjjel és nappal”). A *szimchá* mellett aktív, tevéleges szavakat látuk a Koheletben: „jót tenni” (*láaszot*), örülni a műveivel (*máaszáv*), „enni és inni” (*leechol velistot*). Az *ásré* tehát kontemplatív, elmélyülő, elmélázó, belső boldogság. A *szimchá* aktív, dinamikus, energikus, kifelé áramló öröm. Az *ásré*t a magunkkal folytatott párbeszéd során érjük el, a *szimchát* másokkal együtt aktív cselekvés során.

Mindkettőre szükségünk van az Örökkévaló szolgálatahoz. Tudnunk kell egyedül, magukban, számba venni az áldásainkat, mind a fizikai, mind a szellemi javakat illetően. Elmondani egy zsoltárt vagy tanulni egy misnát. Megdicsérni magunkat azért, amiben úgy érezzük, jók vagyunk, és elmondani egy imát, hogy képesek legyünk befolytózni a lyukakat életünk azon részein, amelyek még nem teljeseek. Ez az *ásré*. A *szimchá* mindig társaságban nyilvánul meg. Énekelni a családdal a szombati asztal körül, táncolni a vőlegénnyel és a menyasszonnyal az esküvőn, együtt építeni a szukát a barátainkkal vagy teljes koncentrációval imádkozni minjében. Az *ásré* az önmagával harmóniában lévő ember boldogsága. A *szimchá* pedig az ember–ember és ember–Örökkévaló közötti harmonikus kapcsolat öröme.

Fontos az irány. A nem zsidó világ azt szeretné elhittetni velünk, hogy akkor lehetünk boldogok, ha valaki vagy valami kívülről örömet szerez nekünk. A belső *ásré* a külső *szimchá* függvénye. Mi azonban azt mondjuk, hogy az irány pont fordított. A boldogság nem külső állapot, esemény vagy személy függvénye, hanem a saját választásom eredménye. Azt választom, hogy az áldásaimra koncentrálok és nem a hiányzó dolgokra. A sikereimre és nem a hibáimra. Mindenki a jót látom meg és nem a rosszat. Minden eseményt pozitív módon interpretálok. Örülök annak, amit megtanultam a Tórából, akármilyen kicsi is az, és imádkozom, hogy még többet tanulhassak. A teljesített micváimért hálás vagyok, és boldog, hogy holnap talán még többet tudok tenni. Ez tudatos és folyamatos döntések eredménye. A boldogságot minden pillanatban választani kell, nem függhet semmilyen külső tényezőtől.

Ásré és szimchá, ha megfelelően működnek, tökéletes istenszolgálat lesz az eredményük. Ha rendszeresen leülök magamban, és tisztázom a fontos kérdéseket, tudom, mi a feladatom, számba veszem az áldásaimat: elértem az boldogság szintjét. Ha másokkal képes vagyok együtt örülni, miközben micvát teljesítünk együtt, vagy határtalan öröm fog el, miközben az Örökkévaló-

hoz imádkozom, elértem a *szimchá* szintjét. A kettő együtt az *ávodá*, az istenszolgálat.

Ha az egyensúly felborul, elvesztjük a fókuszot. Az elcsúszott *ásré-szimchá* miatt az ember máshol keresi a boldogság- és örömforrást, mint ahol valóban kellene: a pénzben, tárgyakban, a munkájában vagy akármi másban. Ilyenkor minden másnak a szolgálata lép az Örökkévaló szolgálatának helyébe.

Az egyik legjobb példát erre a koncepcióra Jeremiás könyvében találjuk. A 44. fejezetben Jeremiás konfrontálódik a júdabeliekkel, akik egy bálványának áldoznak. Jeremiás dorgálására az a válaszuk, hogy amikor áldoznak, tapasztalatuk szerint jól megy soruk (mindig van étel, és nem szenvednek hiányt semmiben), de amikor nem áldoznak, akkor minden rosszra fordul. Következtetésük szerint, mondják Jeremiásnak, jobb ezt a tevékenységet folytatni, mint az Örökkévalót szolgálni.

Az *Oholé Sém* kommentár a júdabeliek válasza mögött meghúzódó spirituális elvre mutat rá. Júda nemrég hatalmas veszteséget szenvedett. A Templom megszűnt funkcionálni, az ország romokban, a népesség vagy halt, vagy elhurcoltatott, egy idegen hatalom leigázta az országot. Vajon milyen lelkiállapotban lehettek az emberek ekkor? Elképzelhetjük, hogy a legsúlyosabb depresszióban, hiszen elképzelhetetlen fájdalmakon mentek keresztül. A júdabeliek lelki megtörtsége elvette a *szimchá*ra való képességüket. Ha nincs *szimchá*, mondja a kommentár, nincs Istenszolgálat. Ha nincs Istenszolgálat, akkor van valami másnak a szolgálata (vessük ezt össze a *Chovot háLevavot* tanításával, mely azt mondja, hogy kivétel nélkül minden ember bízik valamiben, a kérdés csak az, hogy az Örökkévalóban bízunk vagy másban: a munkánkban, az iskolánkban, a gazdaságban, a főnökünkben vagy bármi másban). A júdabeli emberek válasza mögött, mondja az *Oholé Sém*, az a spirituális szabály áll, hogy *szimchá* nélkül nem tudunk kapcsolódni az Örökkévalóhoz. Örömmentes állapotban Örökkévaló-mentes lesz az életünk.

Talán ez az oka annak, hogy minden reggel mondjuk, *ivdu et Hásém beszimchá báu lefánáv birnáná* (szolgáljátok az Örökkévalót örömmel, járuljatok elébe ujjongással – *Zsoltárok 100:2*). Ez nem csak egy egyszerű ötlet, jó tipp vagy pszichológiai tanács. Ez alapfeltétel ahhoz, hogy sikeresen tudjunk működni mint ember, mint zsidó, mint az Örökkévaló szolgálja. A *szimchá* által tudjuk működtetni a kapcsolatunkat Istennel és más emberekkel is. Az Örökkévaló a *szimchá*val végzett micvákat fogadja el, az emberek a *szimchá*ban lévő emberekhez vonzódnak. Az örömben végzett istenszolgálat a legnagyobb dolog. A szomorúság távolságot növel. A *szimchá* közelebb hoz, embereket és az Örökkévalót egyaránt.

Hosáná Rábá

JEHUDA SILBER

Egy gyakran elhanyagolt ünnepélyes nap

A szukot hetedik napján ünnepelt hosáná rábá az egyik olyan ünnepünk, amelyről relatíve nagyon kevés szó esik. Ha valamikor télre vagy nyárra esne, amikor ritkábbak a jeles napok, talán többet hallanánk, olvasnánk róla. Előre felkészülnénk rá, már várnánk, utána pedig érdekes ünnepként maradna meg bennünk az emléke. Szukot hetedik napján viszont, amikor már hét napja a szukában eszünk, micvákat csinálunk az *árbáá minimmel* (4 növényből álló csokor), egy héttel ezelőtt *jantev* (ünnepnap) volt, kevesebb, mint két hete jom kipur, három hete pedig ros hásaná, az újév és az ítélet két napja. Már készülünk a másnapi jantevre, a smini áceret és a szimchát tóra együttes ünneplésére, amikor órák hosszat táncolunk a Tórával, a diaszpórában ráadásul még a rákövetkező napon is. Ennek az egész jantevözönnek a vége felé, de még annak nem a lezárásaként, a nagy, híres ünnepek közé beékelődve pedig itt van hosáná rábá, egy nem igazán jantev, de azért különleges nap.

Mégis mi a különlegessége és miért pont szukot hetedik napján tartjuk?

Szukot minden napján a reggeli ima részeként kiveszünk egy Tórát a tóraszekrényből, és amíg valaki a Tórával a kezében a *bima* (tóraolvasó emelvény) mellett áll, a többiek, kezükben az *árbáá minimmel* megkerülik a *bimát*, miközben „hosáná” imát mondanak. Szukot hetedik napján több tóratekercset is kivesznek, és a közösség hét kört tesz meg az *árbáá minimmel*, miközben egy hét szakaszból és egy hosszú, igen tartalmas befejezésből álló, kibővült hosáná imát mondanak. Innen az általunk használt név, hosáná rábá, melynek jelentése: „nagy hosáná”. Ez az elnevezés a középkorból ered. Korábban, a Misnában (*Szukka 4:6*) egy Rabbi Jochánán ben Beroká nevű tanaita ezt a napot *jom chibut chariot*-nak, vagyis a pálmalevelek földhöz csapkodása napjának nevezi, mert úgy tartotta, hogy a Szentélyben ezen a napon a pálmaleveleket (*luláv*) kell jelképesen a földhöz csapkodni. A háláchá azonban nem szerinte lett megszabva, és inkább fűzfaágakat (*arává*) csapkodunk. Ezután a leveleket szokás feldobni a tóraszekrény tetejére, de van, aki szerint ezt nem tesszük, mert tisztetlenség a tóraszekrényrel.

A Zohár alapján ennek a napnak van egy „pótvizsga-

funkciója” is. Ros hásaná napján lettünk beírva (remélhetőleg) az „élet könyvébe”, ez az ítélet napja. Jom kipurkor ez megpecsétlődik, de a könyv még nyitva marad. A már lepecsételt ítéletet még egészen hosáná rábáig lehet (rosszról jóra) változtatni. Ezért a megfelelő köszöntés ekkor a „pitká tává”, amely kb. „jó bejegyzést” jelent arámiul, vagy annak a jiddis verziója: „a git kvitel”.

A Midrásnak van egy magyarázata arra, hogy miért kell a körmenetet az *árbáá minimmel* a kezükben megejteni: a csokorban a leghosszabb a luláv, amely egy kardra emlékeztet. Az előző időszak, a tesuvá, vagyis megtérés időszaka (elul hónap elejétől kezdve), amikor is a rossz ösztöneinkkel kell hadakoznunk. Amit az előző évben rosszul csináltunk, azt meg kell próbálnunk kijavítani, de legalábbis egyfajta tervet készíteni arra, hogy mit teszünk ez ügyben az új évben. Akinek ez sikerül, az a csata győztese, akinek nem, az pedig a vesztes. A csatából pedig ki jön ki karddal a kezében? Nyilván a győztes. Tehát a luláv a kezünkben azt jelképezi, hogy legyőztük önmagunkat, rossz ösztöneinket, kijavítottuk rossz szokásainkat, tulajdonságainkat. (A valóságban persze ez nem megy ilyen könnyen, de aki határozottan azon az úton jár, hogy kijavítsa önmagát, az már győztesnek számít, és ennek az egész időszaknak ez a lényege.)

A Misna szerint (*Ros Hásaná 1:2*) a világ évente négyszer ítélte meg különböző áldásokra, ebből a vízre szukotkor. Vagyis szukot végén, hosáná rábá napján dől el, hogy mennyi eső fog esni idén. Tehát a hosáná rábá mind személyes, mind társadalmi szinten a múlt év kijavításának egy további lehetőségét jelenti. Az Örökkévaló segítségével ez idén sikerüljön mindannyiunknak mind személyes szinten, mind pedig az egész zsidóságnak közösen, legyünk beírva és becsépetelve az élet könyvébe, valamint a git kvitel!

Bűn a valóságban

HORVÁTH ÁRJE

Simon eszik egy sajtbургert – az én jesivámban sokszor hozták fel ezt a rémtettet a bűn szemléltetése végett. Természetesen mindenki érezte, hogy ennél még van lejjebb is talán, és csak azért példálózunk ezzel, mert egyszerű és relatíve ártatlan eset. Viszont amint az ember újdonsült szentként elhagyja a tanházat, és visszatér a por és hamu birodalmába, a valóság hirtelen súlyossá válik.

Könnyen lehet, hogy az egyik legnehezebb része a zsidó vallásnak a *smirát háláson*, a beszéd tisztaságának megőrzése. Ebből a szémszögből problematikus a kitálalt Simon gyorséttermes kalandja: szinte alig lehet mit csámcsogni rajta. Ha mások élete teljesen unalmas lenne, semmi szükség nem volna arra, hogy hosszú könyveket tanulmányozzunk a szép beszédről. Viszont mit tudunk tenni akkor, ha életcéljaink és a körülöttünk lévő világ között gyakori a súrlódás? Hogyan fejezzük ki a frusztrációnkat? Ebben az esetben ugyanis az társadalom rengeteg muníciót ad a negatív beszédre...

Ezzel a témával foglalkozik Joseph Telushkin rabbi könyve, a *Words That Hurt, Words That Heal* (Bántó szavak, gyógyító szavak). A könyv inspirálta a demokrata Joe Lieberman és a republikánus Connie Mack szenátorokat, hogy az amerikai kongresszusban elfogadtassanak egy határozatot, mely május 14-ét a tiszta beszéd nemzeti napjának nyilvánította. A kihívás: 24 óráig ne mondjanak az amerikaiak semmi rosszat, senkiről – egyáltalán.

Telushkin rabbi könyvének sikere abban rejlik, hogy – míg a Choféc Chájim egy kifejezetten zsidóknak írt bonyolult művet produkált a témáról – itt a szerző egy mindenki számára könnyen emészthető gyakorlati útmutatót tár elénk színes témákkal a zsidóság, a politika és a kultúra világából. A példák viszont sokszor direkt különösen nehéz helyzetbe hozzák a hívő zsidót.

Telushkin rabbi egyik érve a méltóságteljes beszéd mellett Oliver Sipple esete. Sipple egy egykori tengerészgyalogos volt, aki 1975-ben Gerald Ford amerikai elnök San Francisco-i látogatásakor észrevette, hogy egy nő éppen az elnök lelövésére készül. Pillanatokkal a gyilkossági kísérlet előtt kicsavarta a merénylet kezét, így a golyó nem találta el a szabad világ vezérét. Sipple nemzeti hős lett, viszont arra kérte az újságírókat, hogy ne írjanak róla.

Ez felcsigázta a sajtó érdeklődését, és addig kutakodtak a veterán után, míg kiderült, hogy Sipple részt vesz

a helyi melegjogi mozgalomban. Egy riporter felhívta Sipple édesanyját a fia feltételezett homoszexualitásával kapcsolatban, aki természetesen semmit sem tudott róla. Édesanyja ezután megszakította vele a kapcsolatot. Mikor négy évvel később meghalt a mama, Sipple apja közölte a fiával, hogy nem szeretnék, ha ott lenne a temetésen.

Sipple életét a nyilvános meghurcolás után a depresszió jellemezte, és bár idővel kibékült a családjával, a viszony sosem állt helyre teljesen. Italba fojtotta bánatát, majd 47 évesen egy hotelszobában találták meg holtan. Az boncolóorvos szerint paranoid skizofréniában is szenvedett, amiről azt tartják, hogy a diszkrimináció, a társadalmi konfliktus és a diszfunkcionális családi élet is növelik előfordulásának esélyét.

– Ha újra végigcsinálhatnám, nem tenném – mondta az újságíró, aki nyilvánosságra hozta Sipple homoszexualitását.

Viszont pontosan ez a komoly probléma, amelyre Telushkin rabbi felhívja a figyelmet: lehet, hogy valakinek a magánélete szenzációs számunkra, ennek ellenére ez nem vesz el a felelősségből, amellyel tartozunk embertársainknak. Hogyan tehetünk olyat másokkal, amit magunknak sem kívánnánk? Szavainknak súlyos következményei lehetnek, és az általuk okozott kárt sohasem tudjuk maradéktalanul jóvá tenni.

Ami hiányzik a sajtburgeres történetből, és megvan Telushkin rabbi példájában, az az őszinteség azzal kapcsolatban, hogy milyen szintű nehézségekkel kell majd megbirkózni a világban. A felkavaró helyzetek tárgyalásának természetesen van hagyománya a zsidóságban. Például a *Megtérés törvényeiben* a Rámbám rögtön egy hasonlóan érdekfeszítő kérdéssel nyit: hogyan tér meg az ember egy tiltott szexuális kapcsolat után?

Ha komolyan gondoljuk, hogy megpróbálunk zsidó életet élni, akkor fel kell készülni arra, hogy ezt a valóságban kell majd megtennünk, ahol személyiségünk legrosszabb részeivel kell viaskodnunk. Természetesen nincsen semmi szükség arra, hogy a kelleténél vulgárisabb legyen az ember a realizmus ürügyén. Nem is kell rögtön belevetnünk magunkat a legnehezebb erkölcsi kérdésekbe. Kezdsenek talán az is elég, ha van egy egyszerű képünk arról, hogy mivel találkozunk majd odakint, és hogy ennek ellenére mivel tartozunk magunknak, embertársainknak és az Örökkévalónak. Egy kis önkontroll és empátia sokat jelenthet.

Az Izrael Múzeum

VÁRADI IVÁN

Történelmi emlékekben jók vagyunk.

A világ egyik legnagyobb kulturális intézményeként számon tartott, a mintegy 500 ezer tárgyból álló gyűjteményt 1965-ben alapították. A múzeum Jeruzsálemben, a Knesszet szomszédságában található. Kiterjedt – jelentős szobrokkal tarkított – műkert és jó néhány építészetileg is figyelemre méltó épület tartozik hozzá. Az állandó kiállítás főbb részei: a Holt-tengeri tekercsek, a zsidó művészet és élet, a szépművészeti múzeum, valamint az archeológiai gyűjtemény. Emellett időszakos kiállításokat is rendeznek, jelenleg a *Fáraók Kánaánban* című egyiptomi kiállítás tekinthető meg.

A *Holt-tengeri* vagy más néven *kumráni tekercsek* ókori szent szövegei a leginkább ismertek a nagyközönség számára. Már a megtalálásuk is romantikus történet, mely szerint első darabjait egy beduin kecskepásztor lelte meg, majd kalandos úton kerültek mai helyükre, a külön e célra emelt – egy repülő csészعالjhoz hasonlatos – modern, vízhűtéses épületbe, a Könyv Szentélyébe. A szövegek kutatásának mai állását, a nanotechnológia alkalmazását egy külön kis kiállítás keretében követhetjük nyomon.

A Könyv Szentélye, tervezte Frederick Kiesler és Armand Bartos

A *zsidó művészet és élet* kiállítás különböző magángyűjtemények egyesítésével jött létre, és a tárgyakat öt témakör köré csoportosítva, a középkortól napjainkig mutatja be. Az élet ciklusai a születéstől a halálig, ritka középkori és reneszánsz kéziratok, négy felújított zsinagógabelső, a zsidó év ciklusai, ruhák és ékszerek.

A *szépművészeti múzeum* összehasonlításban megállja a helyét a legjelentősebb európai és tengerentúli gyűjteményekkel. Csak néhány németalföldi mestert említve Rubens-, Rembrandt-, Pieter Brueghel-képeket nézegethetünk. Nem kevésbé fontos a XIX. századi francia festészetet bemutató anyag, ahol Courbet, Claude Monet, Gauguin és Van Gogh műveit élvezhetjük. A XX. század irányzatait is a legkiemelkedőbb alkotók képviselik.

Az *archeológiai gyűjtemény* a Szentföld páratlanul gazdag régészeti leleteit mutatja be, időrendi és földrajzi elrendezésben.

A *Fáraók Kánaánban* kiállításon – mely még október 25-ig látogatható – a Kánaán területén uralkodó fáraók korából fennmaradt különleges egyiptomi leletanyag tekinthető meg.

Haggada, 1400-20, Dél-Németország vagy Csehország

forrás • www.imj.org.il

Hogyan tesz jobb orvossá az, hogy szombatot tartok?

DR. JACOB L. FREEDMAN

Szokott problémád adódni abból, hogy sábeszt tartasz, és orvos vagy? – kérdezte az új kollegám a kórházban. Medikuskorom óta válaszolatok ennek a kérdésnek valamilyen variációjára, amióta a szobatar-sam megkérdezte: mégis hogyan fogsz átmenni a nagy anatómiavizsgán hétfőn, ha szombaton nem tanulsz rá?

Orvosi tanulmányaim kezdete óta sok érdekes élményem van azzal kapcsolatban, hogy magyarázom a sábesztartásomat. Harmadévben ott volt a sebész, aki hitetlenkedve nézett rám, amikor egy péntek délután azt mondtam neki, hogy ha még egy operáció utáni jegyzetet le akar diktálni nekem, akkor gyalog kell hazamennem. Vagy a kollegám, aki panaszkodott, hogy sohasem dolgozom szombaton, de csak addig, amíg hálaadáskor be nem vállaltam helyette az ügyeletet.

Amióta 2005-ben elkezdtem szombatot tartani, ennek összeegyeztetése az új orvosi munkámmal fele olyan nehéz sem volt, mint képzeltem. Először is kerestem egy olyan rezidensprogramot – és később kórházi állást –, ahol a vezető hajlandó volt elfogadni az időbeosztásomat. Az állásinterjún mindig elsütöttem néhány kipróbált viccet, például hogy 24/6 elérhető vagyok, vagy hogy a zsidó naptár következő 224 évére pontosan tudom, mikor szeretném kivenni a szabadságaimat. Néhány barát-ra is szert tettem azzal, hogy jelentkeztem a vasárnapokra, illetve december 25-re és január 1-jére. Így a kollegáim bevállalták helyettem a péntek estéket és a szombatokat, így a legtöbb ember úgy gondolta, egálban vagyunk.

A sábesz bejövetelel valójában soha nem tettem le a fehér köpenyt és a sztetoszkópot. Noha a csipogómat biztos, hogy kikapcsolom péntek délután, előfordultak olyan sürgős esetek, amelyek tovább tartottak a kórházban, mint számítottam rá, és sokszor kellett a sötétben hazagyalogolnom. Volt néhány olyan alkalom is, amikor az orvosi tanulmányaimnak köszönhetően a zsinagógában tudtam segíteni embereknek, ugyanúgy, ahogy bármelyik sima kedden tettem volna. Az életmentés felülírja a sábeszt, és az orvosok és ápolók számára a beteggondozás nem számít szombatszegésnek.

A sábesztartás megőrzi az egészséget. Amikor a szobatar-sam megkérdezte az orvosi egyetemen, hogy

hogyan fogom megtanulni az emberi has és mellkas 3481 részét az anatómiavizsgánkra, elmagyaráztam neki, hogy a heti egy pihenőnap erőt ad nekem, hogy a többi hat napon keményen tanuljak. Az a tudatosság, amelyet a sábesz adott nekem, eléggé felfrissített ahhoz, hogy kibírjam az orvosi egyetem vizsgáinak fôrtetegét, és annyira jól ellenálltam a vihar-nak, hogy a Harvard Medical School egyik legjobb rezidensprogramját sikerült megcsíp-nem.

A sábesztartás segített nekem, hogy ne legyek egyike a kollegáimat sújtó kiegészi járvány áldozatainak. Enélkül nem bírtam volna megállni, hogy újabb és újabb cikkeket írjak, éjszakázzak, hogy kifizessem az adósságaimat, vagy utánanézzek a laboreredményeknek és régebbi feljegyzéseknek. Szerencsére nekem van sábeszem, hogy kiegyensúlyozott maradjak, és a szerettemmel családtagként tudjak kommunikálni. Ha hétfőnként körbenézek a kórházban, nem kell pszichiáternek lennem ahhoz, hogy észrevegyem az elkeseredést azoknak a szemében, akik egész hétfévégén dolgoztak és nem töltöttek egy percet sem a szeretteikkel. Ez a tekintet mentális kimerültségről árulkodik, arról, hogy 45 évesen otthagyják a munkájukat, és arról, hogy egy jó pszichoterapeutára van szükségük, aki az orvosok kiegészésének tragédiájáról beszél vele. (Az egyetemen egy barátom rekordot döntött, 137 napot töltött egyhuzamban a könyvtárban.) Azt is érdemes megjegyezni, hogy kutatások kimutatták, hogy az orvosok kiegészése összefüggésbe hozható a nem jó betegellátással és az orvosi hibákkal, ami azt jelenti, hogy a sábesztartásom a betegeimnek is jó.

A sábesz sokkal inkább megmentő, mint hátráltató. Évekkel ezelőtt Észak-Izraelben túráztam, és találkoztam egy fiatal chászid férfival. Nem igazán volt közös nyelvünk, de mégis könnyen tudtunk beszélgetni a hegyi patakok mellett közös magányunkban. Ekkor kérdezte – hibás angolsággal – hogy „védem”-e a Sábészt. A válaszom könnyű volt: nem én védem a sábeszt, a sábesz véd engem.

fordítás • D. Ch.

forrás • aish.com

Teremtés és evolúció?

FERENCZ DÁNIEL BENJÁMIN

Vajon ellentmondanak-e egymásnak?

Mózes és népe úgy fogadták el az Örökkévalótól a Tórát, hogy még nem tudtak részleteket arról, hogy mi fog benne állni. Igaz ugyan, hogy az Örökkévaló kihozta őket Egyiptomból, és az is, hogy már Ábrahám-nak megígérte, hogy nagy néppé (*goj gádol*) fogja tenni a leszármazottait, mégsem mondtak el részletek a Tórával kapcsolatban. A zsidóság azonban mégis elfogadta a Tórát, anélkül, hogy abban a pillanatban bármilyen pontosabb információval rendelkezett volna róla.

Mi köze van a Tóra elfogadásának az evolúcióhoz? Ha szó szerint értelmezzük, és úgy tartjuk, hogy a világ és benne a Föld, az emberek és minden teremtmény 5776 éve létezik, az kizárná az evolúció lehetőségét. Legalábbis olyan mértékben mindenképp, ami a Föld több milliárd éves korára, illetve a fajok – gyakran – több millió éves evolúciójáról szól.

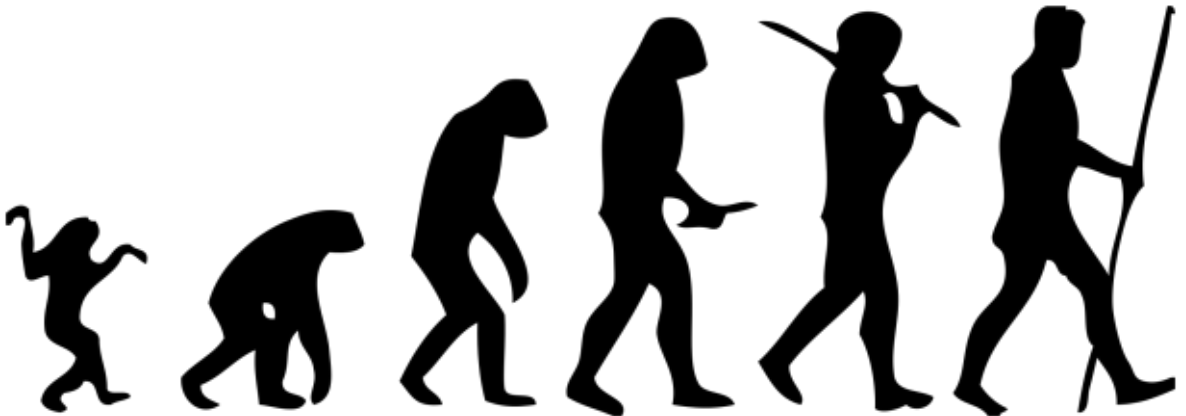
Azonban a Tórát értelmező rabbik és zsidó bölcsek közt sokan voltak és vannak, akik vagy azt állították, hogy az evolúció nem mond ellent a judaizmusnak (lé-

tezése ugyan kérdéses): Samson Raphael Hirsch rabbi (a XIX. század végén), Akiva Tatz rabbi. Vagy egyenesen azt állították, hogy az evolúció létezik: Aryeh Kaplan rabbi (a XX. században), Israel Lipschitz rabbi (a XIX. században), Gerald Schroeder (kortárs, ortodox zsidó fizikus)^{1,2}.

Egy ateista ember mondhatja azt, hogy a Bibliát emberek írták és semmi köze nincs a valós, történelmi eseményekhez, és a benne leírtak egésze csak kitaláció, Isten nem is létezik, hiszen csak kitalációk része.

Egy pillantra vizsgáljuk meg ezt az ateista érvelést. Ha igaz lenne, hogy a Biblia az emberi elme kitalációja az igazolná-e, hogy nem létezik az Örökkévaló?

Sokan vallják, hogy az evolúció kizárja Isten létezését. Ez korántsincs így; illetve a modern zsidó bölcsek közül is sokan úgy tartják, hogy az evolúció összeegyeztethető a judaizmussal. Akiva Tatz rabbi, azt nyilatkozta egy beszélgetésben³, hogy az evolúció elmélete teljesen összeegyeztethető a judaizmussal, amíg valaki

¹ <http://www.aishdas.org/asp/different-approaches-creation>

² <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/jewsevolution.html>

³ <http://www.aish.com/ci/sam/Does-Evolution-Contradict-the-Genesis-Account.html>

⁴ http://www.aish.com/atr/Evolution_and_Bible.html

⁵ <http://www.aish.com/ci/sam/48951356.html>

nem állítja azt, hogy az emberek is pusztán csak állatok, akiknek nincs szabad akaratuk.

De hogyan egyeztethető össze Ádám és Éva teremtése az evolúcióval? Akiva Tatz rabbi, fenti videójában azt is említi, hogy a Teremtés napjai nem a mai értelemben vett huszonnégy órás napok voltak, hanem sokkal hosszabbak annál. Az *aish.com* oldalon, a Kérdezd a rabbit! rovatban azt olvashatjuk, hogy a Talmud szerint Ádám előtt 974 emberi generáció élt⁴.

Israel Lipschitz rabbi, a *Tiféret Jiszráel* című Misna kommentárjában, 17 évvel Darwin főművének megjelenése előtt (1842-ben), azt írja, hogy az addig talált ősember leletek, attól a 974 generációtól származnak, akik Ádám és Éva előtt éltek.

A cikkben a rabbi, és más szerzők is úgy gondolják, hogy az evolúció létezik, ám ez egy olyan folyamat, amit az Örökkévaló irányít, és aminek célja van⁵.

Az *evolution*, angol kifejezés szó szerinti magyar jelentése: fejlődés. Bár Charles Darwin: *A fajok eredetében* (1859) a fajok kialakulásáról és fejlődéséről írt, nemcsak a fajok változnak, hanem maga a Föld és az univerzum is. Tehát létezik egy magasabb szintű, egy kozmikus evolúció is.

Ez sokak szerint azt kell hogy jelentse: Isten nem létezik, hiszen a tudósok már az ősröbbségtől kezdve meg tudják magyarázni, hogy mi hogyan alakult ki, az üstökösöktől, a Naprendszerünkön át, az olyan érdekes állatok kifejlődéséig, mint az Afrikában honos emlős, a tobozka!

Bengáli tobozka (Manis pentadactyla)

Azonban a valóságtól mi sem áll távolabb. Az ősröbbség ugyanis nem magyarázza meg azt, hogy a világ hogyan jött létre. Még Stephen Hawking, korunk egyik legnagyobb elméje sem tudja tudományosan megmagyarázni, hogy hogyan keletkezett a világ, bár azt állítja, hogy a tudomány erre egyszer választ fog adni.

Azonban van egy metafizikai-tudományos probléma, amivel akkor is szembe kell nézniük az ateistáknak, ha

a Biblia minden szavát kitalációnak tartják:

Energia csak energiából lesz. Ebből következően ha azt állítjuk, hogy energia mindig is létezett felmerül a kérdés, hogy de az első energia miből lett, és mikor keletkezett? 2004-ben, mikor New York államban voltam cserediák, Rotary ösztöndíjjal a Nasa egyik szakembere így érvelt: „Az energia öröktől fogva volt. és utána lassan alakult a világegyetem olyanná, amilyen ma.” Hogy hogyan lehetséges, hogy energia mindig is volt arra nem tudott választ adni.

Arisztotelész, Platón leghíresebb tanítványa úgy érvel, hogy Istennek azért kell léteznie, mert a fizikai dolgok láncolata nem lehet végtelen. Szükségszerű, hogy legyen egy Első Ok, ami nem fizikai természetű. Arisztotelész (és más nem zsidó gondolkodók) említése, bár sokak számára idegen lehet, ám Arisztotelész esetében, annyi bizonyos, hogy Rámbám (Maimonidész) munkásságra nagy hatással volt^{6,7}.

David Hume, skót filozófus azonban úgy vélte, hogyha Isten teremtette a világot, szükségszerű, hogy őt is valaki teremtette, és azt aki őt teremtette is teremtette valaki és így a végtelenségig. Éppen ezért arra a következtetésre jutott, hogy nem létezik Isten.

Azonban Hume előtt élt a XVII. században élt egy portugál-zsidó származású, de már Hollandiában született filozófus Baruch de Spinoza, aki azt állította (*Etika* című írásában), hogy Isten saját magának oka (*causa sui*), tehát saját magát teremtette. Ha Spinozának igaza van az megdönti Hume érvelését, ugyanakkor azt is jelenti, hogy Isten nem öröktől való, hiszen saját magát teremtette, tehát volt idő, amikor nem létezett.

Ugyanakkor úgy is érvelhetünk, hogyha saját magát teremtette öröktől való, hiszen az ő létezése előtt nem létezett semmi, így idő sem.

Azonban úgy gondolom, hogy az Örökkévalót teljesen egyetlen ember sem ismerheti meg, így létezésének összes titkát nem is lehetséges kifürkészni.

Ha egy ateista tehát továbbra is úgy gondolja, hogy a Biblia csak kitaláció és ő csak a logikában és a tudományban hisz Isten létezését megcáfolnia meglehetősen nehéz feladat, mert ahhoz neki is olyan metafizikai szinten kellene lennie -Mindentudónak-, mint az Örökkévalónak, akinek létezését pedig tagadja.

Úgy gondolom fentiek alapján, hogy az Örökkévaló létezése logikailag szükségszerű, és a fajok, vagy az égitestek evolúciója egyáltalán nem mond ellent létezésének. Viszont ha Ő nem létezne, akkor nemhogy evolúció, hanem fajok sem léteznének.

⁶ <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/1775-aristotle-in-jewish-literature>

⁷ <http://ohr.edu/1330>

Első élményeim Jeruzsálemben

BALLA ELISHEVA

Szentföldi tanulmányúton a Lativ újabb tanulója.

Már több mint egy éve vágytam arra, hogy el tudjak jönni Izraelbe tanulni, de különböző okok miatt nem jött össze idáig. Végre a Lativ Kolel segítségével eljutottam a *Neve Yerushalaimba*, amely egy nagyon jó nevű lányiskola, elsősorban olyan lányoknak, akik nem kaptak gyerekkorukban zsidó oktatást. Az intézmény nagy részében Amerikából érkezett lányok tanulnak, de van egy pár kisebb részleg izraeli, francia és orosz lányoknak.

Egy hónapja érkeztem Jeruzsálembé, és ez a hónap tele volt folyamatos *kedusával* (szentséggel), örömmel, önismerettel és Coffix kávéval. :) Hála a Teremtőnek lehetőségem adatott, hogy az egyik legjobb midrásában (lányiskolában) tanulhassak. A Nevében ugyan a világ különböző országaiból vannak lányok, és hiába a sokféleség, mind ugyanazzal a céllal jöttünk, hogy fejlődjünk mint zsidó nők. Ez a közös cél kialakít valamiféle egységet, testvériséget. Önzetlen és építő barátságok alakulnak ki. Csodálatos látni hogy mindannyiunkban megerősödik az *emuná* (a hit), és ezzel közelebb kerülünk az Örökkévalóhoz. Lehetőségünk van tanulni a legjobb és egyben híres rabbiktól és rebbecenektől. Ők nem csak a tanítóink, hanem bizonyos mértékben a szüleinkké is válnak. Állandóan készen állnak támogatni minket, legyen az beszélgetés vagy bármi más. Sohasem éreztem olyan szentnek még a sábeszt, mint amióta Jeruzsálemben vagyok. A legfőbb ok az, hogy bár Izraelen kívül és belül is érezhetjük a sábesz különös emelkedett hangulatát, de Izraelben magasabb szentséget érhetünk el, mert itt a föld maga is szent. Nincs annál felemelőbb érzés, mint amikor körülötted mindenki *Kábálát Sábeszt* (szombatfogadás) énekel a Kotelnél (a Siratófalnál), és tényleg érzed, hogy akár vallásos vagy születésed óta, akár *báál tesuvá* (olyan vallásos ember, aki nem így nevelkedett) vagy tradícionális, mégis egynek érzed magad a körülötted lévőkkel.

Korábban elég sok kellemetlen dolgot hallottam Meá Seárimról (régí vallásos negyed Jeruzsálemben) de mindezek az állítások hamisnak bizonyultak az első alkalomtól, hogy arra jártam. Akárhányszor megyek a környékre, csupa jó dolog történik velem, és éreztetik velem az „otthon” érzetét. Különösen a Markowitz család, akik Báté Ungárinban (Magyar házak, Meá Seárim egy része) laknak. Nagyon kedves és nagy Dusinszky (magyar gyökerű chászid közösség Jeruzsálemben, illetve Izrael és a nagyvilág más városaiban) chászid család. Egy picit beszélnek magyarul is, de a fő nyelv a jiddis. Sokat vagyok náluk sábeszkor és az egyik ked-

venc maradandó élményem, amikor a 3 éves unokájuk hangosan olvasott a *párásból* (hetiszakasz). Amikor nem náluk vagyok sábeszre, ők akkor is mindig felhív-nak előtte gut sábeszt kívánni, és meggyőződnek róla, van hova mennem szombatra. Nagyon jól esik, hogy bemutatnak a szomszédjaiknak is és *báál tesuváként* is teljesen jól tudom érezni magam velük, mert nem néz-nek le, hanem támogatnak, és örülnek annak az útnak, amelyen járok, és valamilyen szinten még csatlakozni is szeretnének hozzám. Több család is van a Geulában (az egyik negyed Jeruzsálemben), akik folyamatosan ér-deklődnek irántam, és bármikor szeretettel várnak ma-gukhoz.

Lehetőségem volt Ráv Keleti családjával is egy sába-tot eltölteni, amely mindig is emlékezetes lesz szá-momra. Ráv Keleti és felesége is kedvességükkel teljes mértékben elérték, hogy otthon érezzem magam egy olyan házban, ahol még soha életemben nem voltam azelőtt.

Szavak el sem tudnák mondani, mennyi áldás ér en-gem folyamatosan kicsi dolgoktól kezdve a nagyokig. Tényleg akárhová megyek, mindenhol belefutok nagy tudású emberekbe, rabbikba akiktől nagyon sok jó dol-got tudok tanulni. Régebben ha bármi kérdésem volt,

mindig saját kutatást kellett végezni. Legtöbbször az interneten vagy telefonon kaptam meg a választ. Most csak elmegyek egy rabbihoz, és személyesen kaphatok egy igazi, átgondolt választ. Milyen nagy áldás ez!

Lehetőségem volt már több esküvőre is elmenni, amelyek nagyon nagy élményt jelentettek számomra. Nagyon megszerettem Jeruzsálemet, mindent benne. A sokfajta embert és az akaraterejüket, az időjárást, a fi-nomságokat, a szent helyeket, amelyek mind könnyen hozzáférhetők, a sok macskát, az alkudozást, amikor a buszsofőr megáll, mert tudja, hogy nekem az a busz kell, csak szerencsétlenül rossz helyen várok rá. A *sukot* (piac) és magát Jeruzsálem energiáját, amelyet nem le-het elmagyarázni, csak átélni. Annyira otthon érzem magam, hogy nem szeretném és nem is tudnám el-hagyni Jeruzsálemet. A héber nyelvben két jelentése van az alija szónak: az egyik, amikor a saját neveden szólítva felhívják a Tórához, és a másik, amikor valaki alijázik, vagyis Izraelbe költözik. A közös a kettőben, hogy amikor eldöntöd, hogy Izraelbe jössz, és itt sze-retnél lakni, az azért van, mert az Örökkévaló a neve-den szólított. Én pontosan így érzem, és ezt az érzést kívánom mindenki másnak is.

Párkapcsolati bonyodalmak

FRIEDMANN BRÁCHÁ

Az igazit megtalálni – és megtartani, egy életen át.

Sokáig gondolkoztam, mi az a téma, ami a házassággal és párkapcsolatokkal kapcsolatban még nem hangzott el sokszor, nem unalomig ismételt. Magyarországon egy zsidó fiatal számára jelenleg nem a *sádchenolás* (házasságközvetítés) hozza el a várt párt, nincs igazán működő *sádchen*, aki ezzel foglalkozna. Sok párját kereső ember követ el hibákat, sajnos sokszor nem elég objektíven állunk a párválasztás témájához. Gila Manolson például a *Magic touch* című könyvében sok aspektusból vizsgálja, miért érdemes tartózkodnunk a fizikai érintkezéstől a házasságkötés előtt. Az szinte mindenkinek egyértelmű, hogy a szerelemre önmagában alapozni kicsit kevés lenne, akármi-

Vehetjük alapul a házassági tilalmakat, amelyeket a Tóra taglal:

Tilalmas házasságok

A férfi minden ideiglenes vagy állandó, egyszeri vagy rendszeres egyesülése olyan nővel, aki az alábbi kategóriák valamelyikébe tartozik, szigorúan tiltott:

– akivel vérrokonai kapcsolatban áll – anyja, lánya, lánytestvére, lányunokája, nagynénje (apjának vagy anyjának testvére);

– akivel szerzett rokonai kapcsolatban áll – vérrokonának, például fiának vagy apjának felesége, nagybátyjának felesége („beházasodott” nagynénje), testvérének

felesége stb.; a feleség vérrokonai, például anyja, lánytestvére, előző házasságból származó gyermekei;

– aki más ember felesége, és nem vált el férjétől érvényes zsidó válás – *get* – útján;

– aki előző – élő vagy meghalt – feleségének a lánya, lányunokája, anyja vagy nagyanyja;

– aki élő – akár elvált – feleségének lánytestvére (a feleség vagy volt feleség halála után a kapcsolat nem tiltott

többé).

De valljuk be, ezek általában szerencsés módon nem azok a hibák, amelyekkel a párválasztásnál szembetaláljuk magunkat. Sokkal inkább például, ha a választottunkat felruházzuk mindenféle tulajdonságokkal, amelyekkel mondjuk ő nem is rendelkezik, vagy ha megtörjük a bizalmat azzal, hogy kifecsegjük a csak két félre tartozó titkainkat. Fontos továbbá, hogy két ember tudjon együtt változni és egymás sikereinek őszintén örülni. Mondjuk ki, ha valami zavar, vállaljuk a gondolatainkat, és ne hagyjuk gyűlni magunkban, ha valami bánt. Végül, de nem utolsósorban, ha megtaláltuk a tökéletes partnert, legyünk kitartók. A jót nem adják könnyen, ahogy a közmondás is tartja...

” *ha az ember megvizsgálja
társa belső tulajdonságait,
nemcsak magának tesz jót,
hanem a párjának is*

lyen örömmel is tölt el bennünket, ha rózsaszín felhőkön úszunk, ha igazán szeretetből cselekszünk, szem előtt kell tartanunk hogy a másik emberrel kötendő házasságunk valóban működőképes és hosszú életű lehet-e. Ellenkező esetben a pillanatnyi kellemes érzéseinkre alapozzuk az életünket, és ha a kezdetben nem olyan nyilvánvalóan szembetűnő ellentétek felerősödnek, máris egy válással a nyakunkban folytathatjuk életünket, remélve, hogy ennek nem lesznek gyermekeink az elszenvedői... Az biztos, ha az ember képes elvonatkoztatni a vonzalma fizikai oldalától, és megvizsgálja a társa belső tulajdonságait, mielőtt összekötné vele az életét, nemcsak magának tesz jót, mert kilép az egójából, hanem a párjának is, hiszen nem rántja egy eleve bukott kapcsolatba.

Törött és egész

ILANA RUBINSTEIN

A facebook-falam mostanában bizarr kombináció. Terrorizmusról és vérengzésről szóló posztok keverednek boldog menyasszonyok és nyaralások képeivel. Most sírjak vagy gratuláljak? Szétesik a világ, vagy csak most kezdődik?

Nem új ez a dilemma. Minden esküvőn ezen gondolkodom. Idézzük fel ezt a jelenetet: a menyasszony és a vőlegény áll a hűbe alatt, elindulnak az egy életen át tartó közös útjukon, elmondták az áldásokat, minden megtörtént, aminek meg kellett történnie. És akkor a ceremónia utolsó pillanatában a vőlegény összetör egy poharat a talpával, jelezve, hogy még mindig hiányos világban élünk. Kézzelfogható emlékeztető arra, hogy még nem történt meg minden, aminek meg kell történnie. Egy fájdalommal és pusztulással teli világban élünk. Száműzetésben vagyunk. És akkor valóban azt kiáltjuk, hogy „Mázál tov”? Nem furcsa ez egy kicsit ebben a pillanatban? Szerintem inkább a gyászra kellene egy kicsit elidőzni.

De mégsem, inkább belevetjük magunkat az ünnepelésbe. Nem elválasztjuk a szomorúságot és az örömet, hanem összeházasítjuk őket. Talán pontosan ez az a pillanat, amikor mázál tovot kell kiáltanunk, hiszen képesek vagyunk építeni és remélni egy ennyire összetört világban.

Egy múltkori esküvőn ismét láthattam, hogy képesek vagyunk építeni. Találkoztam egy régi barátnőmmel, aki súlyos betegségben veszítette el a fiát. Vannak olyan sebek, melyeket az idő sem tud begyógyítani. Könnyes szemmel mondta: „Senki sem ismeri ezt a fájdalmat.” Azután mosolyogva azt mondta: „Nem akarunk társaságba menni, de mégis elmegyünk. És akkor erősebbek leszünk.” A fia barátai mind megnősülnek és gyerekeik születnek, az ő fia pedig örökké 13 éves marad. Mindent az előételek felett mondta, zenei aláfestéssel. Zavarba ejtő volt: hogy vagyunk képesek tavaszi tekercset eszegetni, és közben ugyanazzal a lélegzettel ilyen fájdalomokról beszélni? Ekkor félbeszakított minket egy bejelentés: a menyasszony és a vőlegény jönnek vissza a terembe. A barátnőmmel megfogtuk egymás kezét és beálltunk a körbe táncolni. A szomorúságot nem hagytuk ott az előételekkel, magunkkal vittük a táncparkettre.

Mi, zsidók nem egyik-vagy-másik típusú nép vagyunk, hanem inkább ez-is-az-is típusú nemzet. Tud-

juk, hogyan éljünk egy fájdalomba merült világban úgy, hogy közben megtartsuk a reményt. Nem kell választanunk. Nem is tudnánk. Régóta kell összetört álmokkal együtt élnünk. Amikor Mózes lejött a Szináj-hegyről a kőtáblákkal a kezében, egy spirituális értelemben „ismeretlen helyre távozott” népet talált. Lehet, hogy ő maga a Teremtő szavait és bölcsességét tartotta a kezében, de mi éppen egy aranyborjút imádtunk, mert megijedtünk attól, hogy a vezetőnk esetleg nem jön vissza. Ő dühösen összetörte a kőtáblákat. 80 napnyi bűnbánás és építés után kaptunk egy második pár kőtáblát. Második esélyt, hogy az istenit megkapjuk itt, a Földön.

Mi történt az első kőtáblákkal? Az örökkévalóság szemetesébe lettek söpörve? Nem. A hagyományunk azt mondja, hogy összegyűjtötték a darabjait, és aztán arra is vigyáztak, együtt vitték a törött és az ép kőtáblákat a hosszú sivatagi vándorlás alatt. A B-terv csak a törött kőtáblák miatt jöhetett létre.

Nem szabad semmibe vennünk az életünk rosszabb részeit. Nem kell úgy tennünk, mintha minden tökéletes lett volna, pont úgy, ahogy elképzeltük. A bukások tanulságát magunkkal kell vinnünk. Ha az A-terv tanulságait megfogadjuk, akkor a B-terv fényében élhetünk.

Az esküvői szezon titka az, hogy képesek vagyunk a még fájó részeinket is magunkkal vinni oda, ahol kéz a kézben táncolunk. Szép szavakkal köszöntjük a fiatal párt, de tudjuk, hogy az élet valójában inkább napi küzdelmekből áll, mintsem esküvői érzésekből. Az a legnagyobb győzelem, ha mázál tovot kiáltunk akkor, amikor még nem minden tökéletes. Az élet nem vagy-vagy, hanem is-is típusú. A fájdalom lehet mély, de a fény akkor lesz erősebb, ha helyet adunk a töröttnek is és az egésznek is.

És talán pont ez a lényeg, hogy úgy éljünk, hogy a fájdalomba az ünneplést is belecsomagoljuk. A törött darabok nem a szemetesbe valók, hanem az öröm pillanatai mellé. A facebook-falamon még mindig keverednek a mosolygó arcok és a félelmetes címek, de a magam részéről várlak titeket a táncparketten!

fordítás • D. Ch.
forrás • aish.com

Ételek ros hájánára

BARANYI ZSANETT

Ros hájáná a zsidó újév, az ember teremtésének évfordulója (a zsinagógai újév, a teremtés ünnepe, a nap-tári év kezdete). A kifejezés igazi jelentése: az év feje. Ahogyan a nevében is benne van ez a nap az év feje, s mint ilyen a hagyomány szerint nem annyira az önfelelt ünneplésnek, hanem sokkal inkább a következő évre való készülődésnek kell szentelnünk magunkat. Ezen a napon a lelkünkbe pillantunk, és megpróbáljuk a múlt év hibáit javítani. Ros hájánát a Talmud az ítékezés napjának (jom hádin) nevezi, és így ír róla: „Ros hájánakor minden élőlény elvonul Isten előtt...” Úgy tartjuk, ilyenkor három könyv van nyitva Isten előtt, az első könyvbe az igazak kerülnek, a másodikba a gonoszok, míg a harmadik könyvbe a közepesek. Az igazak ítélete és pecsételése: jó, tehát az élet. A gonoszok ítélete és pecsételése: rossz, tehát a halál. A közepesek ítélete és pecsételése: haladék. Róluk ilyenkor Isten még nem dönt, ők haladékot kapnak arra, hogy javítsanak az életükön.

A következő évre minden ember sorsa be lett írva. De jom kippurig még van pár napunk, nézzük, mi történik addig.

Ros hájáná első napjának délutánján – ha szombatra esik, akkor másnap – van a táslich szertartás, melyet többnyire folyóparton végzünk. Szimbolikusan a vízbe vetjük bűneinket, hogy ezáltal tisztán kezdhesük meg az újesztendőt. Ezt egészen pontosan úgy kell elképzelni, hogy elsétálunk egy folyópartra, ahol a zsebünk-ből a morzsákat beleszórjuk a vízbe, amely elviszi azt, vagy egyszerűen csak kicsit beleszórjuk a ruhánkat a vízbe. Ezért mondták, hogy a zsidók a halakkal etetik meg a bűneiket.

Az ünnepen, a templomban kötelező meghallgatni a sófár, vagyis egy kos szarvából készült kürt hangját. Ez tórai előírás. A vallási törvények szerint napi minimum harminc sófárhangoztatást kell hallani. Annak, hogy miért kell sófárt szólaltatni, több magyarázata is van. Az egyik ilyen az, hogy felébreszti az embereket, és bűnbánatra készíti őket. Ami valóban igaz, nagyon hátborzongató, misztikus hangja van. Egy másik magyarázat szerint a sófár hangjára megnyílik az ég, és az imák és könyörgések közvetlenül az Örökkévalóhoz jutnak.

Akár ezt is el tudom képzelni, annyira furcsa érzés vesz erőt az emberen, amikor ezt a hangot hallja. Az ünnep első napján Izsák megszületését, míg a második

napon Izsák megkötözését olvassák a Tórából. Ez utóbbi történet arról szól, hogy amikor az Örökkévaló megakadályozta Izsák feláldozását, akkor Ábrahám egy kőt áldozott fel a fia helyett, amely egy bokorba volt gabalyodva a szarvánál fogva. Ez is az oka, hogy a sófár kosszarvból készül általában. Ros hájáná ünnepén szokás különleges ételeket fogyasztani. A kalács ilyenkor nem hosszúka, hanem kerek, áldásmondáskor nem sóba, hanem mézbe mártjuk a kalácsot.

Almát is szoktunk mézbe mártva fogyasztani. Gránátalma sem hiányozhat, hiszen a hagyomány szerint ennek 613 magja van, vagyis amennyi tórai parancsot kell betartanunk. Ezen kívül szokás halfejet is enni (na, ezt mi kihagyjuk), és persze mézes sütit is (amit holnap megsütök) A sok édes, kerek étellel kívánjuk szimbolizálni, hogy az év kerek, teljes, és édes legyen.

Én ételkészítés szempontjából sosem bonyolítom túl a dolgokat, de igyekszem mindenkinek a kedvében járni.

Mindenféle édes dologgal készülök, sütök kerek kalácsot, eszünk 613 magvú gránátalmát, mézédese füget, sárgarépa-salátát, mézes tölgylevelsalátát, erdei gombás marhasültet.

Ilyenkor szokás valami újat enni, amit abban az évben még nem ettünk, nálunk ez most a mézzel grillezett füge lesz.

Erdei gombás marhasült

A marhát már egy hete pácoltam a hűtőben, babérlevél, boróka, fokhagyma, és dijoni mustár keverékében. Összekötöttem, olíva olajon sütöttem meg hirtelen, majd hagymán, fokhagymán, és fehérboron sütöttem puhára alacsony hőmérsékleten négy óra alatt.

A pecsenyelét kiszedtem egy szószos serpenyőbe, hozzáadtam 30 dkg erdei gombát, két evőkanál konyakot, kakukkfűvet, zöldborsot, pici vizet, és beforaltam sűrűre. Ez az öntet a hús mellé.

Ros hásáná napján szokás halfejet is enni, de leg-
alábbis minden zsidó asztalán van valamilyen halétel, és
halnak bizony ott a feje, de általában le van vágva a far-
ka. Ros hásáná ugyanis az év feje, és a hal egyébként is
a szaporodás szimbóluma. Aztán ugye nagyon fontos,
hogy az elkövetkező év során mi legyünk a fej, és ne a
farok.

Íme egy tejes menü azoknak, akik valamiért nem fo-
gyasztanak húst:

Pisztráng kéksajtos almával

A pisztrángokat besóztam, meglocsoltam kevés
citromlével, és rozmaringot dugtam a hasukba. Va-
jon pár perc alatt megsütöttem mindkét oldalukat.

Fejenként két almát karikákra vágtam, és szintén
vajban megsütöttem.

Egy serpenyőben megpirítottam fejenként 1-1
marék tökmagot és mogorót, majd késes robotgép-
ben viszonylag apróra vágtam. Hozzákevertem 5
dkg kéksajtot, és kb. 1 dl tejszínt.

A sajtos krémet sóztam, borsoztam, majd rákana-
laztam az almára.

Persze szórtam pár gránátalma magot is a halra,
ha már ilyen sokat használja a zsidó konyha ros há-
sánákor ezt a gyümölcsöt. A hal farkának a helyét
pedig citromkarikákkal fedtem el.

Én személy szerint nem vagyok oda a mézes süte-
ményekért, de van, aminek én sem tudok ellenállni.

Ilyen a

Mézes sütiben sült alma

A mézes süti illata annyira intenzív, hogy a sütés
után napokkal is érzem, ahogy belépek a lakásba.

Hozzávalók:

- 1 pohár tejföl
- 1,5 pohár tejes kiórlésű búzaliszt
- 1 pohár méz
- 1 tojás
- 4 evőkanál olaj
- 1 csomag sütőpor
- 1/2 citrom leve és héja
- 1/2 kávéskanál őrölt szegfűszeg
- 1/2 kávéskanál őrölt szerecsendió
- 1 kávéskanál fahéj
- 1 csipet só
- 3 alma
- 3 fahéjrúd

Az almákat megmostam, és kiszúrtam a közepük-
ből a csomájukat. A lisztet elkevertem a sütőporral,
és a fűszerekkel. Hozzáadtam a mézet, tojást, olajat, a
citrom levét, és a tejfölt. Gyorsan összekevertem,
majd sütőpapírral bélelt ózgerincformába öntöttem.
Beletettem az almákat, és mindegyik közepébe tet-
tem egy-egy rúd fahéjat.

170 fokra előmelegített sütőben 40 perc alatt meg-
sütöttem.

A tetejét megszórtam gránátalmamagokkal, ami
ros hásánákor elmaradhatatlan.

Egy másik hasonlóan népszerű recept az édes sütemények körében a

Az utolsó recept ebben a számban a

Rusztikus mézes almapite

Hozzávalók:

20 dkg liszt
5 dkg cukor
1 evőkanál fahéj
10 dkg vaj
pár kanál jéghideg víz.

A hozzávalókat a víz kivételével késes robotgép táljába teszem, és egy fél órára berakom a fagyasztóba. Mikor kiveszem, gyorsan beleteszem a vizet, összedolgozom, a géppel, kicsit kinyújtom, majd belenyomkodom a formába. 180 fokra előmelegített sütőbe tolom 10 percre.

Közben elkészítem a töltelékét:

4 szem alma
10 kanál méz
2 kk. fahéj
4 ek. kalácsmorzsa
pá csepp citromlé
1/2 narancs héja

Az almát kimagozom, szeletekre vágom, és a mézzel leöntve egy lábosban 2-3 percig párolom, belereszelem a narancshéjat is, és csepegtetek rá per csepp mézet. Az elősütött tésztá alá szórom a kalácsmorzsát, a tetejére halmozom az almát, és 10-15 perc alatt megsütöm. Mikor megsült, még forrón az asztalnál mindenki csorgat rá mézet. Édes. Nagyon édes.

Cimesz

Ez lehet bármilyen átlalatok elkészített húsos étel körete. Megfelel minden újévi elvárásnak: édes, mézes, ünnepi.

Hozzávalók:

8 szál sárgarépa lereszelve
16 szem érett szilva
1 kávéskanál őrölt fahéj
1 csipet só
3 evőkanál méz
8 evőkanál olívaolaj
2 szem szegfűszeg
1 késhegynyi currypor
1 evőkanál reszelt gyömbér

A sárgarépát és a gyömbért lereszelem, majd a félbevágott és kimagozott szilvakkal együtt megdinsztelem az olajon nagy lángon a sóval. Ha nem túl friss a sárgarépa, kell hozzá egy deci víz. Beleszórom a fűszereket, és a mézet is hozzáöntöm. Aki szereti, ekkor tegyen bele mazsoltat is.

Fűszerezem, megszórom a dióval, és pirítom még negyed órát.

Ahogy a finomságokat, a recepteket se felejtsetek el megosztani a családokkal és a szeretteitekkel!

Sáná tovább!

Mi közöm van más gyermekéhez?

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

A néma segítő fontossága a gyerek számára felbecsülhetetlen.

Régóta szinte már szenvedélyesen olvasgatok mindenféle gyermekneveléssel kapcsolatos könyvet, cikket, blogokat. Nemrégiben azonban egy olyan gondolatra találtam az egyikben, amely nagyon meglepett, elgondolkodtatott. Leginkább azon kezdtem el töprengeni, hogy miért is nem magától értetődő ez nekem, illetve miért meglepő a gondolat 2016-ban Magyarországon.

Nem kertelek tovább, lássuk mi is lepett meg.

A szerző egy bonyolult mozaikcsaládban élő kisgyermek viselkedési problémájára kereste a magyarázatot és a gyógyírt. Elvált édesszülők, beházasodott nevelőszülők, féltestvérek és mostohatestvérek, kisebbek és nagyobbak, édes és mostoha nagyszülők valamint pedagógusok szövevényes felnőtt kapcsolati hálójában vergődött ez a tíz éves kislány. Biztos kötődést kevés felnőttel tudott kialakítani, ezért a kortársaihoz csapódott, hozzájuk fordult a problémáival. Csakhogy a fiatalok érzelmileg elég állhatatlanok: egyik héten ez a legjobb barát, a következőn másik. Az édesszülők sokat dolgoztak és civakodtak, kevés pozitív figyelmet tudtak adni főhősünknek. A pedagógus pedig elvárta, hogy az iskolai tanulási és szociális nehézségeket a szülők oldják meg.

A szülők szerettek egymásra és az iskolára mutogattak, a nevelőszülők és nagyszülők háttérbe állni és szétvágni a karjukat. Kinek is kellene és hogyan megoldani ezt a helyzetet, ha a szülők képtelenek rá?

A szerző kifejtette, hogy a gyermeknek mekkora szüksége van olyan felnőttekre, akikhez biztonságosan kötődhet. Akik szeretettel veszik körül, akikkel hasznos és kellemes időt tölthet együtt, akik elfogadják őt olyannak, amilyen, akik értékelik őt mint különleges embert. Akihez így kötődhet, az lehet egy nagyszülő, nagynéni, családi barát, tanár, rabbi, szomszéd. Bárki, aki hajlandó némi érzelmi energiát és időt áldozni erre a kislányra. És természetesen minél több ilyen felnőtt van, annál jobb! Bármilyen tevékenység során kialakítható egy ilyen kapcsolat: közös sakkozással, kedvenc süteménymajszolással, vicces birkózással, közös kirán-

dulással stb., a választás a gyermek és a felnőtt közös döntése. Én emlékszem gyermekkoromból egy idős nénire, az alattunk lakó szomszédunkra, akire a szüleim néha rábízta. Hímezni tanított, és közben sokat beszélgettünk, mesélt az ő fiatalkoráról. Mai napig megmelengeti a szívem, ha rá gondolok, vagy ránézek édesanyám falán a kis kézimunkámra, amelyet anyukámnak csináltam vele, miközben tanított. Ha van ilyen kapcsolat, akkor a gyermek ehhez a felnőtthez fordul, az ő mintáját hajlamos követni, rá gondol, mint a „jófej felnőtt”.

Az ilyen felnőtt lehet a támasza a gyermeknek nehéz időkben, és anélkül hogy feltétlen tudatában lenne, akár megmentheti őt a depressziótól, magányosságtól, hánykódástól. Az ilyen kapcsolat felbecsülhetetlen értékkel bír a gyermek szempontjából.

De valahogy hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ha segíteni akarunk egy gyermeknek, akkor tanácsokat kell osztogatnunk a szüleinek (vagy neki), hiszen az ő dolguk a gyermek nevelése, és mi nem avatkozhatunk bele, még akkor sem, ha nagyszülők vagyunk vagy nagynéni, nevelőszülők pláne, ha csak barát, tanár vagy szomszéd. Legfeljebb egy tanács erejéig! És ha visszataszítónak tartjuk a kérést tanácsadókat, amiből bőven van a villamoson, parkban vagy az orvosi rendelőben (mert más gyereket nevelni elméletben a legegyszerűbb), akkor valószínűleg már tanácsot sem adunk senkinek.

Micsoda tévedés! *A figyelmünket egyszerűen a gyermek felé kell fordítani, szeretettel és türelemmel játszani vele, kérdezgetni a kedvenc hobbjai felől és mellette állni, ha igényli. Az ilyen viselkedéssel támaszt és mintát nyújtunk neki és a szüleinek is, ha kell, anélkül hogy egyetlen kritika vagy kéréstlen tanács elhangozna.* A felnőttek ilyen értelemben nemcsak a saját gyermekeikért felelősek, hanem minden olyan gyermekért, akivel lehetőségük van mély kapcsolat kialakítására. Akivel pedig nincs lehetőségünk, mert keveset találkozunk, vagy nem találjuk a közös hullámhosszt, azokat ne frusz-

ráljuk okoskodásunkkal!

A sok magányos, ide-oda csapódó gyermek a sok felelőtlen, figyelmüket sajnáló felnőttek következménye. A gyermekek magányossága, depressziója, magatartási zavarai társadalmi jelenség és felelősség!

Rajta hát, felnőttek, akik mintát adhattok a gyermekeknek pl. zsidóságból, segítőkészségből, családi összetartozásból, önkéntes munka adta örömből, az élet szeretetéből. Merjetez támogató pozitív kapcsolatot kialakítani azokkal a gyermekekkel, akikkel rendszeresen találkoztok a lakóházatokban, a zsinagógában, az isko-

lában, zeneiskolában, sportklubban! Lehet, hogy pont Te leszel, aki odafigyeléssel és szeretetteddel helyes úton tartasz egy gyermeket. És lehet, hogy soha nem is fogod megtudni, mennyit segítettél neki!

forrás • Susan Stiffelman: *Gyerekevelés hatalmi harcok nélkül. A vidám, kiegyensúlyozott, együttműködő család titka*, Jaffa Kiadó, 2016.

Trendeli Alapítvány

A sófár hangja túlzengi a viharos tengert

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Réges-régen egy nagy rabbi két tanítványával hosszú hajóútnak indult egy távoli országba. Az úton nem volt kedvező a széljárás, ezért tovább tartott az út, mint gondolták. Elérkezett ros hasáná estéje, és a szárazföld még nem is látszott. Felkészültek hát, hogy a tengeren töltsék az ünnepet.

Az éjjel nagy vihar tört ki, hatalmas hullámok csaptak össze a hajó felett. Dörgött, villámlott, a szél felkorbácsolta a tengert, s az ide-oda dobálta a hajót. A matrózok minden erejükkel a vizet merték a fedélzetről, ám úgy tűnt, hogy nem tudnak annyi vizet kimerni, mint amennyit a hullámok és az eső újra és újra a hajóra csaptak. Félő volt, hogy a hajó hamarosan elsüllyed.

Mindeküzben a rabbi a kabinjában annyira elmélyülten imádkozott, hogy észre sem vette a veszélyt. Napkeltekor a tanítványok elhatározták, hogy figyelmeztetik mesterüket, de amikor látták milyen elmélyülten imádkozik, nem merték megzavarni. Mikor azonban azt látták, hogy a vihar még erősebben tombol, ismét lementek a rabbihoz. Remegő hangon könnyekkel szemükben mondták el a rémisztő helyzetet.

– Ha így van, drága tanítványaim, ne késlekedjünk, míg élünk teljesítsük, ros hasáná legfőbb micváját! Hozzátok a sófárt és fújjuk meg! – mondta a rabbi. Elővették a sófárt, áldást mondtak a micvára, és a rabbi teljes odaadással kezdte fújni! Hosszan, röviden, szagztatottan...

A sófár hangját hallotta az egész legénység, s mintha a szél felkapta volna a hangokat és vitte volna magával

a magasságokba, visszhangzott, és túlharsogta a tenger morajlását.

Már az első hangok után alábbhagyott a vihar ereje, egyre csendesebb lett a tenger, csitultak a hullámok, elállt az eső. A sófár hangja pedig egyre tisztábban és mindent áthatóan szólt tovább. Mire a rabbi befejezte a sófár fújasát a tenger olyan békés volt, mintha soha vihar sem lett volna.

Mindenki érezte, hogy csoda történt!

A kapitány a legénység tagjaival lement a rabbihoz. A rabbi éppen elpakolta a sófárt!

– Csodakürt ez, bizonyosan! Hangjára lecsendesedik a tenger – mondta a kapitány mély meghajlás közepette. Bármely árat megfizetek érte, ha eladod nekem.

– Nem csodakürt ez, hanem sófár. Egyszerű koszarvból készült hangszer, melyet a zsidók szerte a világon megfújnak a mai napon – mondta mosolyogva a rabbi. – Felébreszti a szívünket, és emlékeztet bennünket, hogy az Örökkévaló a világ Teremtője és Királya! Ő az, aki teremtett és éltet, a vihart hozta és elmulasztotta. Nem tudtam, hogy megmenthet bennünket a sófár. Mi csak teljesíteni szerettünk volna még egy utolsó micvát az életünkben. De lám, az Örökkévaló kegyelmes volt, és mindannyiunkat megmenekített, hogy teljesíthessük parancsolatait továbbra is veszélyben vagy biztonságban, földön vagy tengeren. Adjunk közösen hálát Istennek ezért a csodáért és hirdessük királyságát! – fejezte be a rabbi.

Sábáton a Latívvval

RÁCKEVE, 2016. JÚNIUS 23-26.

*Ezúton gratulálunk sok szeretettel
a Forrás újság formai alkotójának,
Deák Pankának
kislánya születése alkalmából!*

MÁZL TOV!

*Ezúton gratulálunk sok szeretettel
a Latív házi nyomdászának, támogatójának,
Izsák Gábornak
kislánya születése alkalmából!*

MÁZL TOV!

Héber tanfolyam a Lativban – egészen a nyelvvizsgáig

2016 novemberétől hetente kétszer 45 perces órákkal várunk,
több szinten

Az órák időpontja

hétfő, szerda 18:00- 18:45

A tanfolyam ára 6 000 Ft/hónap, Lativos ösztöndíjasoknak INGYENES!

Kiváló tanárok, kis csoportok, jó hangulat, Izrael-élmény

Cél alap, közép, illetve felsőfokú nyelvvizsga

Szintfelmérés

2016. november 2. (szerda)

A tanfolyam kezdete

2016. november 7. (hétfő)

Jelentkezés, további információ

lativk@gmail.com, 06 70 932 8275

50%-ot elengedünk az első havidíj árából, ha jelentkezel október 1-ig !!!

